

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 8/1'2015

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук

Постанова президії ВАК України від 06 жовтня 2010 р. № 1-05/6. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 20614-10414 ПР від 18 березня 2014 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №11 від 2 липня 2015 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 18 серпня 2015 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 28.08.2015

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт
видавничої
справи

© "Аналітик", 2015

© "Економіка. Фінанси. Право", 2015

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент
Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Присяжнюк Володимир Костянтинович, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Конonenко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Видавничий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

Н.В. ДУДЧЕНКО. Напрями реалізації фінансової політики держави в кризових умовах розвитку національної економіки	4
Т.В. ІГНАТЕНКО. Особливості ведення обліку безнадійної заборгованості в умовах податкової реформи	8
Т.В. КОЛОМІЄЦЬ. Оцінка інтелектуального капіталу підприємств АПК методом визначення коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC)	11
Ю.В. КОВТУНЕНКО. Оцінювання ефективності системної комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства	15
К.С. МИРОНЕНКО. Роль реінжиніринга бизнес-процессов в управленні стратегічними змінами	18
С.А. ТКАЧЕНКО. Методологічні основи функції моніторингу в системі стратегічного регулювання регіональної структури та територіальної організації агропродовольчої сфери	22
М.І. ВОЗНИЙ. Австрія, як ключовий експансіонер Східної Європи	25
А.І. ЯКОВЛЄВ, І.П. КОСАРЕВА. Напрями і можливості фінансування інновацій в Україні	29
О.С. РИБЧАК. Аналіз сучасного стану функціонування фінансового ринку України	33
Ю.В. ШТИК. Подання інформації про винагороди працівникам у фінансовій звітності	37

ФІНАНСИ

Л.А. ГОРДІЄНКО. Вплив фінансової політики держави на формування доходів населення	42
Т.І. ЛУНКІНА. Соціально відповідальний університет – запорука успішного розвитку	47
Н.В. МОСКАЛЬ. Аудиторські процедури та методи санаційного аудиту	50
А.В. ПАНТЮХОВА. Управлінський облік земельних ресурсів сільськогосподарського призначення	54

ДУДЧЕНКО
Наталія Василівна
dudchenkonv@i.ua

УДК 336.02:33

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE WAYS OF REALIZATION OF THE STATE FINANCIAL SUPPORT UNDER CRISIS CONDITIONS OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

доцент кафедри фінансів,
Черкаський державний
технологічний університет

У статті проаналізовано процес формування і реалізації фінансової політики держави у сучасних умовах. Розкрито основні положення щодо розуміння змісту категорії «фінансова політика» та її основних складових частин. Визначено недоліки функціонування державної фінансової політики, що є наслідком непослідовної та неефективної політики в сфері економіки. Запропоновано напрями підвищення ефективності фінансової політики України.

В статье проанализирован процесс формирования и реализации финансовой политики государства в современных условиях. Раскрыты основные аспекты, необходимые для понимания категории «финансовая политика» и ее основных элементов. Выявлены недостатки функционирования государственной финансовой политики, которые являются следствием не последовательной и не эффективной политики в сфере экономики. Предложены направления повышения эффективности финансовой политики Украины.

The article analyzes the process of development and realization of the state financial policy in the present context. The main positions towards the realization of the category content “financial politics” and its main components have been revealed. The drawbacks of the state financial policy activity, which are the consequence of the flip and flop policy in the sphere of economics, have been determined. The ways of the increase of financial policy efficiency in Ukraine have been proposed.

Ключові слова: фінансова політика, національна економіка, інфляція, економічна криза, державне регулювання

Ключевые слова: финансовая политика, национальная экономика, инфляция, экономический кризис, государственное регулирование

Keywords: financial policies, national economy, inflation, economic crisis, government regulation

ВСТУП

У сучасних умовах функціонування економічної системи України розв'язання фінансових проблем є важливим завданням у процесі відновлення позитивної динаміки макроекономічних показників. Ефективно функціонуюча фінансова система повинна сприяти економічному зростанню, враховувати міжнародні тенденції та адаптуватися до них [1].

Економічна криза зумовила необхідність розробки та впровадження чітко визначених напрямів реалізації фінансової політики держави, що сприятимуть відновленню макроекономічної рівноваги та створять передумови для стабільного економічного розвитку. Вищезазначене й визначило актуальність даного дослідження.

Окремі питання формування та реалізації фінансової політики держави розглядалися в працях вітчизняних вчених-науковців, зокрема у роботах В. Гейця, П. Курмаєва, В. Лагутіна, І. Лютого, В. Опа-

ріна, І.С. Юрія, П. Юхименка та інших. Разом з тим, питання, пов'язані із дослідженням сучасної специфіки державного регулювання фінансових відносин в нашій країні залишаються недостатньо вивченими.

МЕТА РОБОТИ полягає у розробці напрямів реалізації державної фінансової політики у сучасних кризових умовах функціонування національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі підготовки статті автором використано методи: узагальнення (дозволив зафіксувати характерні аспекти сучасної практики державного регулювання фінансової системи України); системний підхід (в процесі комплексного дослідження фінансової системи як єдиного цілого); структурно-функціональний підхід (при виділенні структурних елементів фінансової системи України).

РЕЗУЛЬТАТИ

Складна макроекономічна ситуація, а також ескалація конфлікту на сході країни негативно вплинули на розвиток національного господарства, сприяли розбалансуванню фінансових ринків. У результаті знецінення національної грошової одиниці та зростання цін у 2014 р. рівень інфляції становив 24,9%. Зазначені негативні тенденції призвели до погіршення якості кредитного портфеля, що спричинило необхідність створення значних резервів. У 2014 р. відрахування в резерви банками стало одним з чинників збитковості банківської системи [2, с.6].

Сьогодні для економіки країни характерний високий рівень доларизації, готівкових розрахунків та процентних ставок, що є наслідком, насамперед, непослідовної та неефективної державної економічної політики минулих років. Невідповідність економічної політики економічним реаліям протягом останніх років призвела до накопичення внутрішніх дисбалансів у всіх сферах економіки. Бюджетна підтримка неефективних галузей економіки, не виважена цінова політика щодо енергоносіїв для домогосподарств, утримання штучного фіксованого валютного курсу – усе це спричинило втрату конкурентоспроможності українських виробників, зростання дефіциту рахунку поточних операцій, суттєвий фіскальний дефіцит та нарощування державного боргу [2].

Основним недоліком функціонування державної фінансової політики України є те, що вона не розробляється і не регулюється у відповідності до єдиного законодавчо-нормативного акту. Разом з тим, відсутні й комплексні дослідження її стану з боку уповноважених органів державної влади, а отже, на державному рівні не сформовані, адекватні сучасним реаліям, її мета, завдання, напрями реалізації [3, с.5].

Крім того, економічний і соціальний розвиток нашої країни стримує нездатність фінансової політики швидко реагувати на мінливі умови розвитку держави та запроваджувати відповідні тактичні заходи, що орієнтовані на миттєву вигоду; відсутність стратегічних концептуальних розробок; відрив фінансової політики від фактичного стану справ, що відбуваються у народному господарстві та наявний залишковий підхід при визначенні фінансової бази задоволення соціальних потреб громадян.

Тому, з метою подолання негативних кризових явищ в економіці країни та розробки відповідних напрямів реалізації фінансової політики держави вважаємо за необхідне, в першу чергу, розкрити основні положення щодо розуміння її сутності та основних складових частин.

Узагальнення у [1] наукових підходів до розкриття змісту фінансової політики показало, що вона розглядається як сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів, фінансових ресурсів, фінансових відносин для здійснення своїх функцій та завдань, виявлених у системі форм і методів управління ними. Загальним у визначенні змісту фінансової політики є те, що вона включає такі основні елементи: концепцію розвитку

фінансів; головні напрями використання фінансових ресурсів; здійснення практичних дій з досягнення цілей фінансової політики.

Разом з тим, слід визнати, що фінансова політика безпосередньо пов'язана з державним регулюванням фінансових ресурсів з метою підвищення реального рівня життя громадян. При цьому фінансову політику необхідно розглядати не лише як науку чи систему наукових знань про фінанси, але і як мистецтво управління ними. Таким чином, фінансова політика – це завжди пошук балансу, оптимального на цей час співвідношення кількох напрямів розвитку національної економіки та вибір найбільш ефективних методів і механізмів їх досягнення [1].

Основними складовими частинами фінансової політики держави виступають: бюджетно-податкова політика, грошово-кредитна політика та політика управління державним боргом.

На даний час в економічній літературі бюджетно-податкову політику найчастіше ототожнюють з фіскальною. Разом з тим, як вірно зазначається у [4] бюджетно-податкова політика – це політика формування, виконання та регулювання державного бюджету країни, до того ж це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво не інфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування й підходів до формування державного бюджету в цілому, а також маніпулювання державними видатками та доходами з метою впливу на економічний розвиток суспільства. Термін «бюджетно-податкова політика» складається з двох категорій «податкова політика» та «бюджетна політика» [4, с. 65–66].

Проект Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік» містить наступні основні положення щодо:

- основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку (номінальний ВВП – 2106,1 млрд грн, реальний темп зростання ВВП – 102%; індекс споживчих цін – 109%, індекс цін виробників – 112%; обмінний курс гривні до долара США – 22,5 грн; рівень безробіття – 9,9%);

- утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету в межах 3% ВВП;

- збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж враховано у державному бюджеті на 2015 рік [5].

Пріоритетними завданнями податкової та митної політики у 2015 й у 2016 роках є: скорочення кількості податків і зборів; максимальне сприяння розвитку внутрішнього виробництва шляхом зниження податкового (соціального) навантаження на фактори виробництва; мінімізацію ризиків ухилення від сплати податків; спрощення адміністрування податків; адаптація податкового та митного законодавства України до законодавства Європейського Союзу [6].

Проведений у [7] аналіз реалізації бюджетно-податкової політики свідчить про те, що наша країна має недостатньо ефективну структуру бюджетних видатків, надзвичайно низький у порівнянні з іншими

країнами рівень державних капітальних інвестицій, низьку якість державного управління та високий рівень видатків на фінансування бюрократичного апарату, що знижує ефективність бюджетної політики.

Старіння інфраструктури, значне недофінансування програм будівництва і модернізації інфраструктурних об'єктів, витрачання запозичень на поточне споживання створює умови, за яких Україна не в змозі підтримувати оновлення економіки, постійно втрачає свої конкурентні переваги і з кожним роком все більше і більше перекладає розв'язання складних фінансово витратних соціально-економічних та екологічних проблем на майбутні покоління [7, с. 65, 71].

Недостатньо ефективно є й грошово-кредитна політика. Її головною метою є забезпечення стабільності грошової одиниці України. З метою її реалізації Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Це передбачає збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, забезпечення цінової передбачуваності у здійсненні довгострокового планування та прийнятті управлінських рішень щодо економічного та соціального розвитку [8].

Проте, загострення соціально-політичної ситуації протягом 2014-2015 років, накопичений за попередні роки дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, вплив капіталу з країни та депозитів з банківської системи спричинили посилення девальваційного тиску на національну валюту. Національний банк в умовах обмеженості міжнародних резервів був змушений відмовитись від практики утримання валютного курсу в жорстких межах, що призвело до появи глибоких валютної і банківської криз [8].

Політика управління державним боргом, фактично, продовжує заходи у контексті управління витратами на обслуговування боргу, пошуку оптимальних шляхів фінансування дефіциту бюджету, надання державних гарантій за зобов'язаннями вітчизняних суб'єктів господарювання тощо.

Дослідження показників сучасного стану управління державним боргом України свідчить про погіршення боргової ситуації, що пов'язано з істотним збільшенням абсолютних показників загального розміру державного боргу через високі валютні ризики зовнішньої заборгованості, нестабільну ситуацію з рефінансуванням боргів попередніх років, а також тиском боргових виплат на державні фінанси [9].

Так, впродовж 2014 р. обсяг державного та гарантованого державою боргу зріс з 584,4 млрд грн (40,2 % ВВП) у 2013 р. до 1100,8 млрд грн (70,7 % ВВП) у 2014 р., перетнувши граничний рівень індикатора боргової безпеки держави в 60 % ВВП, а державного боргу – з 480,2 млрд грн (33% ВВП) до 947,0 млрд грн (60,8% ВВП) відповідно [9].

Труднощі, що виникають за необхідності проведення рефінансування існуючих боргів, поєднані із недостатньою ліквідністю світових

фінансових ринків, можуть призвести до неможливості виконання зобов'язань урядом країни. За таких умов країна і її економічні суб'єкти втрачають будь-яку довіру з боку світової економічної системи, що значно ускладнює подальший розвиток зовнішніх економічних відносин [3].

ВИСНОВКИ

Отже, в сучасній кризовій ситуації, необхідно запровадити наступні пріоритетні напрями реалізації фінансової політики держави.

1. Заслужують на увагу пропозиції, сформульовані у [10]. Так, зважаючи на ризики виникнення фінансової нестабільності, необхідно переглянути бюджет, збільшивши обсяги капітальних видатків, у тому числі будівельних, не збільшуючи при цьому розміру дефіциту. Доцільним є також створення Стабілізаційного фонду, кошти якого будуть спрямовані на забезпечення всіх гарантійних зобов'язань держави. Це посилить довіру до намірів уряду проводити виважену та збалансовану бюджетну політику [10].

2. Для подолання фінансової кризи та забезпечення цінової стабільності Національному банку необхідно проводити стратегічно і тактично виважену монетарну політику, що спрямована на забезпечення пріоритету національної валюти як платіжного засобу шляхом дедоларизації української економіки; поступове зниження рівня інфляції до 3–5% на рік; зменшення вартості кредитних ресурсів, державного внутрішнього і зовнішнього боргів України [8, с.4].

3. Одним із пріоритетних завдань держави на сучасному етапі її розвитку є проведення адміністративної реформи, скорочення державного апарату, підвищення кваліфікаційного рівня державних управлінців, позбавлення міністерств і відомств дублюючих функцій, що дозволить підвищити ефективність діяльності влади та зменшити обсяг коштів, що витрачаються на фінансування бюрократичного апарату [7, с.72]. Доцільною є боротьба з корупцією, реалізація заходів щодо зменшення рівня тіньової економіки. Більш детально зазначене висвітлене у науковій праці [11].

4. Актуальним залишається питання визначення мети, принципів, критеріїв та процедур надання ефективної системи бюджетної підтримки в Україні. У цьому напрямі доцільно забезпечити перехід від «вертикальної» до «горизонтальної» системи державної підтримки, яка прийнята у розвинених країнах світу [7, с.72].

5. Під час фінансової кризи стратегічним напрямом діяльності уряду є впровадження заходів щодо стимулювання збільшення інвестицій у реальний сектор національної економіки. Для цього необхідно ухвалити низку законопроектів, розроблених урядом і спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України [10]. Аналогічні заходи запропоновані у [12].

6. В умовах фінансової кризи потрібно виважено фінансувати витрати на соціальні програми. Вони мають бути узгоджені з існуючими

можливостями держави та потребами незахищених верств населення шляхом підсилення адресності допомоги. Водночас слід враховувати можливості бюджету щодо здійснення таких заходів на середньо- і довгострокову перспективу [13, С.47].

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати державне регулювання фінансового ринку України.

Список використаних джерел

1. Танклевська Н.С. Удосконалення державної фінансової політики [Електронний ресурс] / Н.С. Танклевська. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5896/06-Tanklevsjka.pdf>
2. Комплексна програма розвитку фінансового ринку на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua/fund/development/prog>
3. Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія / В.Г. Боронос. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 310 с.
4. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О.М. Алимов, О.І. Амоша та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с.
5. Про проект Основних напрямів бюджетної політики на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article?art_id=53135&cat_id=44731
6. Проект основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=398593&cat_id=398592
7. Запатріна І. Формування фінансової політики держави : євроінтеграційний вимір / І. Запатріна // Фінанси та банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 59–73.
8. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік / Рада Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306>
9. Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_bo rg.pdf
10. Данилишин Б. Світова фінансова криза – тест для України [Електронний ресурс]/Б. Данилишин. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/svitova_finansova_kriza_test_dlya_ukrayini.html
11. Курмаєв П.Ю. Основні елементи державної політики рестрикції тіньових економічних відносин в Україні /П.Ю. Курмаєв //Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2014. - №9. – 226-231.
12. Курмаєв П.Ю. Державне регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні / П.Ю. Курмаєв // Формування ринкових відносин в Україні. - 2009. - № 7/8. - С. 167-170
13. Макаренко Є.В. Особливості фінансової політики держави та місце бюджетного дефіциту у механізмі її реалізації / Є.В. Макаренко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка:сер.: Економіка. – Вип.127. - 2011. – С. 45-47.

ІГНАТЕНКО

Тетяна Володимирівна
03tanya86@gmail.com

УДК 657.5:336.274.2

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ БЕЗНАДІЙНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В
УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИFEATURES OF CONDUCT OF ACCOUNT OF HOPELESS DEBT ARE IN THE
CONDITIONS OF TAX REFORM

к.е.н., старший викладач,
Київський національний
торгівельно-економічний
університет

Стаття присвячена визначенню змісту та суті безнадійної заборгованості. В статті обґрунтовано критерії визнання заборгованості безнадійною, особливості створення резерву сумнівних боргів та її включенні до складу витрат, при списанні на підприємстві в умовах змін податкового законодавства.

Статья посвящена определению содержания и сути безнадежной задолженности. В статье обоснованы критерии признания задолженности безнадежной, особенности создания резерва сомнительных долгов и ее включения в состав расходов, при списании на предприятии в условиях изменений налогового законодательства.

The article is devoted determination of maintenance and essence of hopeless debt. In the article grounded criteria of confession of debt hopeless, feature of creation of reserve of doubtful debts and its including in the complement of charges, at writing on an enterprise in the conditions of changes of tax legislation.

Ключові слова: безнадійна заборгованість, резерв сумнівних боргів, фінансовий актив, витрати

Ключевые слова: безнадежная задолженность, резерв сомнительных долгов, финансовый актив, расходы

Keywords: hopeless debt, reserve of doubtful debts, financial asset, charges

ВСТУП

В умовах ринкового господарювання наявність у підприємства значних розмірів дебіторської заборгованості знижує ліквідність його активів, негативно впливає на фінансову платоспроможність, а також відволікає зайві грошові кошти. Питання дебіторської заборгованості є досить актуальним, адже фінансовий стан підприємства значною мірою залежить саме від наявності та ефективного управління цим видом заборгованості, тому наукове дослідження організації обліку безнадійної дебіторської заборгованості та її списання дозволить підприємству коригувати показники фінансово-господарської діяльності.

Проблемам розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості присвячено праці зарубіжних і вітчизняних учених-економістів: С.Д. Батехіна, І.А. Бланка, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, О.А. Скорби, Ф.Ф. Горєцької, Р. Дамарі, В.П. Завгороднього, О.Д. Заруби, В.В. Ковальова, В.Костюченко, С.І. Мельник, Є. Петрик, Г.В. Савицької, Я.В. Соколова, В.В. Сопка, С. Хенка, К. Хувера, М.Г. Чумаченка, А. Шаповалової, М. Швайки та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті порядку відображення в податковому обліку безнадійної дебіторської заборгованості.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких

законодавчих актів щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. № 71-VIII змінилося саме визначення безнадійної заборгованості [1].

До проведення реформи воно було викладено наступним чином (пп. 14.1.11 ПКУ в редакції до 01.01.2015р.): **безнадійна заборгованість** – заборгованість, що відповідає одній з таких ознак [2]:

а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість фізичної або юридичної особи, що не погашена внаслідок недостатності майна зазначеної особи, за умови, що дії кредитора, спрямовані на примусове стягнення майна боржника, не призвели до повного погашення заборгованості;

в) заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або припинених як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією;

г) заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних після звернення кредитором стягнення на заставлене майно відповідно до закону та договору, за умови, що інші дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника, визначені нормативно-правовими актами, не призвели до повного покриття заборгованості;

г) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин),

підтверджених у порядку, передбаченому законодавством;

д) прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, недієздатними або оголошені померлими, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі.

Новий склад безнадійної заборгованості для цілей ПКУ (пп. 14.1.11 ПКУ в редакції після 01.01.2015р.) охоплює безнадійну заборгованість, що відповідає одній з таких ознак [2]:

а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість померлої фізичної особи, за відсутності у неї спадкового майна, на яке може бути звернено стягнення;

в) прострочена заборгованість осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, оголошені померлими;

г) заборгованість фізичних осіб, прощена кредитором, за винятком заборгованості осіб, пов'язаних з таким кредитором, та осіб, що перебувають (перебували) з таким кредитором у трудових відносинах протягом останніх трьох років з моменту прощення;

г) заборгованість особи, розмір сукупних вимог кредитора за якою не перевищує мінімально встановленого законодавством розміру безспірних вимог кредитора для порушення провадження у справі про банкрутство, а для фізичних осіб – 50 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року (у разі відсутності законодавчо затвердженої процедури банкрутства фізичних осіб). Така заборгованість визнається безнадійною у разі, якщо відповідні заходи, передбачені законодавством України, які вживав кредитор, не призвели до її стягнення;

д) актив у вигляді корпоративних прав або не боргових цінних паперів, емітента яких визнано банкрутом або припинено як юридичну особу у зв'язку з його ліквідацією;

е) сума залишкового призового фонду лотереї станом на 31 грудня кожного року;

є) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

ж) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством.

Отже проаналізувавши зміни можна виділити наступні нововведення:

1. Прострочена заборгованість померлої фізичної особи вважається безнадійною, якщо у неї немає спадкового майна, на яке може бути звернено стягнення.

2. Не вважається безнадійною прощена заборгованість пов'язаних з кредитором фізичних осіб та фізичних осіб, які перебувають (перебували) з таким кредитором у трудових відносинах протягом останніх трьох років з моменту прощення.

3. Не вважається безнадійною прострочена заборгованість недієздатних фізичних осіб або осіб, засуджених до позбавлення волі.

4. За умов банкрутства або ліквідації підприємства безнадійною заборгованістю може бути визнано лише актив у вигляді корпоративних прав або неборгових цінних паперів ліквідованої або збанкрутілої особи-емітента. Інша заборгованість такої особи в контексті ПКУ не є безнадійною.

5. Недостатність майна боржника не є підставою для визнання заборгованості безнадійною.

6. «Дрібну» заборгованість у розмірі не більше мінімально встановленого законодавством розміру безспірних вимог кредитора для порушення провадження у справі про банкрутство – для юридичних осіб, та 50 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік) – для фізичних осіб, за умови, що відповідні заходи, передбачені законодавством України, які вживав кредитор, не призвели до її стягнення тепер можна визнавати безнадійною. Залишається лише порівняти вигоди від списання такої заборгованості з втратами на застосування заходів щодо її стягнення.

Як відобразити безнадійну дебіторську заборгованість у податковому обліку. Згідно пп. 134.1.1 ПКУ визначено, що об'єктом оподаткування податком на прибуток є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень розділу III цього Кодексу. Також передбачається здійснення коригувань в обов'язковому порядку тими платниками, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку, за останній річний звітний (податковий) період перевищує 20 мільйонів гривень.

Фінансовий результат до оподаткування згідно з пп. 139.2.1 ПКУ збільшується на суму витрат від списання дебіторської заборгованості, яка не відповідає ознакам, визначеним пп. 14.1.11 цього Кодексу, понад суму резерву сумнівних боргів [2].

Крім того, фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму витрат на формування резерву сумнівних боргів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності.

Також фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму коригування (зменшення) резерву сумнівних боргів, на яку збільшився фінансовий результат до оподаткування відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності (пп. 139.2.2 ПКУ).

Наведемо кореспонденцію проведення коригування безнадійної дебіторської заборгованості в табл. 1.

Отже заборгованість, яка відповідає ознакам пп. 14.1.11 ПКУ, в частині якої було створено резерв, не може бути визнана у витратах у будь-якому випадку [2]. Оскільки в періоді нарахування резерву витрати на його створення виключатимуться зі складу витрат для визначення фінансового результату до

оподаткування (він збільшуватиметься), а при списання безнадійної заборгованості за рахунок резерву витрати взагалі не формуватимуться, оскільки не використовуватимуться рахунки 9-го класу.

Таблиця 1

Кореспонденція проведень бухгалтерського обліку безнадійної дебіторської заборгованості

№	Зміст	Дебет	Кредит	Сума, грн.	Коригування фінансового результату до оподаткування на податкові різниці
1	Нараховано резерв сумнівних боргів	944	38	130 000	Фінансовий результат збільшується на 130 000 грн., тобто фактично витрати на створення резерву виключаються зі складу податкових
2	Списано безнадійну дебіторську заборгованість за рахунок резерву	38	361	70 000	Фінансовий результат не підлягає коригуванню, оскільки дана операція не впливає на фінансовий результат взагалі, і витрати у бухгалтерському обліку не формуються
3	Коригування (зменшення) у кінці року суми резерву	944	38	-30 000	Фінансовий результат зменшується на 30 000 грн., а оскільки платник вирівнює дані бухгалтерського обліку та зменшуючи витрати на 30 000 грн., та одночасно фінансовий результат, то зменшення даних витрат нівельовано. При цьому здійснюючи коригування шляхом зменшення у податковому обліку платник вийшов на «0».
		38	717	30 000	

Платник зможе відобразити безнадійну заборгованість у складі витрат (Дт 944) і не коригувати (збільшувати) фінансовий результат до оподаткування лише у тому випадку, якщо сума списаної заборгованості перевищить нарахований резерв і все ж потрапить до витрат, відображених на рахунках 9 класу (Дт 944 Кт 361), на виконання вимог пп. 139.2.1 ПКУ (звісно, якщо така заборгованість відповідатиме ознакам безнадійної в контексті ПКУ) [2].

Існує ще один важливий нюанс не для кожної заборгованості може бути сформований резерв сумнівних боргів.

Поточна дебіторська заборгованість, яка є **фінансовим активом** (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю (п.7 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість») [3]. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу необхідно обчислити **резерв сумнівних боргів**.

Згідно П(С)БО 12 «Фінансові інструменти» фінансовим активом є [4]:

- а) грошові кошти та їх еквіваленти;
- б) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства;
- в) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах;
- г) інструмент власного капіталу іншого підприємства.

Отже, якщо заборгованість не є фінансовим активом, і не очікується надходження грошових коштів в їх погашення, наприклад, заборгованість за

виданими авансами (в рахунок яких має бути поставлено товар), резерв сумнівних боргів не створюється.

Таким чином, «нефінансова» заборгованість, для якої резерв сумнівних боргів не створюється у тому періоді коли вона визнається безнадійною (пп.14.1.11 ПКУ) може бути включена до складу витрат при її списанні не збільшуючи при цьому фінансовий результат до оподаткування на суму такої заборгованості, оскільки вона відповідає ознакам пп.14.1.11 ПКУ, а вимоги пп. 139.2.1 Кодексу щодо коригування фінансового результату поширюються лише на заборгованість, що не є безнадійною в контексті ПКУ [2].

Також підприємства можуть створювати додаткові резерви під знецінення «не фінансової заборгованості», але вони не будуть вважатись саме резервами сумнівних боргів розкритих вище.

Отже, формування резерву сумнівних боргів для цілей оподаткування є не вигідним згідно положень стандартів бухгалтерського обліку є не вигідним. Тому, необхідно чекати зміни у законодавстві, сподіваючись на те, що це «технічна помилка».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. № 71-VIII
2. ПКУ – Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
3. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» від 26 квітня 2000 р. N 91
4. П(С)БО 12 «Фінансові інструменти» від 8 жовтня 1999 р. N 237

КОЛОМІЄЦЬ

Тетяна Вікторівна
sher.tv@mail.ru

УДК 330.341.1

аспірантка кафедри фінансів
та кредиту, Вінницький
національний аграрний
університетОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АПК
МЕТОДОМ ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЕНТУ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ,
СТВОРЕНОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ (VAIC)MEASUREMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL OF AGRO-INDUSTRIAL
ENTERPRISES WITH VALUE ADDED INTELLECTUAL COEFFICIENT
(VAIC) METHOD

У статті досліджується питання необхідності оцінки інтелектуального капіталу на підприємствах агропромислового комплексу. Встановлено, що наразі існує проблема збільшення обсягу доданої вартості підприємств АПК для підвищення їх конкурентоспроможності. Одним зі шляхів вирішення даного питання є формування ефективної системи управління інтелектуальним капіталом. Для оцінки поточного стану інтелектуального капіталу підприємств АПК пропонується до використання метод визначення коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC).

В статье исследуется вопрос о необходимости оценки интеллектуального капитала на предприятиях агропромышленного комплекса. Установлено, что в настоящее время существует проблема увеличения объема добавленной стоимости предприятий АПК для повышения их конкурентоспособности. Одним из путей решения данного вопроса является формирование эффективной системы управления интеллектуальным капиталом. Для оценки текущего состояния интеллектуального капитала предприятий АПК предлагается к использованию метод определения коэффициента добавленной стоимости, созданной интеллектуальным капиталом (VAIC).

The article examines the issue of assessment of intellectual capital at enterprises of agro-industrial complex of Ukraine. It has been established there is a problem of increasing the value added of agricultural enterprises to enhance its competitiveness. For solving this issue it has been suggested to develop an effective system of intellectual capital. To assess the current state of the intellectual capital of agricultural enterprises it has been used VAIC method.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, коефіцієнт доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом, оцінка інтелектуального капіталу

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, коэффициент добавленной стоимости, созданной интеллектуальным капиталом, оценка интеллектуального капитала

Keywords: intellectual capital, value added intellectual coefficient, enterprise intellectual capital evaluation

ВСТУП

Формування нової економічної парадигми тісно пов'язано з розвитком теорії інтелектуального капіталу, оскільки останній є детермінантною формою конкурентоспроможності як на макро-, так і на мікрорівні економічних систем. Важливість питань, пов'язаних з визначенням сутності, структури, оцінки та управління інтелектуальним капіталом підтверджена низкою досліджень як зарубіжних (Н. Бонтіс, Е. Брукінг, Л. Едвінссон, М. Мелоун, Б. Лев, П. Саліван, К.-Е. Свейбі, Т. Стюарт, А. Козирев, Б. Леонт'єв та ін.) так і вітчизняних дослідників (В. Базилевич, О. Бутнік-Сіверський, Н. Гавкалова, В. Геєць, О. Грішнова, О. Кендюхов, Н. Маркова, Л. Федулова, А. Чухно та ін.) Проте однією з ключових перешкод на шляху до формування теорії ефективного управління інтелектуальним капіталом

на мікрорівні є проблему вибору адекватної моделі та методів його оцінки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є оцінка інтелектуального капіталу підприємств АПК Вінницької області, яка базується на використанні методу визначення інтелектуального коефіцієнту доданої вартості (Value Added Intellectual Coefficient, VAIC), розроблений А. Пуліком.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із найважливіших показників результативності діяльності окремого підприємства, галузі та економіки в цілому є додана вартість. Хоча існують різні трактування даного поняття, сучасні економічні словники визначають досліджувану дефініцію як різницю між вартістю вироблених товарів і вартістю матеріалів та сировини, що використані для їх

виробництва [1, с. 74]. Іншими словами, додана вартість характеризує внесоку створення нової цінності.

Розглянемо динаміку обсягу валової доданої вартості різних галузей економіки України (див. табл. 1).

Таблиця 1

Валова додана вартість за видами економічної діяльності в Україні, млн. грн. [2, с. 35]

Показник	2010	2011	2012	2013	Темп приросту (2013 р. у % до 2010 р.)
Валова додана вартість	992175	1166900	1262157	1318919	32,93
в т.ч. сільське господарство	82948	109961	113245	131727	58,81
Промисловість	250774	294067	313565	303652	21,09
Будівництво	36648	41057	40500	38129	4,04
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	162171	201747	210232	223114	37,58

Протягом 2010–2013 рр. обсяг доданої вартості у сільському господарстві зріс на 58,81 %, у промисловості – на 21,09 %. Незважаючи на найвищий темп зростання порівняно з іншими видами економічної діяльності, станом на 2013 р. в загальній структурі валової доданої вартості сільське господарство займало лише 9,99 %. Звідси випливає необхідність збільшення частки доданої вартості у готовому продукті сільського господарства та агропромислового комплексу взагалі, що можливо за умов використання енергозберігаючих технологій, нових техніко-технологічних механізмів, проведення науково-дослідних робіт для створення кращих сортів рослин та порід тварин, підготовки висококваліфікованих кадрів та їх постійної перепідготовки та підвищення кваліфікації, запровадження системи агрологістики, управління організаційною культурою та системою маркетингу тощо. Іншими словами, сучасному підприємству агропромислового комплексу необхідно ефективно управляти не лише фінансовим та фізичним капіталом, а й інтелектуальним, що дає змогу збільшувати додану вартість та конкурентоспроможність підприємства.

Необхідність управління інтелектуальним капіталом зумовлюється прагненням постійно підвищувати ефективність роботи підприємства для отримання вищих економічних результатів, збільшення обсягів виробництва, формування стійкої ринкової позиції тощо. Загалом, управління інтелектуальним капіталом є необхідним атрибутом формування конкурентоспроможності сучасного підприємства. Для того, щоб керівництво підприємницької структури мало можливість приймати адекватні рішення для впливу на інтелектуальний капітал, перш за все необхідна достовірна, своєчасна та повна інформація про його поточний стан та динаміку змін у його структурі та вартості. Тобто постає питання необхідності вимірювання величини інтелектуального капіталу. Процес оцінювання інтелектуального капіталу підприємств АПК є складним і трудомістким, оскільки дослідження невідчутних активів вимагає диференційованої системи оцінювання. Залежно від мети оцінка інтелектуального капіталу може ґрунтуватися на структурному або інтегральному підході. Структурний підхід дозволяє провадити

оцінювання усіх елементів (складових) інтелектуального капіталу, надавши їм кількісний або якісний вимір з використанням сукупності індикаторів, що можуть відобразитися в системі показників або діаграм. Інтегральний підхід використовується для визначення рівня розвитку (стану) інтелектуального капіталу за певним інтегральним показником, зазвичай у вартісному вираженні. Кожен з двох підходів має як переваги, так і недоліки, які враховуються при постановці завдання процесу оцінювання.

Одним із сучасних, структурно розгорнутих методів вимірювання, який ґрунтується на визначенні вартості, яку формує інтелектуальний капітал, є модель коефіцієнта доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC) [3]. Основою даної моделі є виокремлення в структурі інтелектуального капіталу підприємства чотирьох компонентів: людського, процесного, інноваційного, клієнтського та розрахунок показників ефективності використання кожного з них. При цьому інформаційною базою моделі є фінансова звітність підприємства, що є її суттєвою перевагою перед іншими моделями, для яких є необхідною додаткова нефінансова інформація. Крім того, вибір даного методу оцінювання ґрунтується на низці його істотних переваг: використання публічної інформації дозволяє охопити значну кількість підприємств; публічна інформація перевіряється аудиторськими компаніями, що є запорукою її надійності; використання показників ефективності дозволяє точніше відобразити роль інтелектуального капіталу в створенні вартості підприємства.

За методикою А. Пуліка [3] коефіцієнт доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (VAIC), розраховується як:

$$VAIC = CEE + HCE + SCE \quad (1),$$

де CEE (capital employed efficiency) – частка доданої вартості, створеної фізичним капіталом. Розраховується шляхом ділення доданої вартості на балансову вартість чистих активів; HCE (human capital efficiency) – частка доданої вартості, створеної людським капіталом. Розраховується шляхом ділення доданої вартості на витрати підприємства на оплату праці; SCE (structure capital efficiency) – частка

доданої вартості, створеної структурним капіталом. Розраховується шляхом ділення різниці доданої вартості і витрат на оплату праці на додану вартість.

Для розрахунку коефіцієнту доданої вартості за рахунок інтелектуального капіталу скористаємося даними фінансової звітності п'яти підприємств АПК різного розміру і форми власності, які здійснюють науково-дослідну та підприємницьку діяльність у Вінницькій області: державне підприємство «Дослідне господарство «Артеміда» Національної академії аграрних наук України», приватне

сільськогосподарське підприємство «Агрофірма Батьківщина», агропромислове науково-виробниче підприємство «Візит», державне підприємство «Дослідне господарство «Бохоницьке» Інституту кормів та сільського господарства Поділля Національної академії аграрних наук України», державне підприємство «Дослідне господарство «Корделівське» Національної академії аграрних наук України». Вихідні дані та результати розрахунків наведено в табл.2.

Таблиця 2

Оцінка інтелектуального капіталу підприємств АПК методом визначення коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом у 2010-2013 рр.

[складено автором за даними фінансової звітності підприємств]

Показник	Операційний прибуток (operating profit, OP)	Виплати працівникам (employee costs, EC)	Балансова вартість активів (Balance Value, BV)	Амортизаційні відрахування (depreciation, D)	Додана вартість (Value Added, VA = OP + EC + D)	Ефективність фізичного капіталу (capital employed efficiency, CEE)	Ефективність людського капіталу (human capital efficiency, HCE)	Ефективність структурного капіталу (structure capital efficiency, SCE)	Коефіцієнта доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (Value Added Intellectual Capital, VAIC)
«Артеміда»									
2010	11	1991	31039	1251	3253	0,1048	1,6339	0,3879	2,1266
2011	19	2487	29994	1170	3676	0,1226	1,4781	0,3234	1,9241
2012	121	2984	29195	977	4082	0,1398	1,3680	0,2690	1,7768
2013	165	3015	29305	623	3803	0,1298	1,2614	0,2072	1,5983
«Агрофірма Батьківщина»									
2010	482	1287	5793	55	1824	0,3149	1,4172	0,2944	2,0265
2011	-125	1546	5780	121	1542	0,2668	0,9974	-0,0026	1,2616
2012	-179	1864	6201	173	1858	0,2996	0,9968	-0,0032	1,2932
2013	179	1932	6746	131	2242	0,3323	1,1605	0,1383	1,6311
«Візит»									
2010	45353	3918	121647	8035	57306	0,4711	14,6263	0,9316	16,0291
2011	51972	4606	165837	7880	64458	0,3887	13,9944	0,9285	15,3116
2012	98848	5507	260831	7732	112087	0,4297	20,3536	0,9509	21,7341
2013	110931	8062	353643	8344	127337	0,3601	15,7947	0,9367	17,0915
«Бохоницьке»									
2010	21	1183	11836	207	1411	0,1192	1,1927	0,1616	1,4735
2011	-991	1151	11769	140	300	0,0255	0,2606	-2,8367	-2,5505
2012	-1912	1144	960	183	-585	-0,6094	-0,5114	2,9556	1,8348
2013	-115	944	1131	189	1018	0,9001	1,0784	0,0727	2,0512
«Корделівське»									
2010	59	1437	8503	428	1924	0,2263	1,3389	0,2531	1,8183
2011	16	2059	8602	197	2272	0,2641	1,1034	0,0938	1,4613
2012	104	2367	8327	385	2856	0,3430	1,2066	0,1712	1,7208
2013	507	2129	7298	80	2716	0,3722	1,2757	0,2161	1,8640

Як видно з даних таблиці, серед досліджуваних об'єктів чотири підприємства мають низький рівень коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом (≤ 2), тоді як підприємство «Візит» має високий рівень даного коефіцієнту. Це означає, що на даному підприємстві додана вартість створюється переважно за рахунок нагромадження та розвитку інтелектуального капіталу. Крім того, можна констатувати, сума інвестицій в людський капітал принесе в разі (від 13 до 20) більшу суму доданої вартості в майбутньому, оскільки показник ефективності використання людського капіталу (НСЕ) коливається в межах від 13,99 до 20,35.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На основі результатів проведеного дослідження, встановлено, що існує проблема збільшення обсягу доданої вартості в агропромисловому комплексі. Одним зі шляхів вирішення даного питання є формування ефективної системи управління не лише фінансовим та фізичним капіталом, а й інтелектуальним. Для оцінки поточного стану інтелектуального капіталу підприємств АПК використано метод визначення коефіцієнту доданої вартості за рахунок інтелектуального капіталу (VAIC). Встановлено, що чотири з п'яти обраних для

аналізу підприємства АПК мають низький рівень коефіцієнту доданої вартості, створеної інтелектуальним капіталом. Високий рівень даного показника спостерігається лише на одному з досліджуваних суб'єктів господарювання (підприємство «Візит»), що пояснюється високим рівнем ефективності використання людського капіталу. Тому, на нашу думку, необхідним є подальше вивчення питання підбору оптимальної моделі для оцінки інтелектуального капіталу підприємств АПК та дослідження впливу величини та ефективності використання інтелектуального капіталу на процеси формування їх доданої вартості та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Завадський Й.С. Економічний словник: словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 356 с.
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2013 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – Київ : Державна служба статистики України, 2014. – 534 с.
3. Pulic A. VAIC™ – an accounting tool for IC management / Ante Pulic // International Journal of Technology Management. – 2000. – Vol. 20. – No. 5–8. – P. 702–714.

КОВТУНЕНКО

Юрій Володимирович
karat108@list.ru

УДК 330.341

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМОЇ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ
ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВАEFFECTIVENESS EVALUATION SYSTEMIC COMMERCIALIZATION
INNOVATION DEVELOPMENT INDUSTRIAL ENTERPRISE

кандидат економічних наук, ст. викладач кафедри обліку, аналізу і аудиту, Одеський національний політехнічний університет

У статті розглянуто методи оцінки ефективності комерціалізації інноваційних розробок залежно від інноваційної діяльності промислового підприємства. Запропоновано систему показників оцінки ефективності системної комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства.

В статье рассмотрены методы оценки эффективности коммерциализации инновационных разработок в зависимости от инновационной деятельности промышленного предприятия. Предложено систему показателей оценки эффективности системной коммерциализации инновационных разработок промышленного предприятия.

The article describes methods for evaluating the effectiveness of the commercialization of innovation, depending on the innovation activities of industrial enterprises. Presented system of indicators to measure the effectiveness of the system of commercialization of innovations of the industrial enterprise.

Ключові слова: економічна ефективність, комерціалізація, промислове підприємство, методи оцінки ефективності

Ключевые слова: экономическая эффективность, коммерциализация, промышленное предприятие, методы оценки эффективности

Keywords: economic efficiency, commercialization, industrial enterprise, methods of evaluating the effectiveness

ВСТУП

Для зниження ризику інноваційної діяльності промислового підприємству необхідно проводити оцінку економічної ефективності системної комерціалізації його інноваційних розробок.

Питанням оцінювання ефективності комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства присвячено ряд наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як В.М. Гриньова, С.М. Ілляшенко, К.В.Ковтуненко, Р.А. Фатхутдинов, С.В. Філіппова, Б. Санто.

МЕТА РОБОТИ

Метою даної статті є визначення методів оцінки ефективності системної комерціалізації інноваційних розробок як процесу і результату інноваційної діяльності промислового підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення мети роботи використані такі методи дослідження: узагальнення, систематизації, системного та логічного підходу. Інформаційну базу роботи склали праці вітчизняних і зарубіжних вчених.

РЕЗУЛЬТАТИ

Комерціалізація як результат інноваційної діяльності представляє собою перетворення інноваційної розробки в інноваційний продукт (інновацію), готовий до реалізації (витрати) або реалізований на ринку (дохід), оцінка економічної

ефективності використання якого дуже важлива для промислового підприємства. Оцінка економічної ефективності системної комерціалізації як процесу має сенс у тому випадку, коли промислове підприємство надає послуги з комерціалізації інновацій іншим розробникам. Таким чином, оцінка економічної ефективності комерціалізації як результату через призму інноваційних розробок розглядається з позиції ефективності використання інноваційного продукту (інновації):

– економічна ефективність використання інновацій визначається як відношення економічного ефекту до сумарних витрат на створення, освоєння та впровадження інноваційної продукції;

– економічний ефект від використання інноваційних розробок характеризує перевищення результатів від їх реалізації над витратами з їх отримання за певний проміжок часу [1-3].

Оцінка ефективності реалізації інновацій найчастіше в науковій літературі розглядається як оцінка ефективності інвестиційних проектів [4-6]. Методи оцінки інвестиційних проектів поділяються на динамічні (на основі дисконтування) та статистичні (без дисконтування). Методи оцінки ефективності інвестицій, що базуються на дисконтуванні, використовуються у випадках великих довготривалих інвестиційних проектів.

До динамічних методів відносяться [1]:

– метод чистої приведеної вартості (метод чистої дисконтованої вартості, метод чистої поточної

вартості);

- метод внутрішньої норми прибутку;
- метод анuitету та інші.

Статистичні методи оцінки ефективності інвестиційного проекту базуються на проектних, планових і фактичних даних про витрати і результати, які формуються у процесі реалізації інвестиційних проектів. При застосуванні зазначених методів в певних випадках використовують розрахунок середньорічних даних (витрат і результатів (доходів)) за весь строк використання інвестиційного проекту. Даний прийом використовується при нерівномірному розподілі витрат і результатів за роками застосування інвестиційного проекту. До статистичних належать методи:

- розрахунку термінів окупності інвестицій (термін окупності інвестицій);
- визначення норми прибутку на капітал (норма прибутку на капітал);
- розрахунку різниці між сумою доходів і інвестиційними витратами (одноразовими витратами) за весь термін використання інвестиційного проекту, який відомий під назвою Cash-flow або накопичене сальдо грошового потоку;
- порівняльної ефективності приведених

витрат на виробництво продукції.

Якщо інноваційний продукт впроваджується безпосередньо на промисловому підприємстві, оцінка ефективності його впровадження розглядається як оцінка ефективності інноваційного проекту. Інноваційний проект характеризується строком виконання, матеріальними і фінансовими витратами. Різниця між результатами реалізації інноваційного проекту і витратами на його виконання представляє економічний ефект або балансовий прибуток. Показником ефективності витрат вважається рентабельність: відношення чистого прибутку до витрат на здійснення проекту.

Комплексна різностороння оцінка інноваційного проекту має враховувати цілий спектр чинників різної природи та змісту. Однак, останнім часом розвивається підхід оцінки інноваційних проектів на основі застосування єдиного показника. Така оцінка носить односторонній характер і надає обмежене уявлення про якість аналізованого інноваційного проекту, на підставі чого не може бути однозначною та достовірною. У зв'язку з цим, для визначення рівня інвестиційної привабливості необхідно використовувати певну систему показників, які враховують вплив різних факторів у різних аспектах інвестиційної привабливості (табл.1.).

Таблиця 1

Показники комплексної оцінки застосування інноваційних розробок промислового підприємства [1-6]

Показник	Розрахункова формула	Пояснення до складових
Оцінка науково-інформаційного рівня забезпеченості підприємства		
1	2	3
1. Коефіцієнт використання власних розробок	$K_{вл.р.} = N_{вл.р.} / N_{заг.вл.}$	$N_{вл.р.}$ – кількість упроваджених власних розробок, од.; $N_{заг.вл.}$ – загальна кількість, од.
2. Коефіцієнт використання результатів придбаних розробок	$K_{пр.р.} = N_{в.пр.} / N_{заг.пр.}$	$N_{в.пр.}$ – кількість упроваджених придбаних розробок, од.; $N_{заг.пр.}$ – загальна кількість придбаних розробок, од.
3. Коефіцієнт співвідношення між власними і придбаними розробками	$K_{сп} = N_{заг.вл.} / N_{заг.пр.}$	де $N_{заг.пр.}$ – загальна кількість придбаних розробок, од., $N_{заг.вл.}$ – загальна кількість власних розробок, од.,
4. Коефіцієнт оновлення продукції	$K_{он.пр.} = Q_n / Q_{тов}$	Q_n – обсяг випуску нової продукції, грн.; $Q_{тов}$ – обсяг випуску товарної продукції, грн.
5. Коефіцієнт оновлення технології	$K_{он.тн.} = N_{н.тн.} / N_{заг.тн.}$	$N_{н.тн.}$ – кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.; $N_{заг.тн.}$ – загальна кількість технологічних процесів, од.
Техніко-економічна ефективність інноваційних проектів		
6. Питомі капітальні вкладення	$K_i = K_i / N_i$	де N_i – річний обсяг випуску продукції по і-тому варіанту, од.
7. Сумарний економічний ефект	$E_c = E_v + E_e$	E_v – економічний ефект на витратах виробництва, грн.; E_e – економічний ефект на витратах експлуатації, грн.
8. Ефект на витратах виробництва	$E_v = C_a - C_n$	де C_a , C_n – ціна аналога і нової техніки відповідно, грн.
9. Економічний ефект на витратах експлуатації	$E = E_{річ} T_{сл}$	де $E_{річ}$ – річний економічний ефект на витратах експлуатації, грн.; $T_{сл}$ – термін служби нової техніки, рік

ВИСНОВКИ

Достовірність визначення та оцінка фактичної та прогнозної ефективності впровадження або реалізації інновацій на більшості промислових підприємствах є

проблемною ланкою інноваційної діяльності.

На нашу думку, проблему підсилює існування великої кількості методів оцінки економічної ефективності інновацій та правильного вибору як

методів, так і показників ефективності, що має відповідати специфіки діяльності промислового підприємства та виду інновації.

На підставі проведеного дослідження пропонуємо систему показників оцінювання ефективності системної комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства, яка враховує особливості його інноваційно-виробничої діяльності та може бути застосована як при впровадженні інноваційних розробок безпосередньо на підприємстві, так й при їх реалізації на ринок.

Список використаних джерел

1. Філіппова С.В. Особливості процесу комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства: [монографія] / С.В. Філіппова, Ю.В. Ковтуненко. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 214 с.
2. Ковтуненко Ю.В. Місце та роль комерціалізації інноваційних розробок у інноваційної діяльності промислового підприємства / Ю.В. Ковтуненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – №6/1. – С. 22-26.
3. Ковтуненко К.В. Особливості ризиків комерціалізації наукових розробок / К.В. Ковтуненко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – №5(43). – С. 195–197.
4. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / Р.А. Фатхутдинов // Стандарт третьего поколения. – [6-е изд.]. – Спб.: Питер, 2012. – 448 с.
5. Гриньова В.М. Оцінка результативності інноваційної діяльності підприємства: [монографія] / В.М. Гриньова, Д.С. Бутенко. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 228 с.
6. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: [монографія] / С.М. Ілляшенко, О.А. Біловодська. – Суми: Університетська книга, 2010. – 281 с.

МИРОНЕНКО

Кристина Сергіївна
krism@inbox.ru

УДК 338.2, 65.011.8

аспірантка, Одеський
національний політех-
нічний університет

РОЛЬ РЕИНЖИНИРИНГА БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ В УПРАВЛЕНИИ
СТРАТЕГИЧЕСКИМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ

ROLE OF REENGINEERING OF BUSINESS PROCESSES IN MANAGEMENT OF
STRATEGIC CHANGES

В статье показана сущность реинжиниринга бизнес-процессов и его роль в управлении стратегическими изменениями на предприятии. Определены цели и задачи, предпосылки и принципы, а также механизмы совершенствования системы менеджмента предприятия на основе реинжиниринга бизнес-процессов. Рассмотрены положительные аспекты внедрения реинжиниринга бизнес-процессов в деятельность отечественных предприятий в современных условиях хозяйствования.

The essence of reengineering of business processes and its role in management of strategic changes at the enterprise is shown in article. The purposes and tasks, prerequisites and the principles, and also mechanisms of improvement of system of management of the enterprise on the basis of reengineering of business processes are defined. Positive aspects of introduction of reengineering of business processes in activity of the domestic enterprises under modern conditions of managing are considered.

Ключевые слова: реинжиниринг бизнес-процессов, цели и задачи реинжиниринга, мотивы реинжиниринга, принципы реинжиниринга, система управления предприятием, стратегические изменения

Keywords: business process reengineering, the goals and objectives of reengineering, reengineering motives, the principles of reengineering, enterprise management system, strategic changes

ВВЕДЕНИЕ

Отечественные предприятия сегодня функционируют в агрессивной, быстро изменяющейся среде, что обуславливает необходимость адаптации, учет тенденций и определение приоритетных направлений изменений в системе управления. Этому способствуют жесткая конкуренция в большинстве сфер деятельности во всемирном масштабе, быстрые технико-технологические изменения, влияние информационных технологий, интенсификация инновационных процессов.

Эти факторы создают неустойчивую и непредсказуемую среду функционирования, которая требует постоянных, зачастую радикальных изменений. Таким образом, возникает необходимость перестроения всей системы управления предприятием с целью обеспечения долгосрочных конкурентных преимуществ. Одним из инструментов, хорошо себя зарекомендовавших на практике является реинжиниринг бизнес-процессов, использование которого позволяет осуществить кардинальные стратегические изменения на предприятии: в производственно-сбытовой деятельности, в сфере организационной культуры, ресурсного обеспечения и т.д.

Вопросами реинжиниринга бизнес-процессов на предприятиях занимались многие украинские и зарубежные ученые, в частности С. Бубнов, А. Виноградова, В. Давыденко, И. Колос, Д. Ламберт, А. Сладкая, Л. Таранюк, А. Харрисон, Р. Ван Хоук,

М. Хаммер, Дж. Чампи и другие. В последнее время реинжиниринг бизнес-процессов вызывает большой интерес специалистов по менеджменту и информационным технологиям. Термин «реинжиниринг» ввели М. Хаммер и Дж. Чампи, которые рассматривают реинжиниринг как фундаментальное переосмысление и радикальное перепроектирование бизнес-процессов предприятия для достижения скачкообразных улучшений в основных актуальных показателях деятельности. Авторы М. Робсон и Ф. Уллах категорию «реинжиниринг бизнес-процессов» определяют как деятельность по созданию совершенно новых и более эффективных бизнес-процессов, существенным образом отличающихся от уже существующих.

Однако, несмотря на определенную изученность и опыт применения реинжиниринга бизнес-процессов, есть ряд вопросов, которые требуют дальнейшего изучения. В частности, четко не определена роль реинжиниринга бизнес-процессов как инструмента управления стратегическими изменениями на предприятии.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ

Целью исследования является определение роли реинжиниринга бизнес-процессов как инструмента управления стратегическими изменениями на предприятии.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Методологической и информационной основой работы являются труды отечественных и зарубежных

ученых, а также материалы периодических изданий. При проведении исследования использовались методы анализа и синтеза, сравнения и обобщения.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Теоретические исследования реинжиниринга бизнес-процессов позволили выявить ряд ключевых тезисов, которые его характеризуют. В научной литературе под реинжинирингом бизнес-процессов понимается:

- фундаментальное переосмысление и радикальное перепроектирование бизнес-процессов предприятия;
- объединение функций на всех уровнях управления;
- инструмент, специально разработанный для масштабных изменений на предприятии;
- эффективное средство управления, которое позволяет осуществить «прорыв»;
- перепроектирование деловых процессов и начало «с чистого листа»;
- «капитальный ремонт» компании для достижения существенных улучшений в бизнесе;
- инновационный и творческий процесс, требующий креативности и инициативы;
- новый подход к мышлению, взгляд на построение предприятия как на инженерную деятельность;
- отказ от управления функциональными службами в пользу управления бизнес-процессами во главе с процессным менеджером;
- процесс фундаментального переосмысления и реконструкции бизнеса, воплощающий в себе новые способы выполнения работ [1-4].

С учетом этих характеристик сформулируем следующие признаки реинжиниринга бизнес-процессов:

- инновационность – означает внедрение новейших управленческих, технических и технологических подходов;
- системность – предполагает управление большим количеством элементов со сложным характером взаимодействия;
- иерархичность – подразумевает подчиненность элементов низшего уровня элементам высшего уровня;
- целостность – это свойство системы выполнять в полном объеме заданную целевую функцию;
- структурированность – предполагает четкое определение границ взаимодействия, задач, ответственности, организационной структуры, ориентированной на достижение поставленной цели;
- гибкость – предполагает возможность осуществления быстрых изменений процесса, закладываемая в системе планирования, организационного обеспечения, принятия управленческих решений;
- уникальность, означает неповторимость процесса, формируемого и реализуемого в конкретных условиях под влиянием факторов внешней среды;

– адаптивность – это способность изменять свою структуру и выбирать варианты поведения в соответствии с новыми целями под влиянием факторов внешней среды.

Реинжиниринг бизнес-процессов в контексте институционального подхода – это совокупность принципов, подходов, процедур и методов, нацеленные на кардинальные стратегические изменения, которые позволяют значительно повысить результативность деятельности предприятия и достичь стратегические цели развития.

С позиции процессного подхода реинжиниринг бизнес-процессов – это совокупность последовательных этапов относительно выделения коренных преобразований тех звеньев бизнеса, которые позволят осуществить «прорыв», обеспечат долгосрочные конкурентные преимущества. Основными этапами этого процесса являются:

1. Формирование стратегии развития предприятия с учетом перспективных потребностей потребителя.
2. Определение нового набора бизнес-правил или бизнес процедур.
3. Создание эффективной организационной структуры управления.
4. Улучшение организации труда персонала.
5. Четкое распределение обязанностей, прав, ответственности, формирование системы коммуникаций.
6. Разработка системы документооборота, норм, процедур и правил поведения участников бизнес-процессов.
7. Обеспечение функционирования всех подразделений с использованием информационных систем и новейших информационных технологий.
8. Совершенствование системы подбора, обучения и развития персонала предприятия.
9. Разработка и внедрение нацеленной на поддержку изменений системы мотивации работников [5, 6].

Системный подход предполагает рассмотрение реинжиниринга бизнес-процессов как совокупности элементов, взаимодействие которых позволяет обеспечить преобразование основных процессов предприятия в поддержку стратегических изменений, способных обеспечить конкурентоспособность предприятия.

Критерием эффективности реинжиниринга бизнес-процессов является получение долгосрочных конкурентных преимуществ и обеспечение конкурентоспособности предприятия.

Выделим наиболее значимые, на наш взгляд, мотивы проведения реинжиниринга бизнес-процессов: К ним мы относим:

- внедрение информационных технологий;
- сертификация системы менеджмента качества;
- неудовлетворительное функционирование предприятия и неудачи в попытке применения каких-либо других методов и инструментов;
- перегрузка высшего руководства и необходимость в перераспределении прав и функций,

корректировки и уточнения форм деятельности организации;

- отсутствие стратегического видения развития предприятия и необходимость внедрения принципов стратегического управления;
- неэффективность организационной структуры управления и системы организации труда;
- рост масштаба или диверсификация деятельности;
- реорганизация;
- технико-технологические изменения;
- угрозы внешней среды и ужесточение конкуренции.

Отметим, что некоторые изменения происходят очень быстро, может так случиться, что удовлетворительное функционирование предприятия внезапно станет неудовлетворительным и нормализовать его традиционными способами окажется невозможным.

Таким образом, основным назначением реинжиниринга бизнес-процессов является повышение качества системы управления предприятием в ключевых сферах деятельности для формирования долгосрочных конкурентных преимуществ, повышение уровня организационного развития, конкурентоспособности и эффективности предприятия.

Непрерывные изменения в технологиях, на рынках сбыта и в потребностях клиентов стали обычным явлением, и компания, которая пытается сохранить надлежащий уровень своей конкурентоспособности должна непрерывно пересматривать корпоративную стратегию.

На основании вышеизложенного, основными целями реинженеринга бизнес-процессов являются:

- существенное повышение уровня удовлетворения потребностей потребителя, ориентация на его текущие и будущие потребности;
 - радикальное сокращение длительности производственного цикла, значительное уменьшение количества процессов и их стоимости, а также снижение затрат времени на выполнение необходимых функций;
 - значительное улучшение процесса управления качеством;
 - повышение роли инициативы каждого отдельного работника, организация групповой работы;
 - обеспечение ускоренного внедрения новых технологий и инноваций;
 - обеспечение адаптации предприятия к функционированию в условиях информационного сообщества.
- К задачам реинжиниринга бизнес-процессов относятся:
- изменение организационной структуры предприятия с функциональной на многофункциональную;
 - формирование системы мотивации на основе самостоятельных решений, проявления инициативности;

- формирование новой корпоративной культуры на основе максимального удовлетворения потребностей потребителей.

Успех реинжиниринга бизнес-процессов целиком зависит от качественного выполнения его принципов. А это и укрупнение бизнес-процессов, и гибкость, и адаптивность, и четкость в распределении функций, и полнота и доступность информации, и вознаграждение за полученный результат.

Исходя из указанных целей, задач и принципов предпосылками реинжиниринга бизнес-процессов на предприятии являются:

- стратегическое мышление и понимание сущности изменений, а также активное поведение на всех этапах реинжиниринга;
- донесение сути и преимуществ до работников путем активного обсуждения;
- ознакомление с изменениями партнеров, потребителей, других заинтересованных лиц;
- отдельное и достаточное финансирование;
- четкое определение целей, задач, функций и ролей участников;
- разработка программного обеспечения и определения компетентного консультанта;
- осознание радикальности изменений, сосредоточение на бизнес процессах, их новом качестве [6, 7].

Названные предпосылки позволяют определиться с проблемными моментами, связанными с организацией реинженеринга бизнес-процессов на отечественных предприятиях, в частности, отсутствием или недостатком квалифицированных специалистов по реинжинирингу, сопротивлением изменениям, нехваткой средств, консервативностью работников предприятия и низким уровнем мотивации обеспечения их лояльности к изменениям, сложностью технических решений по формированию бизнес-процессов и т.д.

Несмотря на это, как свидетельствует опыт внедрения реинженеринга бизнес-процессов на зарубежных и отечественных промышленных предприятиях, возможны следующие результаты:

- детальное описание и формализация бизнес-процессов позволяют избежать лишних процедур, упростить документооборот, минимизировать затраты труда;
- внедрение системы информационно-аналитического обеспечения дает возможность эффективного управления бизнес-процессами и предприятием в целом;
- руководители получают оперативную и достоверную информацию для принятия управленческих решений, возможность контролировать деятельность структурных подразделений и групп бизнес-процессов;
- повышается содержательность работы, мотивация работников к производительному труду;
- возрастает ответственность и инициативность работников в рамках предоставленных полномочий;
- возрастает роль компетентности работников, повышаются требования к подготовке работников,

возникает необходимость перехода на непрерывное профессиональное образование работников;

– изменяется организация оплаты труда, которую проще оценить в рамках бизнес-процесса по результатам совместного труда;

– меняются критерии деятельности, целью исполнителя становится удовлетворение потребностей клиента;

– изменяются функции менеджеров с контролирующей на координирующую, главное – помочь в решении проблем, возникающих у подчиненных в ходе выполнения бизнес-процесса;

– уменьшается количество иерархических уровней организационной структуры предприятия, она становится ориентированной не на функции, а на процессы, а уменьшение уровней управления способствует сближению руководителей с непосредственными исполнителями.

ВЫВОДЫ

Таким образом, основным назначением реинжиниринга бизнес-процессов является повышение качества системы управления предприятием в ключевых сферах деятельности для формирования долгосрочных конкурентных преимуществ, повышение уровня организационного развития, конкурентоспособности и эффективности предприятия. Успех реинжиниринга бизнес-процессов целиком зависит от качественного выполнения его принципов. А это и укрупнение бизнес-процессов, и гибкость, и адаптивность, и четкость в распределении функций, и полнота и доступность информации, и вознаграждение за полученный результат. Стратегические изменения могут быть обусловлены рядом причин и руководители предприятия должны быть к ним готовы. Эта готовность определяется не только умением адаптироваться к воздействиям внешней среды, но и выбирать наиболее адекватные ситуации инструменты. Важно, чтобы было понимание, при каких обстоятельствах мероприятия по усовершенствованию существующей системы управления не дадут ожидаемых результатов, а при каких необходимы кардинальные меры. Именно при таких обстоятельствах реинжиниринг бизнес-процессов становится эффективным инструментом управления стратегическими изменениями. Сформулированные предпосылки, принципы и результаты его применения позволяют существенным образом изменить систему менеджмента предприятия и

получить конкурентные преимущества в долгосрочной перспективе.

Список использованных источников

1. Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе: Пер. с англ. / М. Хаммер, Дж. Чампи. – СПб.: Издательство С. - Петербургского университета, 1997. – 332 с.
2. Таранюк Л.М. Науково-понятійний апарат реінжинірингу бізнес- процесів підприємства / Л.М. Таранюк // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 4. – С. 97.
3. Когут Ю.О. Модель реінжинірингу бізнес- процесів підприємства / Ю.О. Когут // Бізнесінформ. – 2011. – № 10. – С. 65.
4. Колос І.В. Реінжиніринг бізнес-процесів торговельних підприємств: теоретичний аспект / І.В. Колос // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 5. – С. 299.
5. Таранюк Л.М. Організаційні засади проведення реінжинірингу бізнес-процесів підприємств / Л.М. Таранюк, О.М. Запорожченко // Механізм регулювання економіки – 2011. – № 4. – С. 122.
6. Кравченко Б.Ф. Организационный инжиниринг: учебное пособие / Б.Ф. Кравченко, Е.Ф. Кравченко, П.В. Забелин. – М.: Издательство ПРИОР, 1999. – 256 с.
7. Щенников С.Ю. Реинжиниринг бизнес-процессов: экспертное моделирование, управление, планирование и оценка / С.Ю. Щенников. – М.: Ось-89, 2004. – 240 с.
8. Section 9. Myronenko K.S. Problem aspects of innovative activity of industrial enterprises (p. 115-125) / K.S. Myronenko, O.V. Stanislavyyk, O.M. Kovalenko O.M. [Innovativeness and entrepreneurship: monograph] / edited by Ewa Bojar, Korneliusz Pylak. – Lublin: Politechnika Lubelska, 2014. – 136 p.
9. Ойхман Е.Г. Реинжиниринг бизнеса: Реинжиниринг организаций и современные информационные технологии / Е.Г. Ойхман, Э.В. Попов. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 336 с.
10. Мироненко К.С. Ключевые аспекты внедрения ERP-систем на инновационно-активных промышленных предприятиях / К.С. Мироненко, А.М. Коваленко, Е.В. Станиславик // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – № 6 (214). – С. 83-94.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

кандидат економічних наук,
доцент, Проректор з науково-педагогічної роботи ВНЗ
"Миколаївський політехнічний
інститут"

УДК 33

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІЇ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

METHODOLOGICAL BASIS OF THE MONITORING FUNCTION IN THE STRATEGIC ADJUSTMENT OF THE REGIONAL STRUCTURE AND TERRITORIAL ORGANIZATION OF THE AGRO-FOOD SECTOR

В статті доведено, стандартизація методологічних матеріалів з функції моніторингу дозволить усунути дублювання в їх розробці, зменшити вартість розробок, призведе до швидкого тиражування і розповсюдження кращих теоретико-методологічних рішень та скоротить терміни створення в науково-виробничих об'єднаннях і на промислових підприємствах економічно ефективних підсистем моніторингу.

В статье доказано, стандартизация методологических материалов по функции мониторинга позволит устранить дублирование в их разработке, уменьшит стоимость разработок, приведёт к быстрому тиражированию и распространению лучших теоретико-методологических решений и сократит сроки создания в научно-производственных объединениях и на промышленных предприятиях экономически эффективных подсистем мониторинга.

The article proved, standardization of methodological materials on the reporting feature will allow you to eliminate duplication in their development, reduce development costs, will lead to the rapid replication and dissemination of best theoretical and methodological solutions and shorten the time of creation in research-and-production associations and industrial enterprises a cost-effective monitoring subsystems.

Ключові слова: агропродовольча сфера, методологічна основа, моніторинг, регіональна структура, система стратегічного регулювання, територіальна організація, функція

Ключевые слова: агропродовольственная сфера, методологическая основа, мониторинг, региональная структура, система стратегического регулирования, территориальная организация, функция

Keywords: agro-food sector, the methodological framework, monitoring, regional structure, system of strategic control, territorial organization, function

ВСТУП

Необхідно підкреслити, що у веденні справи різними і різнорідними підприємствами, установами, відомствами та іншими організаційними структурами є багато однотипного, схожого і східного в основоположних принципах. Не знімаючи необхідності врахування особливостей, які впливають із характеру виробництва різних галузей, сказане передбачає певну єдність принципів та методів господарського керівництва різними ланками промислового виробництва. У цих умовах одним із важливих завдань, що стоять перед теорією і практикою моніторингу, виступає створення для науково-виробничих об'єднань та промислових підприємств універсальних методологічних матеріалів з підсистеми моніторингу, що дозволяють досліджувати найрізноманітніші аспекти їх діяльності за будь-який календарний період в рамках циклу системи стратегічного управління. Означений тезис встановлює проблему у загальному вигляді і підкреслює її зв'язок із важливими науково-

практичними завданнями та інше. Провівши поглиблений аналіз останніх досліджень і публікацій вчених-економістів, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на які ми спираємося [1-10], та інші, нами виділено не вирішені раніше частини загальної проблеми. Серед них особливою змістовністю виділяється питання впровадження у науково-виробничих об'єднаннях і на промислових підприємствах сучасних передових форм та методів моніторингу через створення стандартизованих методологічних матеріалів, якому і присвячена означена публікація та інше.

МЕТА РОБОТИ виступає в обґрунтуванні необхідності створення процесу стандартизації методологічних матеріалів спрямованих на впровадження в науково-виробничих об'єднаннях і на промислових підприємствах сучасних передових форм та методів підсистеми моніторингу в широкому масштабі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою наукової публікації виступає діалектичний метод і основні положення функції моніторингу та системи стратегічного регулювання регіональної структури і територіальної організації агропродовольчої сфери. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних і практичних методик підсистеми моніторингу та системи стратегічного регулювання регіональної структури і територіальної організації агропродовольчої сфери); *порівняльний* (при діагностиці сучасного стану функції моніторингу та системи стратегічного регулювання регіональної структури і територіальної організації агропродовольчої сфери).

РЕЗУЛЬТАТИ

Для вирішення зазначеного завдання насамперед потрібно визначити, який же сенс слід вкладати в саме економічне поняття «методологія» стосовно до функції моніторингу. Методологія виступає прикладним застосуванням методу підсистеми моніторингу, конкретним використанням системи його принципів і прийомів для всебічного дослідження керованих процесів та виявлення причин появи відхилень від встановлених параметрів.

Як показує сучасний передовий практичний досвід створення методологічних матеріалів з моніторингу в системі стратегічного регулювання регіональної структури і територіальної організації агропродовольчої сфери, зміст методології, її структура, запропоновані в ній технічні рішення в основному визначаються трьома ключовими факторами впливу: специфікою об'єктів управління; принципами організації керуючих систем; особливостями моніторингу, як функції управління. У першому випадку на методологію впливають всі основні стійкі внутрішні зв'язки та опосередкування об'єкта управління, в яких, насамперед, знаходять своє відображення конкретні матеріально-речові процеси постачання, виробництва готової продукції і її реалізації в конкретному ланцюзі сучасного виробництва. У другому випадку на зміст методології впливають цілі та призначення системи управління в цілому, існуюча методологія виконання функцій планування, обліку і регулювання, у взаємозв'язку з якими здійснюється функція моніторингу. В третьому випадку зміст методології багато в чому визначається особливостями безпосередньо функції моніторингу, його цілями, методом дослідження, способами та прийомами вивчення виробничо-господарської діяльності. Вплив перерахованих факторів веде до того, що створювані для різних об'єктів управління методологічні матеріали з моніторингу виробничо-господарської діяльності, з одного боку, мають досить багато спільного у своєму змісті, а з іншого – містять яскраво виражені галузеві і внутрішньогалузеві особливості.

У методології повинні бути чітко та однозначно вирішені питання про перелік об'єктів моніторингу на різних рівнях системи управління виробництвом,

склад вихідної інформації, не вельми документальної, час і способи отримання результатних інформаційно-економічних та аналітичних показників і критеріїв ефективності, характер використання стратегічної економіко-аналітичної інформації. Особлива увага в методології повинна бути звернена на використання таких прийомів і засобів обробки інформації, які забезпечували б досягнення своєчасності формування даних моніторингу.

Впровадження у науково-виробничих об'єднаннях та на промислових підприємствах сучасних передових форм і методів моніторингу в широкому масштабі диктує необхідність пошуку шляхів вирішення даної проблеми з мінімальними витратами та в найкоротші терміни. Одним з таких шляхів виступає створення стандартизованих методологічних матеріалів. У загальному випадку під стандартизованими методологічними матеріалами розуміється комплекс таких методологічних рішень, які без будь-яких змін або з незначною доробкою можуть бути застосовані більш ніж на одному науково-виробничому об'єднанні (промислому підприємстві). Сучасний передовий досвід свідчить, що стандартність в методологічних матеріалах з моніторингу може бути досягнута, по-перше, за рахунок застосування універсальних інформаційно-економічних і аналітичних методів та прийомів, які є прийнятними в умовах всіх науково-виробничих об'єднань і промислових підприємств, та, по-друге, деякою надмірністю запропонованих методологічних рішень, яка викликана необхідністю врахування вузької специфіки окремих класифікаційних груп науково-виробничих об'єднань і промислових підприємств. На практиці за різними частинами методологічного забезпечення моніторингу досягається неоднаковий рівень стандартизації. Одні фрагменти методологічних рішень можуть бути визнані стандартними в загальногалузевому масштабі (методологія моніторингу діяльності цехів допоміжного виробництва), інші – тільки в галузевому (методологія моніторингу діяльності цехів основного виробництва) та інше.

ВИСНОВКИ

Стандартизація методологічних матеріалів з функції моніторингу дозволить усунути значне дублювання в їх розробці, зменшить сукупну вартість розробок, призведе до швидкого тиражування і розповсюдження кращих теоретико-методологічних рішень системи управління та скоротить терміни формування і створення в науково-виробничих об'єднаннях та на промислових підприємствах економічно ефективних підсистем моніторингу.

Список використаних джерел

1. Аралбаева Г.Г. Методология и организация мониторинга региональной социально-экономической системы: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Аралбаева Галия Галаутдиновна; [Место защиты: Оренбургский государственный ун-т]. – Оренбург, 2009. – 347 с.: ил.
2. Бурков А.В. Методология экономико-статистической оценки и моделирования качества высшего образования с учётом критерия занятости:

диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.12 / Бурков Алексей Владимирович; [Место защиты: Сам. гос. экон. ун-т]. – Самара, 2009. – 366 с.

3. Глебова О.В. Методологические основы формирования системы оценки и мониторинга НИОКР на научно-производственных предприятиях: дис. ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Глебова Ольга Владимировна; [Место защиты: Ниж. гос. техн. ун-т]. – Нижний Новгород, 2012. – 393 с.: ил.

4. Кириченко Т.В. Теория и комплексная методология риск-ориентированного финансового менеджмента: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.10 / Кириченко Татьяна Витальевна; [Место защиты: Рос. государственный социал. универ-т]. - Москва, 2009. – 410 с.: ил.

5. Кравченко А.В. Методология индикативного моделирования внешнеэкономической деятельности региона: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Кравченко Александр Викторович; [Место защиты: ГОУВПО «Кубанский гос. ун-т»]. – Краснодар, 2013. – 354 с.: 32 ил.

6. Крепышева Н.В. Финансовое обеспечение автодорожной безопасности: методология и практика: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.10 / Крепышева Надежда Васильевна; [Место защиты: С.-Петерб. гос. ун-т экон. и фин.]. - Санкт-Петербург, 2008. - 353 с.

7. Никитенко С.М. Методология управления процессом формирования высокотехнологичных секторов инновационной экономики на мезоуровне: диссертация на соискание учёной степени доктора экономических наук: код научной специальности 08.00.05 - «Экономика и управление народным хозяйством» / Никитенко Сергей Михайлович; [Место защиты: Сибирская академия финансов и банковского дела]. – Кемерово, 2011. – 384 с.: ил.

8. Михеев А.А. Методология управления собственностью в экономической системе региона: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Михеев Алексей Александрович; [Место защиты: ГОУВПО «С-Пет. гос. инженерно-эконом. ун-т»]. – Санкт-Петербург, 2009. – 363 с.: ил.

9. Мухина Е.Г. Стратегия развития регионального молочнопродуктового подкомплекса: теория, методология, практика: диссер. ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Мухина Елена Геннадьевна; [Место защиты: Уральская гос. с.-х. академия]. – Екатеринбург, 2008. – 381 с.

10. Сунгатов Р.Ш. Методология моделирования управленческих инноваций в системе здравоохранения: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Сунгатов Рустам Шамилович; [Место защиты: ГОУВПО «Казан. гос. технологич. ун-т»]. - Казань, 2010. - 422 с.: ил.

ВОЗНИЙ

Микола Ігорович
Nickimax_ua@mail.ru

УДК 339.727.24

АВСТРІЯ, ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕКСПАНСІОНЕР СХІДНОЇ ЄВРОПИ

AUSTRIA AS A KEY EXPANSIONER OF EASTERN EUROPE

аспірант кафедри міжнародної економіки Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Стаття присвячена аналізу Австрії, як ключового інвестиційного експансiонера Східної Європи. В статті проаналізована роль, основні напрямки та проекти австрійських інвестицій в розвиток економік України, Білорусії та Росії.

Статья посвящена анализу Австрии, как ключевого инвестиционного экспансионера Восточной Европы. В статье проанализирована роль, основные направления и проекты австрийских инвестиций в развитие экономик Украины, Белоруссии и России.

This article analyzes Austria as a key investment expansioner Eastern Europe. In the article the role, main trends and projects of Austrian investments in the economy of Ukraine, Belarus and Russia.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інвестиційна експансія, експансіонер

Ключевые слова: прямые зарубежные инвестиции, инвестиционная экспансия, экспансионер

Keywords: foreign direct investments, investment expansion, expansioner

ВСТУП

У класичному розумінні міжнародний рух капіталу – це рух капіталу між країнами завдяки різниці в нормі прибутку. Науково-технічна революція в 50-х роках ХХ століття, вплинула на генезис міжнародних економічних відносин: з'явилися нові провідні гравці на світовій арені, змінилися світові потоки капіталів і робочої сили. Ці трансформаційні зміни процесу глобалізації світової економіки, призвели до формування специфічного характеру міжнародного руху капіталу – інвестиційної експансії.

Інвестиційна експансія – це інвестування економічно розвинутих країн, підприємств або компаній в економіку зарубіжних країн з метою розширення сфери свого впливу та досягнення своїх стратегічних цілей.

Особливу роль в активізації економічного розвитку провідних країн світу, в тому числі і Австрії, є вдале і своєчасне застосування інвестиційної експансії по відношенню до зацікавлених об'єктів експансії.

Сутність інвестиційної експансії, як основної складової економічної експансії досліджували зарубіжні вчені Шапталов Б.Н. та Ерон Л. Проблематика сутності категорії «інвестиційна експансія» розглядається в роботах вітчизняних вчених Вядрова І.М., Пашова С.М., Мойсененка І.П., Шарпа У., Татаренко Н.О., Поручник А.М. У наукових дослідженнях цих учених значну увагу приділено вивченню інвестицій та інвестування. Економічний вимір дипломатії Австрійської республіки досліджував В. Ціватий.

Незважаючи на наявність достатньої кількості теоретичних досліджень, присвячених проблемі

інвестиційної експансії продовжують існувати питання, щодо реалізації інвестиційної експансії на практиці.

МЕТА РОБОТИ полягає у проведенні аналізу інвестиційної експансії Австрії в країни східної Європи, виявлення тенденцій їх зміни.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, звіти міжнародних організацій та статистичних бюро.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Австрії, одна з найрозвинутіших країн Європи, посідає 11 місце по ВВП за показником купівельної спроможності на душу населення у світі [9]. Австрія лишається країною, яка вкладає інвестицій в інші країни (13940 млн. дол. США) більше ніж залучає сама (11083 млн. дол. США). Вона одна з не багатьох країн яка ціле направлено інвестує в пострадянські країни, такі як Україна, Білорусь і Росія. В ці три країни було інвестовано понад 68,7% або 9581 млн. дол. США всіх інвестицій Австрії [11].

Розпочата у 2008 році світова фінансово-економічна криза, її наслідки та кризові явища на окремих світових ринках, а також анексія РФ Криму позначилися на характері австрійських ПІІ, однак австрійські компанії не припинили вкладати кошти в активи цих країн.

До числа ключових і «типових» австрійських інвесторів відносяться переважно найбільші приватні компанії цієї країни, які в цілому ведуть активну

зарубіжну інвестиційну діяльність. Найчастіше вони являють собою не диверсифіковані холдинги, а вузько спеціалізовані компанії, що проводять свою діяльність в одній галузі.

Окремо слід виділити такий тип австрійських інвесторів, які є європейськими тільки за місцем реєстрації. По суті, така компанія представляє собою національного інвестора з приймаючої ПІІ країни, який зареєстрував окрему компанію в Австрії і вкладає кошти вже не як національний інвестор, а як іноземний. До числа таких компаній відноситься, наприклад, Activ Solar GmbH - австрійська компанія українських бізнесменів А. Ключова та С. Ключова, яка виробляє на території України полікристалічний

кремній і будує сонячні електростанції. Проте подібних інвесторів не так вже й багато, в тому числі завдяки можливості національних компаній розглянутих країн зареєструвати дочірні структури в більш «зручних» з фінансової точки зору юрисдикціях (наприклад, на Кіпрі).

Як показало дослідження, всі три розглянуті країни в тій чи іншій мірі є одержувачами інвестицій з Австрії (див. табл. 1). Активність австрійських компаній залежить як від розміру економіки приймаючої країни, її галузевої структури, умов інвестиційної діяльності, політичної ситуації, так і від чисто географічного чинника - віддаленості території.

Таблиця 1

Галузева структура австрійських ПІІ у країні регіону

[складено автором на основі [2, 3, 4,5]]

Галузь інвестування	Накопичення інвестиції на кінець року, млн. дол. США					
	Україна		Білорусь		Росія	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013
Банківський сектор	716	542	187	268	1473	1322
Оброблювання деревини та виготовлення товарів з дерева	140	205	0	107	736	1266
Телекомунікації	0	0	1040	1497	0	0
Будівництво та девелопмент	82	190	0	0	200	1046
Енергетика	0	1002	0	1	0	0
Целюлозно-паперова промисловість	200	412	0	0	38	415
Напівпровідникова промисловість	170	558	0	0	0	0
Видобуток сирової нафти і природного газу	0	1	0	0	200	0
Разом	1460	3010	1248	2139	2970	4432

У Росії основні регіони інвестування зосереджені в європейській частині країни. Тим самим австрійські інвестори в останні роки дотримуються «європейської спрямованості» своєї інвестиційної діяльності в розглянутих державах. По суті, європейська частина СНД є продовження балканської-східноєвропейського вектору експансії австрійського бізнесу, який традиційно розглядає країни Центрально-Східної Європи як «домашній ринок». Річні звіти багатьох австрійських компаній свідчать про те, що їх економічна експансія на Балканах і в Східній Європі не тільки має суто комерційні міркування, але перебуває під впливом культурно-історичного чинника.

При цьому слід відзначити й іншу особливість австрійських ПІІ, властивість багатьом інвесторам при зарубіжній діяльності, - це «столичність» інвестування. Інакше кажучи, австрійські компанії вкладали кошти в усіх трьох країнах в столичні регіони. Так, найбільша «столичність» характерна для Білорусі цей показник сягає 58% (при обліку тільки Мінська). Для України був характерний показник «Столичний» в 50% (при обліку тільки Києва). У Росії, при обліку разом Москви і Московської області, більше 48% проектів з австрійською участю припадало на цей столичний регіон [3, 7].

В цілому за кількістю проектів лідирує Росія: у 2008-2013 роках на її території за участю австрійських компаній було реалізовано 35 проектів.

Друге місце за той же період, займає Україна: тут реалізовувалося 26 проектів за участю австрійського капіталу. У Білорусі австрійські компанії вклади вали кошти в рамках 12 проектів. Тобто чим більше число проектів з австрійським участю реалізовувалося в країні, тим менший показник «столичний» був характерний для цієї держави [3].

Найбільше число австрійських компаній інвестували кошти в Росію - 20 компаній в рамках 10 секторів інвестування. При цьому серед окремих галузей максимальні накопичені ПІІ характерні для банківської справи, оброблення деревини та виготовлення виробів з дерева, а також будівництво, девелопмент. Далі йде Україна з 15 компаніями, які реалізовували проекти в семи секторах. З окремих галузей виділяються електроенергетика, напівпровідникова промисловість і банківська справа. Відчутну роль відіграє целюлозно-паперове виробництво. І в Білорусі австрійські інвестиції спрямовувалися тільки в чотири сектори вісьмома фірмами, лідируюча галузь-реципієнт – телекомунікації.

В цілому найбільш привабливими секторами для інвестування з боку австрійських компаній у всіх трьох провідних країнах регіону були будівельний комплекс і фінансовий сектор. Зокрема, в рамках будівельного комплексу реалізовувалося 24 проекти за участю австрійського капіталу, в рамках фінансового сектора - 22 проекти (причому якщо банківська справа домінувало масштабами ПІІ, то

страхова справа виділялося кількістю проектів). У сукупності ці два сектори забезпечили майже 60% всіх австрійських проектів (і понад 35% австрійських капіталовкладень) на території України, Білорусі та Росії з причини динамічного розвитку самих цих галузей, а також в силу спеціалізації австрійських компаній - інвесторів.

Третім за привабливістю для австрійських ПП були інші галузі промисловості. У цю групу увійшли 18 проектів, більше 57% яких відносяться до лісопромислового комплексу. Так, в рамках галузі оброблення деревини та виробництва виробів з дерева реалізовувалися сім проектів в Україні, Білорусії та Росії, тобто там, де дозволяли природні умови для розвитку цієї галузі. Ще чотири австрійських проект відносяться до целюлозно-паперового виробництва на території Білорусії та Росії. Окремо варто згадати в рамках даного сектора, що австрійські компанії не уникають настільки «ризикованих» для ринку розглянутих країн напрямів інвестування, як переробка відходів. Поки дані проекти одиничні (по одному в Білорусі та Україні) і швидше перебувають на початкових стадіях. За межами вище описаних трьох основних секторів інвестиційної діяльності австрійських компаній направляють свої інвестиції в галузі, які в силу високої конкуренції в секторі, включаючи місцевих гравців, завищеної вартості входу на той чи інший ринок і ряду інших обмежень представлені всього декількома проектами.

За характером інвестиційної діяльності австрійські проекти в розглянутих країнах поділилися практично порівну: 36 проектів здійснювалися через покупку вже наявних активів, а 32 проекту - як інвестиції «з нуля». Тим самим компанії з Австрії при наявності привабливих місцевих активів прагнули до їх придбання, проте при відсутності таких і за умови перспективності місцевого сектора компанії створювали новий підрозділ. При цьому чіткої галузевої прив'язаності для інвестицій «з нуля» не простежується: нові активи австрійські компанії створювали як у промисловій сфері (лісова, паливна, хімічна), так і в агропродовольчій, інфраструктурній та сфері послуг (оптова та роздрібна торгівля, фінансовий сектор, зв'язок та ІТ).

Незважаючи на фінансово-економічну кризу та її наслідки, австрійські компанії в 2008-2013 роках інвестували кошти в ряд великих проектів з обсягом вкладень більше 100 млн. дол. США, при цьому більшість з цих великих проектів були початі в докризовий період. Подібні ПП були характерні для України, Білорусі та Росії. У галузевому розрізі великі проекти відносяться до лісопромислового комплексу, паливному й будівельному комплексах, зв'язку та ІТ, інфраструктурних мереж.

Найбільшою угодою розглянутого періоду стала покупка одним з провідних телекомунікаційних холдингів Telekom Austria Group «Велком», що є першим GSM - оператором в Білорусі та обслуговуючого в даний час більше 4.9 млн абонентів. Австрійська компанія придбала 70% акцій «Велком» через купівлю SB Telecom Limited в 2007 році, заплативши за них \$ 1.04 млрд. Згідно договору,

решту 30% були придбані в 2010 році за \$ 457.4 млн. Подібні вкладення і подальші інвестиції дозволили Австрії увійти в число найбільших іноземних інвесторів телекомунікаційної галузі Білорусі [12].

Українська економіка є досить привабливою сферою вкладання австрійського капіталу, і в цілому Австрія протягом останніх років замикала п'ятірку найбільших країн-інвесторів України. Серед великих проектів австрійських компаній можна виділити купівлю австрійським фондом EPIC майже 93% найбільшого українського оператора фіксованого зв'язку ПАТ «Укртелеком» у 2011 році (пізніше переданий). Крім того, Activ Solar GmbH з 2008 року інвестувала в свої українські проекти в інфраструктурній сфері та хімічному комплексі більше \$ 1.5 млрд. Зокрема, австрійська компанія в 2008 році викупила в українського власника 74.99% акцій ВАТ «Завод напівпровідників» і почала його комплексну модернізацію, що дозволило в 2011 році запустити повноцінне виробництво полікристалічного кремнію. Інвестиції в програму модернізації перевищили \$ 550 млн. У 2010 році стартував другий проект Activ Solar GmbH: створення сонячних електростанцій, на яких і використовується полікристалічний кремній. До Зараз побудовано вже 11 електростанцій різної потужності - від 7.5 МВт до 105.5 МВт («Родникове», «Перово», «Охотникове», «Митяєве», «Миколаївка», «Болград», «Приозерна», «Лиманська», « Вознесенськ », « Дунайська », « Старокозаче »), розташованих в Криму який навесні 2014 був незаконно анексований Росією. Інвестиції в розвиток альтернативних джерел енергії перевищили \$ 1 млрд. У сукупності реалізація проектів Activ Solar GmbH дозволила створити понад 2 тис. робочих місць [6]. Ще однією сферою вкладення австрійського капіталу стало целюлозно-паперове виробництво. Ці ПП пов'язані з компанією Pulp Mill Holding GmbH, що володіє з 1999 року ПАТ «Київський картонно-паперовий комбінат». Зараз компанія є власником більше 95% акцій комбінату, на купівлю яких було витрачено \$ 200 млн. Крім того, Pulp Mill Holding GmbH продовжує інвестувати в розвиток комбінату, частка якого на українському ринку целюлозно-паперової продукції становить близько 30%. У 2011-2013 роках австрійські інвестиції в модернізацію виробництва, що включає, зокрема, будівництво когенераторної станції, перевищили \$ 210 млн [10].

Ситуація з великими австрійськими проектами на Росії подібна з українськими. Австрійські ПП привернуло мала кількість компаній і галузей, незважаючи на диверсифіковану в цілому інвестиційну діяльність австрійських компаній на Росії. Однією з таких галузей є лісопромисловий комплекс. За межами цього комплексу серед великих проектів виділяється діяльність австрійської Immofinanz AG, яка серед іншого займається в Росії будівництвом і девелопментом. У 2006 році компанія викупила у своїх партнерів «Патер-девелопмент» три торгово-розважальних комплекси в Москві: «Золотий Вавилон 1», «Золотий Вавилон 2», «П'ята авеню». Через два роки до складу компанії увійшов складський комплекс «Шушари-2» в Санкт-

Петербурзі. До теперішнього моменту компанія володіє на Росії чотирма діючими і одним, що будується торгово-розважальними центрами у російській столиці, що дозволяє їй займати близько 8% від загального обсягу торгових площ на московському ринку, і вже згадуваним складським комплексом. У ці проекти Immofinanz AG інвестувала більше 850 млн. дол. США

Решта великих проектів були реалізовані в лісопромисловому комплексі. Зокрема, Kronospan Holding East Limited продовжив розвивати свій підмосковний завод, побудований в 2002-2005 роках і випусковий різні плитні (ДСП, дерево-волокнисті плити типу МДФ і ХДФ) оздоблювальні матеріали, а також формалін, сполучні смоли. До 2011 року загальний обсяг інвестицій австрійської компанії в російське підприємство склав 650 млн. дол. США У 2011-2012 роках було інвестовано ще більше 155 млн дол. США в створення першого російського виробництва орієнтовано-стружкова плит. Діяльність Kronospan Holding East Limited дозволила створити 600 нових робочих місць на її підмосковному заводі.

Останній великий проект на Росії пов'язаний з ВАТ «Архангельський ЦПК», що входить до складу Pulp Mill Holding GmbH і являється лідером у виробництві тарного картону і целюлози в країні. За розглянутий період австрійська компанія вклала значні кошти в розвиток одного зі своїх ключових активів у Росії. Зокрема, в 2010 році Pulp Mill Holding GmbH викупив у «Базового елемента», другого найбільшого акціонера комбінату, 33.6% ЦБК за \$ 150 млн, що поклато край багатьом конфліктам між власниками і дозволило Pulp Mill Holding GmbH одноосібно займатися розвитком комбінату. Власником же всіх 100% акцій комбінату австрійська компанія стала тільки в 2013 році, викупивши решту 2.58% акцій. Крім того, австрійські інвестиції спрямовувалися і на розвиток самого виробництва [10].

Ще кілька австрійських проектів були через кілька років перепродані, що іноді спричиняло повний відхід компанії з місцевого ринку. Проте подібний тип інвестиційної діяльності був характерний головним чином для двох країн: України та Росії. Більшість таких австрійських інвестицій почали здійснюватися в докризовий період (у 2005-2007 роках) і були завершені переважно в 2010-2011 роках.

В цілому припинені проекти зачіпали всього кілька секторів: найбільш «ризикованих» сектором для компаній з Австрії виявився фінансовий (банківська і страхова справа). П'ять проектів з дев'яти відносились саме до нього і здійснювалися як в Україні, так і на Росії. Крім того, австрійські компанії припинили інвестиційну діяльність в сектора зв'язку та ІТ (Україна), транспортного і паливного комплексу (Росія).

В Україні три австрійські компанії скоротили свою інвестиційну діяльність, при цьому дві з них повністю покинули український ринок. Зокрема, EPIC через 2 роки після аукціону з приватизації найбільшого національного оператора фіксованого зв'язку, що обслуговує 10 млн абонентів, - ПАТ «Укртелеком» - продала свої 93% акцій місцевому

гравцеві - «Групі СКМ», що також володіє телекомунікаційними активами в Україні [1]. Покинула український страховий ринок і Generali Vienna Group. Компанія в 2006 році за \$ 88 млн придбала 50% (+1 акція) СК «Гарант - Авто» - одного з великих учасників українського ринку з регіональною мережею з 35 філій. Однак через 5 років, в силу загальної кризи, конфліктів з іншим акціонером і втрати значної частини клієнтів, Generali Vienna Group продала свою частку в компанії за \$ 10 млн колишньому власнику. З банківського сектора України в 2012 році пішла Erste Group Bank. Австрійська компанія проникла на український банківський ринок в 2006 році шляхом покупки банку «Престиж», що включає 120 відділень, за \$ 104 млн. Сума продажу через 6 років українському ПАТ «Фідобанк» склала всього \$ 83 млн. Таким чином, частина припинених австрійських проектів була завершена зі значними фінансовими втратами для іноземних компаній.

ВИСНОВКИ

Стратегія інвестиційної експансії Австрії передбачає подальше зростання їхньої присутності в Східній частині Європи, і Україна займає одне з найбільш важливих напрямків інвестування. Австрійці не бояться як вкладати інвестиції в акції компаній, так і проводити інвестування з нуля. Для подальшого дослідження слід виділити більш глибокий аналіз інвестиційної експансії, як Австрії так і інших провідних країн світу.

Список використаних джерел

1. Група СКМ купує в австрійської групи EPIC контроль над «Укртелекомом» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.scm.com.ua/uk/media-centre/news/view/1337/>
2. Державна служба статистики України - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Межгосударственный статистический комитет содружества независимых государств - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.cisstat.org/>
4. Национальный статистический комитет республики Беларусь - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/otrasli-statistiki/>
5. Федеральная служба государственной статистики - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gks.ru/>
6. Active Solar - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.activsolar.com/>
7. Eurostat - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
8. Generali Holding Vienna AG вышел из состава акционеров УСК "Дженерали Гарант" - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.companion.ua/articles/content?id=17768>
9. International Monetary Fund. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org/>
10. Pulp Mill Holding GmbH - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pulpmill.at>
11. Statistik Austria. Die Informationsmanager - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.statistik.at/web_en/statistics/index.html
12. Velcom – About Company - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.velcom.by/en/private/about>

ЯКОВЛЄВ

Анатолій Іванович
Yakovlevkpi@gmail.com

УДК 330.222; 338.24

КОСАРЕВА

Ірина Павлівна

НАПРЯМИ І МОЖЛИВОСТІ
ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В
УКРАЇНІDIRECTIONS AND INNOVATION
FUNDING OPPORTUNITIES IN
UKRAINEдоктор економічних наук,
професор, завідувачий
кафедрою економіки і
маркетингу, Національний
технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут"кандидат економічних наук,
доцент, завідувач кафедри
фінансів і кредиту, Українського
інституту фінансів

Розглянуті основні види джерел фінансування інноваційних процесів. Визначені резерви їх збільшення. До них належать активне використання венчурних фондів, кредитування, іпотечних позик, вторинного ринку цінних паперів. Запропоновано широке запровадження кластерів всіх учасників інноваційної діяльності.

Рассмотрены основные виды источников финансирования инновационных процессов. Определены резервы их увеличения. К ним относятся активное использование венчурных фондов, кредитования, ипотечных займов, вторичного рынка ценных бумаг. Предложено широкое внедрение кластеров всех участников инновационной деятельности.

The main types of sources of financing of innovative processes are considered. Reserves and their increase are determined. These include the use of active venture capital funds, credit, mortgage loans, secondary market securities. A wide implementation of clusters of innovative activity of all participants is proposed.

Ключові слова: інновації, фінанси, джерела фінансування, резерви, кластери, державна підтримка

Ключевые слова: инновации, финансы, источники финансирования, резервы, кластеры, государственная поддержка

Keywords: innovation, finance, funding, reserves, clusters, public support

ВСТУП

Інновації являють найважливіший елемент розвитку економіки держави. Вони неможливі без вкладення відповідного капіталу. Однак на сьогодні в Україні бракує відповідних коштів, що стримує інноваційну діяльність. У цьому зв'язку є потреба у вишуванні резервів її фінансування.

МЕТА СТАТТІ полягає у визначенні і аналізі джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні і наданні рекомендацій по її покращенню

Аналіз існуючих розробок у даному напрямі

Існують ряд розробок такого роду [1-4]. У той же час в них недостатньо розкриті відповідні аспекти в умовах сучасного економічного стану в Україні. Тому виникає потреба у подальших розробках з проблеми, що аналізується.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поряд із вибором об'єкта розміщення капіталу не меншу роль відіграють і питання його придбання. Завдання планування фінансів полягає у встановленні потрібної величини коштів, зіставленні попиту та пропозиції капіталу, визначенні реальних можливостей фінансування проекту.

Останнє досягається також за рахунок залучення до фінансування проекту кількох учасників. Такий

процес дозволяє зменшити ступінь ризику від можливих негативних наслідків у разі недосягнення заданих результатів, розподіливши ризик між учасниками проекту. У цьому зв'язку при створенні інновацій доцільно впроваджувати в Україні широко застосовуванні у ряді країн світу кластери: постачальник комплектуючих, сировини – розробники проекту, його втілювачі – споживачі. Це дає змогу також підвищити координацію робіт за проектом, знизити його вартість і підвищити якість. Частковий захист від податкового ризику здійснюється шляхом включення відповідних гарантій до складу угод та контрактів.

Потреба в капіталі визначається як різниця між кумулятивними платежами та надходженнями за певний період. Якщо відповідні криві збігаються, то відбувається покриття потреб у капіталі. Різниця між ними характеризує платоспроможність підприємства.

У планах фінансування слід також переглянути строки збільшення надходжень та (або) зменшення величини платежу. Використовуються також можливості продовження строків платежів постачальникам, кредиторам, зменшення величини запасів та інші заходи. Велике значення має використання засобів збільшення капіталу. Водночас на сьогодні в США та Японії 75÷85 відсотків витрат на капітал мають місце за рахунок власних коштів,

тобто потреба в кредиті та інших позичкових коштах для них немає головного значення. Однак розглянути їх треба, оскільки за наших умов такі джерела стають головними у справі здійснення проектів.

Джерела фінансування проектів

Обсяг проекту значною мірою залежить від фінансових можливостей фірми. Як кажуть в Англії: «Вірогідність наукової думки визначає казначейство».

Основні джерела фінансування проектів такі. У подальшому розгляді ми не зупинимось на розгляді відомих аспектів, широко викладених у існуючій літературі.

1. Власні кошти за рахунок:

- нерозподіленого прибутку.
- амортизаційних відрахувань;
- наявності резервних фондів;
- використання коштів замовників;
- продажу власних засобів;
- прискорення стягнень боргів;
- пролонгування кредиторської заборгованості.

Власний капітал, прибуток є вирішальним джерелом фінансування інновацій. На сьогодні в Україні найбільша частка фінансування нововведень здійснюється саме за рахунок цього джерела. Така ситуація пояснюється також тим, що у підприємств та організацій не вистачає власних коштів на замовлення для виконання відповідних проектів у спеціалізованих організаціях, де працюють спеціалісти широкого профілю, як не вистачає їх і для проведення власної повноцінної інноваційної діяльності. Це утруднює створення високоякісних та складних розробок, бо при розробці нововведень власними силами в ряді випадків орієнтуються на порівняно прості вироби. Згідно зі статистичними даними, в Україні середній час створення нововведень складає 1,7 року. За цей строк не створити космічний корабель, комплекс металургійного обладнання.

Подібне становище пояснюється й тим, що на сьогодні значна кількість промислових підприємств, фірм – збиткові. У більшості ж прибуткових підприємств має місце незначна величина доходів від результатів їх діяльності і у наявності стільки першочергових напрямків вкладання коштів, що про утворення суттєвих резервів не може бути й мови.

У зарубіжній практиці одним з основних напрямів фінансування нововведень є накопичені амортизаційні кошти. Прихильники подібної концепції є в Україні [1, с.149], [2, с.18] та ін.

У реальних економічних умовах, що нині спостерігаються в Україні, нинішніх амортизаційних відрахувань не вистачає у ряді випадків навіть на проведення поточних ремонтів. Не приносить позитивних результатів і використання прискореної амортизації. При наявності збиткових підприємств її застосування призводить до подальшого подорожчання продукції і відповідно до ускладнення її реалізації.

Ще одним джерелом фінансування нових розробок слугує використання коштів замовника. Однак у зв'язку із непростим економічним

становищем в Україні на сьогодні таке джерело фінансування не відіграє суттєвої ролі. Недостатньо розвинуте і використання коштів партнерів щодо створення спільних підприємств.

Дещо покращити фінансовий стан підприємств, організацій можуть заходи щодо прискорення стягнень боргів, пролонгування кредиторської заборгованості. Однак вони не мають вирішального значення у цьому процесі, як і продаж зайвих основних засобів та надання їх в оренду.

2. Банківський овердрафт

Як правило, це – дорожча форма позики. У багатьох випадках надається з метою покриття потреби в обігових коштах.

3. Акціонерний капітал

Основний обсяг акціонерних інвестицій надходить від учасників проекту на початку його реалізації. Цьому виду фінансування віддають перевагу при виконанні великих за обсягом проектів, оскільки він дає можливість перенести на пізніші строки сплати основних сум погашення заборгованості. На жаль, і такі заходи не приносять на сьогодні в Україні суттєвих зрушень. Оскільки в зв'язку з великим ступенем зносу основних фондів, особливо їх активної частини, одержати значних сум за таким джерелом не вдається.

4. Коротко- і середньострокові позичкові кошти

У міжнародній практиці використовуються переважно для створення та поповнення обігового капіталу, розширення виробничих потужностей, кредитування поставок. Як правило, частка кредитування такого роду складає 50 – 80 % від потреби, а інші 20–50 % фінансуються за рахунок акціонерного капіталу. Цей вид кредиту допомагає підприємствам вийти із скрутного становища. Наприклад, позички строком на 2 – 3 місяці, надані харківським відділенням «Приватбанку» у свій час, дозволили місцевій бісквітній фабриці одержати необхідні обігові кошти і забезпечити в подальшому нарощування виробництва.

5. Довгострокові позички

Для одержувачів позики перевага такого джерела полягає в тому, що погашення кредитів відбувається не одразу. Це дозволяє відшкодувати залучені позикові кошти із прибутку, одержаного в майбутньому від реалізації нових товарів.

Слід додержуватись правильного співвідношення між величинами довгострокової заборгованості та акціонерного капіталу. Як правило, чим вищою є частка акціонерного капіталу, тим меншим буде дохід на одну акцію. Однак, чим більшою стає сума позичкових коштів, тим більшою буде величина виплат за кредитами, що відповідно зменшує виплати за акціями. Тому співвідношення позичкового та акціонерного капіталу має бути оптимальним. Воно залежить від величини позичкового відсотка та строку погашення позик.

На жаль, сьогодні надання довгострокових кредитів вітчизняними банками займає незначну частку в загальному обсязі кредитування. Це не дає можливості вирішувати проблеми реконструкції народного господарства.

Поряд із визначенням фінансового стану підприємств, організацій, важливе значення мають також фінансові показники на макроекономічному рівні. Вони свідчать про фінансовий стан держави, її економічні можливості.

Виникає занепокоєність значна сума зовнішнього боргу нашої держави.

Це потребує стабілізації і піднесення вітчизняної економіки, щоб мати необхідні кошти не тільки на виплату кредитних боргів, а й на розвиток національного господарства України.

6. Випуск цінних паперів, облигацій, прийняття боргових зобов'язань

На сьогодні ринок цінних паперів в Україні ще не досить розвинений. Однак він зростає. Це дає певні надії на майбутнє. Наприклад, на Харківщині кошти від них пішли на задоволення потреб міста.

У перспективі ринок цінних паперів може мати суттєве значення у питанні фінансування інвестиційно-інноваційних процесів. Як і залучення коштів від розміщення цінних паперів на вторинному ринку. Таке джерело дозволяє накопичувати акціонерний капітал за рахунок зростання курсу акцій підприємств, організацій, які розміщені на вторинному ринку. Його розвиток стримується нерозвинутістю на сьогодні фондового ринку в Україні.

7. Допомога держави

Вона полягає у наданні субсидій, кредитуванні експорту, наданні податкових та митних пільг.

Значне місце при цьому повинно належати бюджетному державному фінансуванню. В країнах з розвинутою ринковою економікою має місце збільшення частки інвестицій у ВВП. У Японії, наприклад, вона досягає 25÷28 %. [3, с. 7]. З прискоренням темпів економіки знань підсилюється роль держбюджетного фінансування. У ряді провідних капіталістичних країн держава фінансує до 50 відсотків витрат на НДДКР. У той же час через недостатність бюджетних коштів державні вкладення в розробку нововведень в Україні, як зазначено вище, складають вкрай незначну частку у ВВП. Важливо також раціональне використання виділених державних коштів.

Крім централізованого розподілення державних бюджетних коштів, суттєву у роль у розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності відіграє також формування регіональних бюджетів. Розширення прав регіонів в управлінні господарською діяльністю, прийняття нового Закону про самоврядування підвищить можливості їх бюджетів у вирішенні завдань довгострокового розвитку. Наприклад, питома вага, інвестування за рахунок місцевих бюджетів у Сумській області складає 5 %. У зв'язку з цим місцеві бюджети, в яких акумулюється значна частина фінансових ресурсів, слід розглядати як важливе джерело забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності. Для посилення впливу на її розвиток регіональних органів самоуправління в області реалізована система залучення місцевих податкових пільг при реалізації пріоритетних проектів. До них відносяться пільги на такі види податків:

1) комунальний;

2) на рекламу;

3) збір за право використання місцевої символіки;

4) збір на видачу дозволів на розміщення об'єктів торгівлі;

5) на оренду приміщень та землі.

Це сприяє також збільшенню випуску та здешевленню соціально-необхідних товарів та іншим позитивним зрушенням у регіональній та загальнодержавній економіці.

8. Лізингове фінансування

Стосовно управління інноваційними проектами воно полягає у передачі права власності на весь проект або його частини інвестору – власникові акцій чи інвесторам, які повністю або частково матимуть переваги від прав власності на проект у вигляді податкових витрат. Останнім часом набуває поширення використання лізингу у виробничій сфері.

9. Іпотечні позики

Полягають у видачі позики під заставу землі. Така форма кредиту тільки-но починає розвиватися.

10. Витрати майбутніх періодів

Одним із традиційних методів відшкодування витрат на розробку і освоєння нових виробів є їх віднесення на собівартість продукції, що виготовляється, або їх перенесення на дво-, трирічний випуск витрат за статтею «Витрати майбутніх періодів». Однак це призводить до неточностей у розрахунках. Подібна обставина пов'язана із недосконалістю аналітичного врахування витрат на продукцію, яка виготовляється, оскільки кошторисна вартість нових виробів розраховується за напрямками витрат. У той же час фактичні передвиробничі витрати враховуються за статтями калькуляції. В результаті мають місце відхилення величин передвиробничих витрат від їх передбачуваних значень, оскільки останні враховуються в цілому, а не за видами витрат. При подібному відшкодуванні аналізованих витрат спостерігається також зростання собівартості продукції, що погіршує техніко-економічні показники діяльності підприємств під час освоєння нововведень за рахунок зменшення величини прибутку.

11. Кошти суб'єктів господарювання.

До них належать недержавні пенсійні фонди, інвестиційні пайові фонди і компанії та ін.

12. Інвестиційний податковий кредит.

Являє відстрочку платежу на кредитно-повертальній основі. Як показало анкетування, що було проведено Інститутом економіки і прогнозування НАНУ за участю кафедри економіки та маркетингу НТУ «ХП», суб'єкти підприємництва вважають застосування інноваційного податкового кредиту важливою умовою для розширення інноваційної діяльності. Однак в Україні його розповсюдження ще не набуло необхідних темпів.

13. Інші джерела фінансування

До них належать венчурні фонди; кошти, одержані від проведення державної приватизації, спонсорські кошти, гранти та ін. Однак на сьогодні подібних утворень в Україні недостатньо. Також поки що не відіграють суттєвої ролі серед джерел фінансування інвестицій такі процеси, як

приватизація, державна гарантія, одержання грантів та ін.

У більшості випадків капітал доводиться залучати із кількох джерел. В цьому зв'язку розраховується середньозважена вартість капіталу або WACC-weighted average-рівень доходності від інноваційного проекту, що забезпечує одержати кошти від альтернативних вкладень у інші проекти з таким же рівнем ризику. Її величина знаходиться як середньозважена величина прибутку, що задовольняє всіх інвесторів, зважена по частці вкладеною капіталу кожного з них у загальному здобутку інвестицій.

Як витікає з наведеного, для залучення іноземних та вітчизняних інвесторів велику роль відіграє державна інвестиційно-інноваційна політика. У першу чергу, це стосується податкових пільг інвесторам, змінення форм власності, прискорення структурної перебудови вітчизняної економіки, організації спільних виробництв із зарубіжними партнерами, створення вільних економічних зон і т. ін. Необхідний також правовий захист інвестицій,

надання вітчизняними інвестиційними банками довгострокового кредитування за фіксованою відсотковою ставкою, встановлення обов'язкової частини довгострокових кредитів для комерційних банків, інвестування коштів у малоприбуткові виробництва у перший період реалізації інноваційних продуктів і т. ін.

Наприклад, в умовах стабільної економіки, яка спостерігалась до недавнього часу в США, державі достатньо було зміни ти ставку позичкового відсотка на 0,5 %. З її зростанням збільшуються банківські внески. Зниження величини позичкового відсотка сприяє припливу капіталу в інвестиції. Гарантії держави іноземним капіталам слугують стимулом для припливу капіталів ззовні. Це, наприклад, дозволило збільшити вкладення іноземного капіталу в Україну наприкінці XIX-сторіччя [5, с.47-52].

У цілому структура джерел фінансування інновацій в Україні у теперішній час наведена нижче (див. табл. 1) [6, с. 301].

Таблиця 1

Розподіл загального обсягу фінансування інновацій в Україні

Джерела фінансування	% вкладень до загального обсягу
Всього, у т.ч. за рахунок коштів	100
власних	72,9
державного бюджету	0,3
місцевих бюджетів	1,6
позабюджетних фондів	0,0
вітчизняних інвесторів	1,3
іноземних інвесторів	13,2
інших джерел	10,7

ВИСНОВКИ

Розглянуті можливості активізації фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Їх використання сприятиме її подальшого розвитку в Україні.

Список використаних джерел

- Кузнецова А.Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності / А.Я. Кузнецова – Львів: Банківський інститут НБУ, 2005, 453с.
- Чумаченко Н. Направления инвестиционной политики в Украине / Н. Чумаченко // Экономика Украины. – К.:Мінекономіки, НАН України, 1999.– № 11. – С.12–19.

- Брагинский С.В. Кредитно-денежная политика в Японии / С.В. Брагинский. – М.: Наука, 1989, 195с.
- Кричевська Т. Фінансово-економічна криза для грошово-кредитної політики / Т. Кричевська // Економіка України – К.: Мінекономіки, НАН України, 2010. – №4, с 65-70.
- Рубанко В.О. Джерела фінансування в Україні наприкінці XIX сторіччя / В.О. Рубанко // Фінанси України. – 2000, №5, с. 47-52.
- Статистичний щорічник України за 2013 р. За ред. О.Г. Осауленка. – К.: – 2014. – 534с.

РИБЧАК

Олена Сергіївна
rybchakos@i.ua

УДК 336.02

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

THE ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF FINANCIAL MARKET FUNCTIONING IN UKRAINE

кандидат економічних наук,
доцент, Уманський національний
університет садівництва

У статті досліджено сучасні умови функціонування складових фінансового ринку України. Обґрунтована сутність наукового терміну «фінансовий ринок», охарактеризовано його структуру. Визначено функції фінансового ринку. Проаналізована динаміка основних показників функціонування фінансового ринку України. Зазначено, що важливим завданням реформування економіки України є підвищення ефективності функціонування фінансового ринку.

В статье исследованы современные условия функционирования элементов финансового рынка Украины. Обоснована сущность научной категории «финансовый рынок», охарактеризовано его структуру. Определены функции финансового рынка. Проанализирована динамика основных показателей функционирования финансового рынка Украины. Указано, что важным заданием реформирования экономики Украины является повышение эффективности функционирования финансового рынка.

The modern conditions of functioning of Ukraine's financial market components have been investigated in the article. The meaning of the scientific term "financial market" has been substantiated and its structure has been described. The functions of the financial market have been defined. The dynamics of the main rates of Ukraine's financial market has been analyzed. It has been noted that an important task of Ukraine's economics reformation is the raise of financial market functioning efficiency.

Ключові слова: фінансовий ринок, державне регулювання, ефективність, розвиток

Ключевые слова: финансовый рынок, государственное регулирование, эффективность, развитие

Keywords: financial market, government regulation, efficiency, development

ВСТУП

Сучасна соціально-економічна ситуація в країні потребує організованого фінансового ринку, ефективного функціонування якого може створити передумови для залучення як вітчизняних, так і закордонних інвестиційних ресурсів.

У [1] зазначається, що упродовж останніх років фінансова сфера зазнала значних трансформацій, які зумовили зміну багатьох складових фінансових систем країн світу. Ця трансформація проявляється в тому, що фінансові ринки характеризуються значним динамізмом. Саме зростаюча роль фінансового ринку в сучасних умовах вимагає поглибленої уваги до процесів, які відбуваються на ньому.

Дослідженням питань, пов'язаних із функціонуванням фінансового ринку України присвячено наукові праці В. Базилевича, П. Курмаєва, І. Лютого, В. Опаріна, І. Школьник та інших вчених.

У той же час, важливими є дослідження сучасних тенденцій функціонування фінансового ринку.

МЕТА РОБОТИ

Метою даної статті є аналіз сучасного стану функціонування фінансового ринку України та визначення чинників, які будуть визначати динаміку основних показників фінансового сектору України у короткостроковій перспективі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною основою дослідження є наукові праці вітчизняних вчених, матеріали періодичних видань. Використано наступні методи: порівняльно-історичний, контент-аналіз, монографічний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансовий сектор є одним з найважливіших у національній економіці. Його ефективне функціонування тісно пов'язане із фінансовою політикою, яка й повинна визначати напрямки його розвитку.

У даному контексті професор В. Опарін вірно зазначає, що «фінансова політика – це комплекс дій і заходів, які здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансів. Ця політика завжди має бути адекватною відповідній

економічній та політичній ситуації, що складається в певний історичний момент у конкретній країні» [2, с. 329].

У свою чергу, під фінансовим ринком ми пропонуємо розуміти сукупність взаємовідносин, які виникають у процесі формування, руху, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання та органами державної влади.

Сутність і роль фінансового ринку найбільш повно розкриваються в його функціях. Колектив авторів пропонує виділяти сім основних функцій [3]:

- мотивована мобілізація заощаджень суб'єктів господарювання і трансформація акумульованих коштів у позичковий і інвестиційний капітал. Реалізація цієї функції проявляється у тому, що тимчасово вільний капітал, який має форму заощаджень, залучається за допомогою механізму фінансового ринку;

- організація процесу руху фінансових активів. Дана функція реалізується шляхом створення фінансових інститутів для забезпечення передумов реалізації грошових ресурсів споживачів в обмін на фінансові активи;

- перерозподіл фінансових ресурсів з метою їх ефективного використання. Задовольняючи інвестиційні потреби суб'єктів господарювання на ресурси, механізм фінансового ринку виявляє найбільш ефективні напрямки інвестиційних потоків з позиції забезпечення високого рівня прибутковості капіталу;

- фінансове обслуговування економічних суб'єктів і забезпечення процесів інвестування у виробництво. На фінансовому ринку створюються умови, що сприяють залученню підприємцями фінансових ресурсів, необхідних для розвитку їх діяльності;

- прискорення обороту капіталу та вплив на грошовий обіг. Фінансовий ринок сприяє руху грошей (у процесі здійснення різноманітних платежів) і регулюванню обсягу грошової маси в обігу;

- формування ринкових цін на окремі види фінансових активів. Механізм ціноутворення на фінансовому ринку дозволяє врахувати поточне співвідношення попиту та пропозиції фінансових активів і формувати відповідний рівень цін на них;

- страхова діяльність і формування умов для мінімізації ризиків. Фінансовий ринок використовує

систему спеціальних фінансових інструментів, що в умовах нестабільності економічного розвитку дозволяє оптимізувати ризики.

На нашу думку, доцільно виділяти шість основних функцій: мобілізаційна; організаційна; перерозподільча; посередницька; регулююча; ціноутворююча.

Фінансовий ринок включає в себе різноманітні сегменти (валютний ринок, ринок цінних паперів, кредитний ринок та ринок фінансових послуг). Ми погоджуємося із науковим підходом [1], що у розрізі цих сегментів доцільно аналізувати стан фінансового ринку. Деякі складові фінансового ринку в Україні розвинуті відносно добре (наприклад, кредитний ринок), а інші перебувають у стадії розвитку (фондовий ринок) [1].

Достатньо детально структуру фінансового ринку подано у монографії І. Школьник [4], окремі аспекти функціонування ринку інвестицій розглядаються у [5].

У [6] визначено наступні фактори, які зумовлюють динаміку показників функціонування фінансового ринку в Україні:

- транскордонний рух фінансових ресурсів;
- технічний прогрес і стрімкий розвиток інформаційних технологій;
- посилення конкуренції на світовому фінансовому ринку;
- виникнення нових складових фінансового ринку.

Динаміка основних показників функціонування фінансового ринку України характеризується наступними тенденціями.

Активними інституційними учасниками даного ринку є комерційні банки, страхові компанії та фондові біржі. Саме вони акумулюють найбільшу питому вагу фінансових ресурсів [6, с.54].

Дані табл.1 демонструють негативну динаміку показників діяльності банківської системи України.

На страховому ринку при зменшенні кількості страхових компаній спостерігається незначне збільшення обсягів активів. Так, станом на січень 2015 року у Державному реєстрі фінансових установ нараховувалося 382 страхові компанії (табл. 2). Загальний обсяг їх активів збільшився на 5,8% - до 70,3 млрд грн.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України [7]

Назва показника	2010	2011	2012	2013	2014	01.01.2015	01.07.2015
Кількість банків, які мають банківську ліцензію, шт.	182	176	176	176	180	163	139
Активи банків, млн грн	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 302 872
Пасиви, млн грн	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 302 872
Результат діяльності, млн грн	-38 450	-13 027	-7 708	4 899	1 436	-52 966	-81 974
Рентабельність активів, %	-4.38	-1.45	-0.76	0.45	0.12	-4.07	-11.74
Рентабельність капіталу, %	-32.52	-10.19	-5.27	3.03	0.81	-30.46	-157.93

Динаміка кількості фінансових установ, занесених у Державний реєстр в 2012-2014 роках [8, с.21-22]

Фінансові установи	2012	2013	2014
Страхові компанії	414	407	382
Кредитні установи	708	739	711
Ломбарди	473	479	477
Фінансові компанії	312	377	415
Довірчі товариства	2	2	2
Недержавні пенсійні фонди	94	81	76
Адміністратори НПФ	37	28	24
Разом	2 041	2 113	2087

Обсяг позичкових коштів, який спрямовується на фінансування лізингових операцій, у т.ч. банківських кредитів, зменшився з 19 884 млн. грн. у 2013 році до 4 078,6 млн грн у 2014 році (у 4,9 рази); обсяг власних коштів скоротився з 3 830,3 млн грн до 1 557,6 млн грн (у 2,5 рази) [8, с.9].

Кількість укладених пенсійних контрактів у 2014 році порівняно з 2013 роком скоротилася на 10,3% (до 55,1 тис. шт.). це відбулося у результаті зменшення кількості контрактів з юридичними особами на 40,0%. У той же час, чисельність вкладників недержавних пенсійних фондів скоротилася на 2,4%, кількість учасників зменшилась з 840,6 тис. осіб у 2013 році до 833,7 тис. осіб у 2014 році [8, с.10].

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок у 2014 році, порівняно із попередніми роками була від'ємною.

Загальний обсяг активів кредитних спілок станом на січень 2015 року становив 2 338,7 млн. грн., що на 10,0% менше порівняно з 2014 роком. Кредити, надані членам кредитних спілок, зменшилися на 15,1%, їх вклади на депозитних рахунках зменшилися на 25,6%.

У той же час, загальна сума простроченої та неповернутої заборгованості збільшилася на 10,0% до 454,0 млн. грн.. Її частка у кредитному портфелі кредитних спілок станом на 31.12.2014 досягла 22,8% [8, с.11].

Сучасний стан розвитку фондового ринку не відповідає потребам вітчизняної економіки, оскільки, фактично, не впливає на процеси залучення та розподілу інвестиційних ресурсів (рис. 1). Ситуацію погіршує диспропорційність функціонування окремих його елементів, не ефективність інструментів державного регулювання.

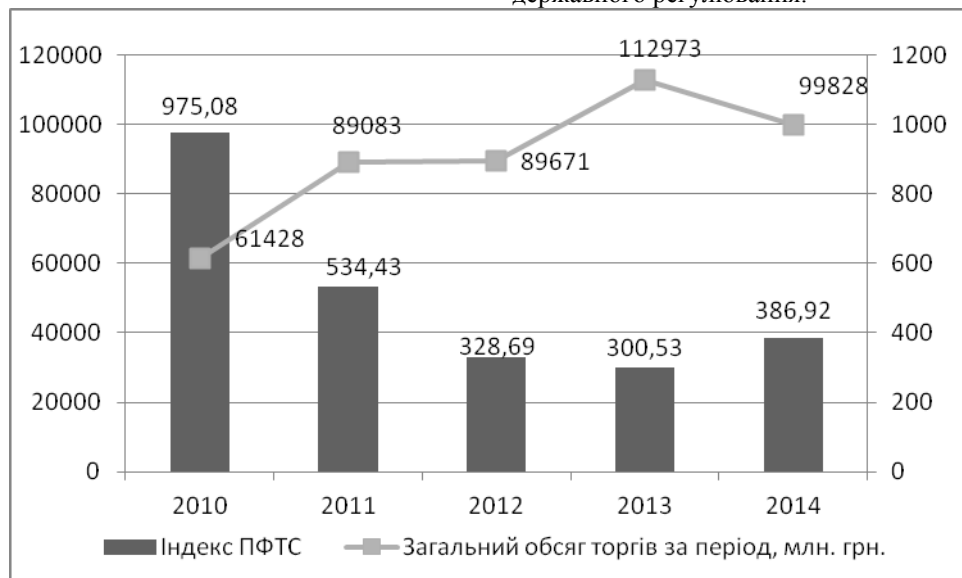

Рис. 1. Динаміка окремих показників функціонування фондового ринку України

У структурі українського фінансового ринку не виправдано малою є частка небанківського фінансового сегменту. Торгівельно-розрахункова інфраструктура фондового ринку є незручною, витратною і до кінця не сформованою. Як наслідок, значна частина обсягу цінних паперів, емітованих в

Україні обертаються на неорганізованому позабіржовому ринку. Фінансові установи України надають клієнтам досить вузький спектр фінансових послуг, більшість яких має незадовільний рівень якості, а законні права та інтереси споживачів цих послуг захищені неналежним чином [9, С.5].

ВИСНОВКИ

Отже, відновлення вітчизняної економіки значно ускладнюється за відсутності ефективного фінансового ринку. Саме тому, одним з завдань сучасного етапу реформування економіки України є реалізація комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування як фінансового ринку в цілому, так і окремих його елементів.

Ми погоджуємося із авторами Стратегії розвитку фінансового сектору України, які серед головних зовнішніх чинників, що визначатимуть розвиток фінансового сектору України пропонують виділяти: економічний, інтеграційний, глобалізаційний та політичний.

Основними складовими зовнішньоекономічного чинника є загострення дефіциту енергетичних ресурсів, загроза фінансових криз та посилення дефіциту продовольчих товарів і, як наслідок, зростання світових цін на продукцію товарних ринків.

Дія інтеграційного чинника полягає у необхідності здійсненні цілеспрямованих кроків до подальшого включення національної фінансової системи у світову. Це потребує урахування нових підходів та інструментів регулювання. Їх застосування передбачає [9]:

- уніфікацію процедур нагляду за діяльністю установ різних сегментів фінансового ринку;
- контроль за власниками та керівниками фінансових установ;
- уніфіковані вимоги до корпоративного управління;
- стандартизовані процедури управління ризиками, активами і пасивами;
- посилення боротьби з відмиванням грошей.

Доцільними є також пропозиції щодо підвищення ефективності державного регулювання інвестиційної діяльності викладені у [10].

Саме тому забезпечення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняного фінансового ринку на довгострокову перспективу, має стати найважливішим пріоритетом економічної політики України [9, с.7-8].

Потребують подальших досліджень актуальні питання, пов'язані із розробкою механізмів мінімізації зовнішніх ризиків у процесі функціонування фінансової системи України.

Список використаних джерел

1. Лисенко Ж.П. Фінансовий ринок України – стан, тренди та напрями розвитку [Електронний ресурс] / Ж.П. Лисенко // Ефективна економіка. – 2014. - №6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3126>
2. Опарін В.М. Фінансовий потенціал України: методологічні засади визначення, кількісні параметри та напрями його нарощування / В.М. Опарін, С.С. Шумська // Фінансова політика та податково-бюджетні важелі реалізації / Під ред. А.І. Даниленко; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. - Том 1. – К.: Фенікс, 2008. – С.77-98.
3. Буднік М.М. Фінансовий ринок: [Навчальний посібник] / М.М. Буднік, Л.С. Мартюшева, Н.В. Сабліна. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 334 с.
4. Школьник І.О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: [Монографія] / І.О. Школьник. – Суми: ВВП “Мрія-1” ЛТД, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.
5. Курмаєв П.Ю. Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку регіонів: [Монографія]/П.Ю. Курмаєв. - Умань: ПП Жовтий, 2010. – 334 с.
6. Николишин І.Ю. Роль та значення фінансового ринку в фінансовій системі України / І.Ю. Николишин, Н.В. Зізяк // Молодий вчений. – 2014. - №6. – С.53-55.
7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807
8. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2014 рік. – К.: НКРРФП, 2015. – 52 с.
9. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com/our-news/21958/>
10. Курмаєв П.Ю. Державне регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні / П.Ю. Курмаєв // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць/[наук. ред. ІГ Манцуров].– К.: НДЕІ, 2009. – С. 167-170.

ШТИК

Юлія В'ячеславівна
juliashtyk@mail.ru

старший викладач, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

УДК 657:331.7

ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВІНАГОРОДИ ПРАЦІВНИКАМ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

DISCLOSURE OF EMPLOYEE BENEFITS THE FINANCIAL STATEMENTS

Стаття присвячена аналізу розкриття інформації про винагороди працівникам у фінансовій звітності. В статті обґрунтована необхідність узгодження МСБО 19 та П(С)БО 26 «Винагороди працівникам» та удосконалення форм фінансової звітності з урахуванням винагород за пенсійними планами.

Статья посвящена анализу раскрытия информации о вознаграждениях работникам в финансовой отчетности. В статье обоснована необходимость согласования МСБУ 19 и П(С)БУ 26 «Вознаграждения работникам» и совершенствования форм финансовой отчетности с учетом вознаграждений по пенсионным планам.

The article analyzes the disclosure of benefits of employees in the financial statements. In the article the need to harmonize IAS 19 and Ukrainian standards 26 "Employee Benefits" and improve financial reporting forms based benefits for pension plans are reasoned.

Ключові слова: винагороди працівникам, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, фінансова звітність, примітки до звітів

Ключевые слова: вознаграждения работникам, международные стандарты бухгалтерского учета, финансовая отчетность, примечания к отчетам

Keywords: benefits to employees, international accounting standards, the financial statements, notes to the statements

ВСТУП

У процесі діяльності на вітчизняних підприємствах складається велика кількість різноманітних форм звітності. Проте основним джерелом інформації про діяльність суб'єкта господарювання є його фінансова звітність. Найбільш інформативними є саме річні форми, які, окрім основних показників, містять їх розшифровку у вигляді різного роду приміток.

П(С)БО України за своєю формою є здебільшого регламентуючими. Прикладом може бути подання фінансової звітності, тобто інформації про фінансовий стан, показники діяльності та рух грошових коштів підприємства, що є корисною при прийнятті економічних рішень. Так, виклад звітів про баланс, про фінансові результати є стандартизованим для всіх підприємств, відповідно – розкриття інформації подається у вигляді стандартної форми фінансового звіту і не завжди відповідає потребам користувачів чи особливостям підприємства. Така невідповідність розкриття інформації може приводити в деяких випадках до недоотриманих користувачами необхідної та важливої для них інформації. Проблему подання інформації про винагороди працівникам вивчали такі вчені, як Голов С., Жиглей І., Шоломицький А. та інші. Але дане питання залишається невивченим і потребує проведення додаткових досліджень.

МЕТА РОБОТИ полягає в проведенні аналізу змісту та подання інформації у фінансовій звітності щодо винагород працівникам та у розробці пропозицій щодо удосконалення.

РЕЗУЛЬТАТИ

На відміну від європейських країн, які користуються МСБО з 70-х років ХХ століття, фінансова звітність в Україні переважно вважається допоміжною функцією. Головна увага приділяється податковій звітності, яка майже повністю не відповідає фінансовій звітності, яка складається за МСФЗ. Міжнародні стандарти для розкриття інформації не використовують типові таблиці, а детально розкривають інформацію у Примітках до фінансових звітів за принципами доречності та справедливості.

В результаті дослідження, яке проводилося на 30 промислових підприємствах України було виявлено, що 100 % респондентів зазначили, що розкриваються інформацію щодо винагород працівникам у Балансі (Звіті про фінансовий стан), 100% - розкривають інформацію у Звіті про фінансовий результат (Звіті про сукупний дохід), 55% - розкривають інформацію у Примітках до фінансових звітів.

Всі досліджувані підприємства так чи інакше розкривають у фінансовій звітності інформацію про

поточні винагороди та довгострокові недисконтовані винагороди працівникам. Складові елементи МСБО 37 «Забезпечення, передбачені зобов'язання та непередбачені активи» і П(С)БО 11 «Зобов'язання» є практично ідентичними для кожного класу забезпечень і для кожного виду непередбачених зобов'язань [1, 2].

У фінансовій звітності акціонерних товариств визнаються зобов'язання за планами зі встановленими внесками без дисконтування, які списують на видаток звітного періоду або на збільшення вартості запасів або основних коштів, відповідно до вимог МСБО 2 «Запаси» та МСБО 16 «Основні засоби» [3, 4].

Палій В.Ф. виділяє основну інформацію за пенсійними планами зі встановленими виплатами, яка необхідна знайти своє відображення у фінансових звітах підприємств (рис.1).

Дисконтована сума зобов'язань за пенсійним планом зі встановленими виплатами не може дорівнювати пенсійними зобов'язаннями по балансу.

Останні визначаються відповідно МСБО 19 «Винагороди працівникам» на основі дисконтированої суми зобов'язань наступним чином:

Пенсійні зобов'язання за балансом = Дисконтована сума зобов'язань за пенсійним планом + Будь-які актуарні прибутки за вирахуванням актуарних збитків, невизнаних у балансі – Вартість попередніх послуг, невизнаних у балансі – реальна вартість активів пенсійного плану.

Активи пенсійних планів, передані в пенсійні фонди, відчужуються від засновників пенсійного плану. Пенсійний фонд юридично відокремлений від усіх компаній, засновників пенсійних планів, які користуються послугами даного фонду. За положенням або договором активи пенсійного фонду повинні використовуватися тільки для виконання зобов'язань з виплати пенсій працівникам, охопленим пенсійним планом. Активи фонду недоступні для кредиторів компанії.

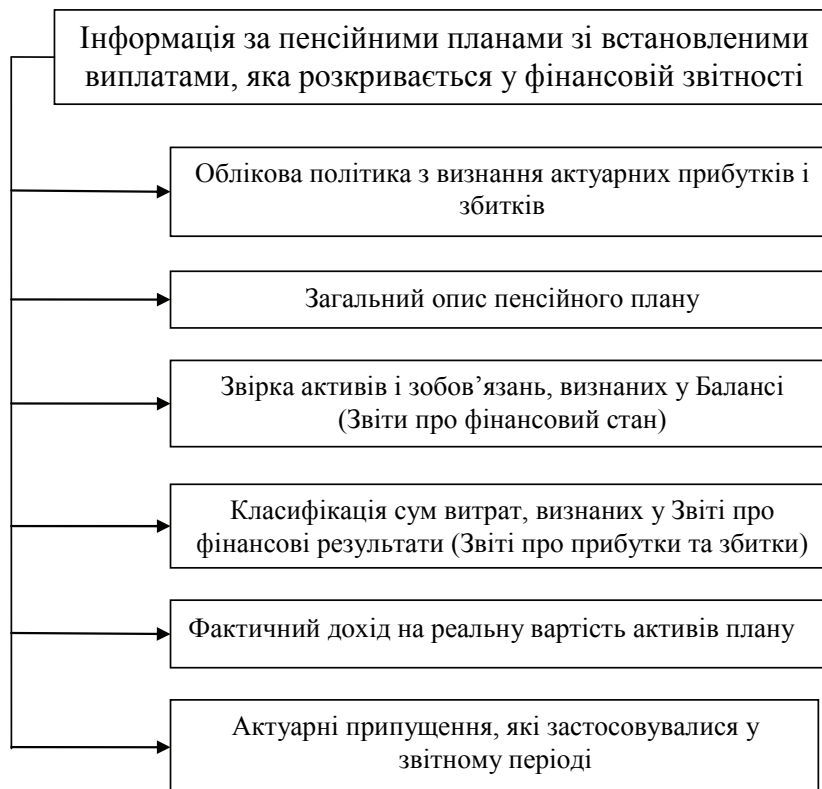

Рис. 1. Інформація за планами зі встановленими виплатами, яка розкривається у фінансовій звітності [5, с.112]

Активи фонду не можуть бути повернуті засновнику пенсійного плану, за винятком випадку, коли активів фонду більш ніж достатньо для виконання зобов'язань за пенсійним планом. Надлишок повертається засновнику плану або зараховують в рахунок його майбутніх платежів. Якщо активи пенсійного фонду достатні для виплати пенсій, засновник пенсійного плану не має юридичних або інших зобов'язань за виплаті пенсій учасникам пенсійного плану. Цей обов'язок покладається на пенсійний фонд.

За такими умовами в балансі засновника пенсійного плану активи пенсійного плану не відображаються. Вони списуються з балансу як відчужені на користь пенсійного фонду для цілей фінансування пенсійного плану. У балансі компанії відображаються тільки зобов'язання перед пенсійним фондом. Якщо фактичні внески перевищують нараховані платежі на звітну дату, в активі балансу відображається дебіторська заборгованість як зайвий внесок в активи пенсійного фонду.

В умовах, коли компанія - засновник пенсійного плану не вдається до послуг юридично самостійного пенсійного фонду, а сама виплачує пенсійні винагороди за своїм пенсійним планом із встановленими виплатами або, може бути, навіть за кількома пенсійними планами, активи її пенсійного плану є нефондованими. Вони повністю враховуються в балансі пенсійного плану. Природно, що зобов'язання за даним пенсійним планом відображаються в балансі в повній сумі майбутніх пенсійних виплат і зменшуються тільки на суму фактично виплачених пенсій.

Методика визначення витрат (доходу) за програмою передбачена МСБО 19 і П(С)БО 26 «Винагороди працівникам» і розраховується за таким алгоритмом:

- а) визначається вартість поточних послуг;
- б) обчислюються витрати на відсотки;
- в) розраховується очікуваний дохід від активів програми, до якого додаються визнані актуарні збитки і віднімаються визнані актуарні прибутки;
- г) визначається вартість визнаних раніше наданих послуг працівниками;
- д) визначається сума від скорочення дії програми або остаточних розрахунків за програмою;
- є) розраховуються чисті витрати (дохід) за програмою з визначеною виплатою [6, 7].

Результат застосування наведеного алгоритму узагальнюється такою формулою: чисті витрати (дохід) за програмою з визначеною виплатою = (вартість поточних послуг + витрати на відсотки + вартість визнаних раніше наданих послуг працівниками + сума від скорочення дії програми або остаточних розрахунків за програмою) - очікуваний дохід від активів програми, до якого додаються визнані актуарні збитки і віднімаються визнані актуарні прибутки.

Результати скорочення програми з визначеною виплатою або остаточного розрахунку за нею можуть бути прибутки та збитки, які включають:

- остаточну зміну теперішньої вартості зобов'язання за програмою;
- остаточну зміну справедливої вартості активів програми;
- невизнані актуарні прибутки (за вирахуванням невизнаних актуарних збитків) і невизнаної вартості раніше виконаних працівниками робіт.

Прибуток (збиток) від скорочення програми визначається після переоцінки зобов'язань і пов'язаних з ними активів програми з урахуванням актуарних припусків на дату скорочення програми чи остаточного розрахунку.

Скорочення програми є наслідком певної події: закриття підприємства, припинення діяльності, реструктуризація, фінансові труднощі тощо.

Не зрозумілим у прикладі є збиток (прибуток) від секвестрів і завершального розрахунку за планом. Палій В.Ф. зазначає, секвестр (буквально - відділення) виникає в результаті переоцінки зобов'язань і відповідних активів пенсійного плану внаслідок:

- а) суттєвого скорочення кількості працівників, охоплених пенсійним планом;
- б) зміни умов пенсійного плану таким чином, що істотна частина майбутнього часу роботи зайнятих у теперішній час працівників не буде більше враховуватися при розрахунку пенсійних виплат або самі виплати будуть істотно зменшені [5].

В результаті секвестру суттєво обмежуються пенсійні виплати, які призводять до значних змін у фінансових результатах діяльності компанії.

Остаточний розрахунок за пенсійним планом із встановленими виплатами виникає в результаті угоди, припиняє подальші юридичні (або традиційні) зобов'язання в відношенні пенсійних виплат усієї суми [8].

Таблиця 1

Приклад структурованої звітної інформації за пенсійним планом зі встановленими виплатами за МСБО

млн. грн.

№		За звітний рік*	За попередній рік*
Активи і зобов'язання за пенсійним планом, що визнаються у Балансі підприємства			
1.	Дисконтована вартість фондованих зобов'язань	1450	1230
2.	Реальна вартість активів плану	(1268)	(1039)
3.	Дисконтована вартість нефондованих зобов'язань	182	191
4.	Невизнаний актуарний прибуток (збиток)	(17)	(9)
5.	Невизнана вартість поточних послуг	(45)	(65)
6.	Чисті зобов'язання в Балансі	982	928
Зміни в активах пенсійного плану, що визнаються у Звіті про прибутки і збитки			
1.	Вартість поточних послуг	268	235
2.	Відсотки за зобов'язаннями	189	156
3.	Очікуваний дохід на активи плану	(174)	(148)
4.	Чисті актуарні прибутки(збитки), що були визнані за рік	(18)	13
5.	Вартість попередніх послуг	40	40
6.	Збиток (прибуток) від секвестрів і завершального розрахунку за планом	-	-

Продовження табл. 1

№		За звітний рік*	За попередній рік*
7.	Витрати на утримання персоналу, які працюють з пенсійними планами	305	296
8.	Фактичний дохід на активи плану	175	136
Зміни чистих зобов'язань за пенсійним планом, що визнаються у Балансі підприємства			
1.	Чисті зобов'язання на початок року	928	885
2.	Чисті витрати, визнані у Звіті про прибутки і збитки	305	296
3.	Внески працівників	(348)	(253)
4.	Курсові різниці за планами, які реалізуються за кордоном	-	-
5.	Зобов'язання, отримані від об'єднання підприємств	97	-
6.	Чисті зобов'язання на кінець року	982	928

*дані в прикладі наведені умовно

Відповідно до МСБО 19 «компанія повинна визнавати прибутки та збитки, що виникають в результаті секвестру або остаточного розрахунку за пенсійним планом із встановленими виплатами, в момент здійснення секвестру або розрахунку.

Також, МСБО 19 вимагає вказувати в примітках до звітності або в окремій звітній формі основні актуарні припущення, застосовані на звітну дату, зокрема:

- ставки дисконту;
- очікувані норми доходу за активами плану по періодах, наданих у фінансовій звітності;
- очікувані темпи зростання заробітної плати і будь-яких інших показників,
- інші припущення, пов'язані з тривалістю життя, достроковим виходом на пенсію, зміною показників дожиття до певного віку, смертності та т.п.

МСБО 19 зобов'язує розкривати інформацію по кожному актуарному припущенні в абсолютному вираженні, а не у вигляді відносин між двома змінними. Це означає, що норма дисконтованого відсотка, очікувана ставка доходу за активами або передбачуване підвищення заробітної плати вказується конкретної цифрової величиною.

За МСБО 37 «Забезпечення, передбачені зобов'язання та непередбачені активи» надання порівняльної інформації не вимагаються. А за П(С)БО 11 «Зобов'язання» для розкриття всієї необхідної інформації підприємства фактично використовують тільки форму 5. Однак, у більшості випадків таблиця 7 форми 5 залишається незаповненою, оскільки П(С)БО 11 не використовується українськими підприємствами в повному обсязі.

За результатами проведеного порівняльного аналізу МСБО 19 та П(С)БО 26 «Винагороди працівникам», необхідно відмітити що український стандарт майже не потребує від користувачів розкриття інформації у примітках до фінансових звітів, що негативно впливає на зміст і суттєвість наданої інформації у фінансовій звітності вітчизняними підприємствами.

Також, у МСБО 19 зазначається, що інформація може бути розкрита за допомогою посилань на розкриття інформації у фінансовій звітності іншого суб'єкта господарювання групи, якщо:

а) фінансова звітність такого іншого суб'єкта господарювання групи окремо визначає та розкриває необхідну інформацію про програму;

б) фінансова звітність такого іншого суб'єкта господарювання групи є доступною для користувачів фінансової звітності на таких самих умовах, що і фінансова звітність даного суб'єкта господарювання, і в той самий час або раніше, ніж фінансова звітність даного суб'єкта господарювання.

У Консолідованому звіті про сукупні доходи в корпорації ДТЕК виділено дві статті у розділі «Статті, які не будуть неklasифіковані у складі прибутку або збитку»:

- переоцінка зобов'язань за пенсійним забезпеченням (в 2013 році складала - 572 млн. грн.;
- податок на прибуток, зарахований при переоцінці зобов'язань за пенсійним забезпеченням.

У Примітках до фінансових звітів корпорація ДТЕК вказує наступну інформацію щодо винагород працівникам: «компанії Групи «ДТЕК» беруть участь у державному пенсійному плані з визначеною виплатою, який передбачає достроковий вихід на пенсію співробітників, що працюють на робочих місцях зі шкідливими і небезпечними для здоров'я умовами. Група також надає на певних умовах одноразові виплати при виході на пенсію. Зобов'язання, визнане у балансі у зв'язку з пенсійним планом з визначеною виплатою, являє собою дисконтовану вартість зобов'язання за пенсійним планом із встановленими виплатами на звітну дату. Актуарні прибуток і збитки, що виникають в результаті минулих коригувань і змін в актуарних припущеннях, включаються за дебетом або кредитом в капітал у складі інших сукупних доходів у тому періоді, в якому вони виникли. Вартість минулих послуг визнається безпосередньо в доході»[9].

На підставі фінансової звітності, показників управлінської звітності та загальноекономічної інформації корпорація ДТЕК наприкінці року складає Інтегровану звітність.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Всі досліджувані підприємства так чи інакше розкривають у фінансовій звітності інформацію про поточні винагороди та довгострокові недисконтовані

винагороди працівникам. Складові елементи МСБО 37 «Забезпечення, передбачені зобов'язання та непередбачені активи» і П(С)БО 11 «Зобов'язання» є практично ідентичними для кожного класу забезпечень і для кожного виду непередбачених зобов'язань.

2. Однією з особливостей розкриття інформації у фінансовій звітності є виникнення збитку (прибутку) від секвестрів і завершального розрахунку за планом зі встановленими виплатами. Секвестри виникають в результаті переоцінки зобов'язань і відповідних активів пенсійного плану. В результаті секвестру суттєво обмежуються пенсійні виплати, які призводять до значних змін у фінансових результатах діяльності компанії. Цю інформацію підприємство зобов'язано відображати у Звіті про фінансові результати.

3. За результатами проведеного порівняльного аналізу міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку, необхідно відмітити що український стандарт майже не потребує від користувачів розкриття інформації у примітках до фінансових звітів, що негативно впливає на зміст і суттєвість наданої інформації у фінансовій звітності вітчизняними підприємствами.

4. В умовах інтеграційних процесів в Україні більшість підприємств, особливо акціонерних товариств, зустрічаються з проблемами правильності і повноти розкриття інформації у фінансовій звітності щодо винагород працівникам за пенсійними планами. Саме пенсійним зобов'язанням притаманні деякі специфічні особливості, що обумовлюють проблеми їх обліку і звітності, серед яких: розподілення пенсійних витрат за звітними періодами, складання звітності за зобов'язаннями на основі актуарних розрахунків, розкриття структури плану поповнення пенсійного фонду, надання звітності щодо пенсійних забезпечень.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92448/МСБО_37.pdf
2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]: наказ М-ва фінансів України від 29.11.1999р. № 290 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/237455/17_IAS2_IFRS_2009_GVT.pdf
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/364251/file/ias-16.pdf>
5. Палий В.Ф. Теория бухгалтерского учета: учебник / В.Ф. Палий, Я.В. Соколов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 279с.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/392217/file/19.pdf>
7. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» [Електронний ресурс]: наказ М-ва фінансів України від 28.12.2000 р. №353. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Шоломицкий А.Г. Учет социальных программ по МСФО: принципы и актуарные методы / А.Г. Шоломицкий. – М.: ГУ ВШЭ, 2007. – 40 с.
9. Інтегрована звітність ДТЕК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dtek.com/library/file/dtek-ar2013-ua.pdf>

ГОРДІЄНКО

Людмила Анатоліївна
gordienko35@mail.ru

УДК 336.64

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ФОРМУВАННЯ
ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯTHE INFLUENCE OF STATE FINANCE POLICY ON FORMATION OF
POPULATION INCOME

Стаття присвячена з'ясуванню впливу важелів фінансової політики на формування доходів населення. Подана схема реалізації складових фінансової політики для підвищення добробуту населення. Обґрунтовано причини незначного впливу фінансових нормативів, зокрема мінімального прожиткового мінімуму, на рівень доходів населення.

Стаття посвящена выяснению влияния рычагов финансовой политики на формирование доходов населения. Представленная схема реализации составляющих финансовой политики для повышения благосостояния населения. Обоснованно причины незначительного влияния финансовых нормативов, в частности минимального прожиточного минимума, на уровень доходов населения.

The article is devoted to clarifying the fiscal policy impact on the population income levers. The scheme of the components of the financial policy for population welfare is submitted. Reasonably limited impact of financial standards, including the minimum living cost on income level is found.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Черкаський державний
технологічний університет

Ключові слова: фінансова політика, доходи населення, прожитковий мінімум, валовий внутрішній продукт

Ключевые слова: финансовая политика, доходы населения, прожиточный минимум, валовой внутренний продукт

Keyword: financial policy, income, living cost, the Gross Domestic Product

ВСТУП

Державна фінансова політика за своїм суспільним призначенням покликана забезпечувати не лише розвиток реального сектору економіки, але й соціальної сфери. Для сучасних вітчизняних реалій однією із головних цілей фінансової політики є забезпечення добробуту населення.

Необхідно зауважити, що за останній рік номінальні доходи населення суттєво скоротились. Для поліпшення такої ситуації є актуальним з'ясування напрямів впливу фінансової політики держави на доходи населення. Проблеми впливу цієї політики на добробут населення досліджували вітчизняні вчені: Д. Ванькович, О. Ватаманюк, В. Геєць, Т. Ефименко, І. Запатріна, Е. Лібанова, І. Луніна, С. Науменкова, Ю. Пасічник, А. Соколовська, Н. Танклевська, І. Чугунов та інші.

Проте, беручи до уваги євроінтеграційні прагнення України, формування принципово нових фінансових відносин, є актуальним з'ясування механізмів впливу фінансової політики держави на доходи населення.

У статті обґрунтовано вплив важелів фінансової політики держави на формування доходів населення.

МЕТА РОБОТИ полягає в з'ясуванні напрямів та важелів впливу фінансової політики на формування доходів населення, яка реалізується державними

органами влади.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою дослідження були наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали аналітичних агентств, дані Державної служби статистики України.

Основним методом дослідження був обраний системний метод, як такий, що дозволяє виявити взаємоз'язки у складних суспільних системах. Також використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сучасному етапі суспільного розвитку України одним із актуальних завдань є підвищення життєвого рівня населення. Згідно даних Державної служби статистики України у червні 2015 року заробітна плата в Україні складала 4299 грн., що по поточному курсу долара США ло гривні 1:22 складає 195 дол. США, що є одним із найнижчих показників у Європі[1]. Саме тому роль фінансової політики у підвищенні цього рівня є надзвичайно вагомою.

Оскільки фінансова політика є важливим інструментом реалізації функцій держави, з'ясуємо її сутність. Згідно поглядів вітчизняних вчених фінансова політика це:

частина (підсистема) економічної політики, яка є сукупністю законодавчих і нормативних актів,

бюджетно-податкових, інших фінансових інструментів, інструментів та заходів державної влади, котрі згідно з законодавством мають повноваження щодо формування та використання фінансових ресурсів держави та регулюють фінансово-кредитні потоки у секторах економіки відповідно до стратегічних і тактичних цілей державної економічної політики [2];

сукупність розподільних і перерозподільних заходів, які держава здійснює через фінансову систему, щодо організації та використання фінансових відносин із метою забезпечення зростання валового внутрішнього продукту країни і підвищення добробуту всіх членів суспільства [3];

система державних заходів у сфері фінансової

діяльності, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, з метою виконання державою, її функцій [4];

управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів з метою вирішення поставлених завдань [5].

Отже, як випливає із наведених визначень, фінансова політика є вагомим важелем регулювання соціальних і економічних процесів. Оскільки сутність, значення, структура цієї політики розлого досліджено у фінансовій літературі, то беручи за основу її складові, можна так подати її вплив на формування доходів населення (рис.1).

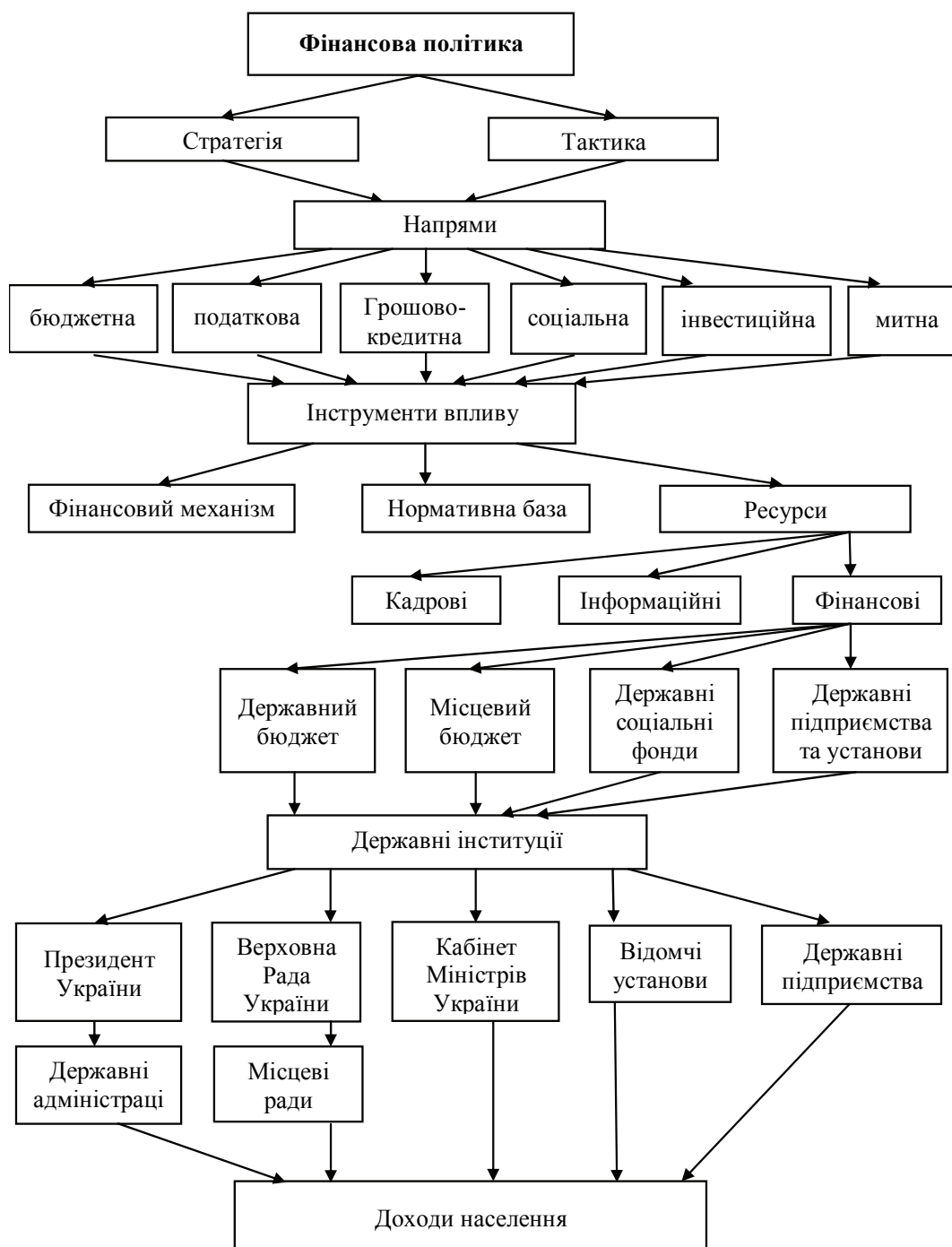

Рис.1. Схема впливу фінансової політики держави на доходи населення

Як впливає зі схеми, фінансова політика, використовуючи власні інструменти впливу, наявні ресурси через державні інституції може вагомо регулювати доходи населення.

Соціальна спрямованість фінансової політики держави реалізується через основні її напрями, а саме: податкову політику, бюджетну політику, грошово-кредитну політику, соціальну політику, інвестиційну політику, митну політику тощо. Кожен з напрямів фінансової політики прямо або опосередковано впливає на формування доходів населення та зростання рівня його добробуту. Проаналізуємо вплив окремих напрямів фінансової політики на формування доходів населення.

Податкова політика, забезпечуючи інтереси держави та платників податків, повинна створювати сприятливі умови розвитку як великого так і малого бізнесу та зменшення тіньового сектору економіки. Покращення фінансових результатів діяльності реального сектору економіки спиятиме розширенню бази оподаткування, і відповідно, надходжень до бюджетів різних рівнів, створенню нових робочих місць, зростанню рівня оплати праці.

Податкові надходження через бюджети трансформуються і частково повертаються до населення формуючи їх доходи у формі заробітної

плати для працівників бюджетної сфери, грошового забезпечення військовослужбовців, стипендій, пенсій, соціальних виплат тощо. Тому ефективна та прозора податкова політика створює можливості для зростання бюджетної складової доходів населення.

Бюджетна політика в Україні також має сприяти підвищенню добробуту населення, яке проявляється у збільшенні видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення та фінансуванні державних та місцевих програм які передбачають створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та нових робочих місць. Обсяги видатків на фінансування соціальної сфери, в тому числі на виплату заробітних плат, протягом останніх років постійно зростають. Проте, середній розмір оплати праці працівників бюджетних установ традиційно залишається одним з найнижчих у порівнянні з іншими сферами діяльності.

Важливим напрямом формування доходів населення є запобігання виникнення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери та різних видів соціальних допомог, передбачених чинним законодавством. Так, за 2014 р. заборгованість із заробітної плати в Україні збільшилась у 3 рази (рис. 2).

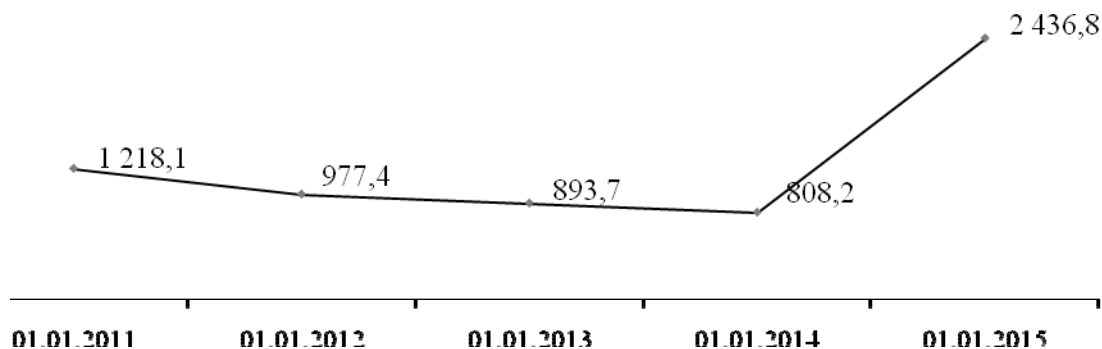

Рис. 1. Заборгованість із заробітної плати в Україні за 2011-2015 рр., млн. грн. [6]

Грошово-кредитна політика, як напрям загальнодержавної фінансової політики, прямо та опосередковано впливає на формування доходів населення. Населення зберігає свої заощадження на депозитних рахунках в комерційних банках і отримує дохід у вигляді відсотків. У загальній структурі доходів населення це джерело доходу є незначним. Тому ця складова фінансової політики значного впливу на зростання доходів населення не здійснює, проте її роль на сучасному етапі розвитку України постійно зростає, що обумовлюється такими чинниками.

По-перше, стабільність національної грошової одиниці взаємопов'язана з реальними доходами населення. Номінальні доходи населення можуть зростати, а реальні на фоні інфляційних процесів, що відбуваються в країні зменшуватись. Так, у I кварталі

2015 року номінальні доходи населення зросли на 6,2%, а реальні доходи зменшились на 23,3 % [7].

По-друге, забезпечення стабільності діяльності банківської системи сприяє залученню заощаджень населення на депозитні рахунки та їх трансформацію в інвестиції. Інвестиції в реальний сектор економіки у свою чергу є основою економічного зростання в країні, і відповідно, збільшення рівня оплати праці найманих працівників, створення нових робочих місць, податкових надходжень до бюджетів.

По-третє, зменшення відсоткових ставок по кредитам сприяє зростанню споживчого попиту, пожвавленню ринку будівництва, розвитку малого та середнього бізнесу.

Проаналізуємо наскільки ефективною була фінансова політика протягом 2010-2014 рр. щодо підвищення рівня доходів населення (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів населення України, % [8;9]

	2010	2011	2012	2013	2014
Заробітна плата	41,7	41,7	42,2	41,9	40,0
Прибуток та змішаний дохід	14,6	15,9	15,1	15,5	16,8
Доходи від власності, одержані	5,2	5,4	5,3	5,5	6,0
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	38,5	37,0	37,4	37,2	37,2

Результати аналізу даних табл.1. дозволяють зробити такі висновки.

1. *Заробітна плата.* Питома вага заробітної плати у структурі доходів населення складає в межах 40%, що є доволі низьким критерієм у порівнянні із розвиненими країнами Європи, де цей критерій перебуває в діапазоні від 60% до 70%.

2. *Прибуток, змішаний дохід.* Спостерігається позитивна динаміка цього критерію, який зріс з 14,6% у 2010 р. до 16,8% у 2014 р. Це є свідченням розвитку малого та середнього бізнесу, який формує значну частину доходів населення.

3. *Доходи від власності, одержані.* Рівень цих доходів у загальній структурі доходів населення є незначним і він перебуває на межі 6%. Проте, саме ці доходи є найбільш тіншовими, оскільки операції по відчуженню та придбанню власності (земельних ділянок, транспорту, квартир, іншої нерухомості) є до певної міри закритими. Так, при купівлі-продажу квартир інколи знижується вартість для уникнення сплати податків, а передача квартир у тимчасове користування наймачем, зазвичай офіційно не фіксується, що загалом задовольняє інтереси власників квартир та наймачів, щоб у їхні відносини, зокрема фінансового змісту не втрутилась держава або органи місцевого самоврядування з метою сплати податку на доходи фізичних осіб.

4. *Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти.* Рівень цих виплат у структурі

доходів населення складає від 37% до 38%, що є доволі значним критерієм. Проте, саме ці фінансові ресурси, які спрямовуються на різноманітні соціальні допомоги формують більше ніж третину всіх доходів населення. Принагідно можна зазначити, що в зарубіжних європейських країнах цей критерій принаймні вдвічі менший.

Система соціальної підтримки, передусім державними фінансовими ресурсами, сформувалась ще за часів Радянського Союзу і із незначними удосконаленнями проіснувала до 2015 р. Починаючи із 2015 р., реалізуючи вимоги МВФ та проголосивши курс на євроінтеграційний вектор зовнішньоекономічної політики, в Україні розпочався процес впорядкування всіх соціальних виплат, орієнтуючись на один із основних загальноєвропейських принципів – допомогу має отримувати лише той, хто її реально потребує, а саме адресність.

Така спрямованість фінансової політики покликана впорядкувати виплати цих соціальних допомог, що в найближчій перспективі дещо зменшить цю складову доходів населення.

Одним із вагомим важелів фінансової політики є нормативи, зокрема прожитковий мінімум, який є основним індикатором формування заробітної плати, а отже і доходів населення. Проаналізуємо рівень прожиткового мінімуму в Україні протягом 2010-2015 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Прожитковий мінімум в Україні на початок 2010-2015 рр., грн. [6]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
на одну особу	825,0	894,0	1017,0	1108,0	1176,0	1176,0
для дітей віком до 6 років	755,0	816,0	893,0	972,0	1032,0	1032,0
для дітей віком від 6 до 18 років	901,0	977,0	1112,0	1210,0	1286,0	1286,0
для працездатних осіб	869,0	941,0	1073,0	1147,0	1218,0	1218,0
для осіб, які втратили працездатність	695,0	750,0	822,0	894,0	949,0	949,0

Як випливає із даних табл.2 вітчизняна фінансова система за аналізований період не мала значного впливу на збільшення рівня прожиткового мінімуму. Так, за період з 2010 р. по грудень 2015 р. цей показник у середньому по всім критеріям зріс лише на 45%, тоді як інфляція за перше півріччя 2015 р. склала 40,7%. Отже, фінансова політика у напрямі збільшення доходів населення цей важель використовує маловпливово.

Доречно зазначити, що фінансова політика є складовою економічної і тому фінансові ресурси у

своїй більшості формуються в реальній економіці і лише використовуючи відповідні механізми трансформуються у доходи населення.

Для реального підвищення доходів населення, використовуючи важелі фінансової політики необхідно, передусім сформувати реальні виробничі програми, які б забезпечили збільшення ВВП, запроваджувати реформи по детенізації економіки, вагомою має бути державна підтримка малого та середнього бізнесу.

ВИСНОВКИ

Фінансова система України нині перебуває у складному стані, що обумовлено перманентною відсутністю власних ресурсів. Державний бюджет на 2015 р. сформовано із дефіцитом у 75,8 млрд. грн., державний борг станом на 1 червня 2015 р. склав 67,7 млрд. дол. США (по курсу НБУ – 1,4 трлн. грн.), що майже дорівнює річному обсягу ВВП, повернення кредитів здійснюється лише шляхом їх реструктуризації. Такий стан фінансової системи не сприяє активному формуванню доходів населення. Як результат – українці в середині 2015 р. отримували заробітну плату співставлену із 200 дол. США.

Отже, необхідно активізувати реалізацію намічених реформ економіки та соціальної сфери, збільшувати обсяг ВВП, впорядковувати соціальні виплати, зокрема пільги, що в сукупності сприятиме ефективному використанню важелів фінансової політики, у напрямі підвищення доходів населення.

Список використаних джерел

1. Соціально-економічний розвиток України за січень-червень 2015 року/ Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Юхименко П.І. Сучасні тенденції та стратегія фінансової політики України/ П.І. Юхименко // Фінанси України. - 2005.- №16. – С.101-111

3. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. - К.: Знання, 2008.– С.80

4. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посіб. /За ред. В.І. Оспішева. – К.: Знання, 2008.- С.94

5. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навч. посіб. / В.П.Кудряшов. – К.: Знання, 2008.- С.26

6. Соціальний звіт за 2014 рік. - Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>

7. Доходи та витрати населення України за I квартал 2015 року. Експрес-випуск. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України. / 2013 р. К.: ТОВ «Август Трейд», 2013. – 552 с.

9. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба статистики України. / 2013 р. К.: ТОВ «Август Трейд», 2013. – 552 с.

ЛУНКИНА

Тетяна Іванівна

Lunkina_tanya@mail.ru

УДК 338.43:005.35

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ – ЗАПОРУКА
УСПІШНОГО РОЗВИТКУSOCIALLY RESPONSIBLE UNIVERSITY IS MORTGAGE OF SUCCESSFUL
DEVELOPMENT

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту, Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджується вплив соціальної відповідальності ВНЗ на його розвиток, наведено зарубіжний та вітчизняний досвід соціальної відповідальності у ВНЗ. Обґрунтовано необхідність запровадження принципів та функцій соціальної відповідальності у повсякденній роботі ВНЗ України.

В статье исследуется влияние социальной ответственности вуза на его развитие, приведены зарубежный и отечественный опыт социальной ответственности в вузах. Обоснована необходимость внедрения принципов и функций социальной ответственности в повседневной работе вузов Украины.

The article examines the impact of HEIs' social responsibility on their development. The foreign and domestic experience of social responsibility in higher education are given. The necessity of social responsibility functions and principles' introduction of the principles a into the daily work of Ukrainian HEIS are proved.

Ключові слова: соціальна відповідальність, ВНЗ, соціально відповідальний бізнес, соціально орієнтована економіка

Ключевые слова: социальная ответственность, ВУЗ, социально ответственный бизнес, социально ориентированная экономика

Keywords: social responsibility, HEIs, socially responsible business, socially oriented economy

ВСТУП

Єдиною можливістю для України потрапити в коло країн з високим рівнем конкурентоспроможності національних економік є перехід від екстенсивного використання людських ресурсів з низьким рівнем базової професійної підготовки до інтенсивного використання висококваліфікованої робочої сили, адаптованої до умов соціально орієнтованої економіки інноваційного типу. Основною ідеєю популяризації соціальної відповідальності у ВНЗ України є залучення і передавання студентам визнаних у суспільстві основних цілей і цінностей, що пропагують соціальну відповідальність, які вони, в свою чергу, будуть поширювати в суспільстві через власну професійну діяльність. Хоча останнім часом набуває поширення соціальна відповідальність в суспільстві, однак дослідження стосуються, насамперед, соціально-відповідального бізнесу. Розвиток соціальної відповідальності у ВНЗ України досліджують як вітчизняні, так і іноземні науковці, а саме: С.М. Квіт, С.О. Ковальчук, Н.В. Кузнецов, А.А. Лавров, О. Лободинська, Я. Лопез, Н.Р. Степанова, Л.С. Шевченко та інші, проте дана тема залишається актуальною і потребує більш ґрунтовного дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні сутності соціальної відповідальності і її впливу на успішний розвиток ВНЗ України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використовувалися загальнонаукові методи аналізу та синтезу, групування і порівняння, абстрактно-логічні методи, індукції та дедукції та інші прийоми економіко-статистичного дослідження. Методологічною та інформаційною основою слугували наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до стандарту ISO 26000 «Міжнародне керівництво із соціальної відповідальності»: Соціальна відповідальність – відповідальність компанії за вплив її рішень та дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорості та етичної поведінки [2].

Університет – це заклад, який формує цінності та створює еліту. Університет повинен демонструвати суспільству певні зразки поведінки, зокрема модель соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність ВНЗ – це відповідальність вищих навчальних закладів, зокрема, університетів як соціального інституту перед суспільством за результати і якість своєї професійної діяльності та популяризація функцій і принципів соціальної відповідальності серед «стейкхолдерів» (студентів, науковців, працівників, роботодавців).

ВНЗ (університет) складається із декількох взаємопов'язаних елементів, кожен із яких має свої головні пріоритети, а саме: освітньо-виховна діяльність, наукова та виробнича діяльність.

Обов'язковою умовою ефективного функціонування зазначених елементів є їх гармонійне поєднання, оскільки досягнення одних сприятиме розв'язанню цілої низки соціально-економічних проблем, і, відповідно, досягненню поставлених цілей.

У суспільстві в цілому і, зокрема, у високотехнологічних секторах економіки зростає попит на висококваліфікованих спеціалістів-універсалів, котрі мають не лише спеціалізовану професійну підготовку, але й успішно оволодівають навичками інноваційної, підприємницької та управлінської діяльності, максимально використовують індивідуальні здібності.

Людина – це особистість, якість майбутнього фахівця, в першу чергу, залежить від його особистісних характеристик: чесності, вміння, розуміння. До здобувачів вищої освіти повинен бути індивідуальний підхід щодо формування ними основних аспектів соціальної відповідальності. Саме тому основним соціальним інститутом в період формування особистості є ВНЗ, який створює умови та можливості для самовдосконалення та реалізації своїх знань та навичок. Висока культура людського спілкування, толерантні міжособистісні відносини, освітньо-виховна та наукова діяльність мають вагомий вплив на формування фахівця як особистості у процесі здобування вищої освіти.

У розвинутих країнах світу гармонійно поєднують природничо-технічні науки з духовно-соціальними принципами соціальної відповідальності. На перший план виходить людина як головний аспект ефективного розвитку суспільства. У сучасних умовах постала нагальна потреба змінити бачення ефективності господарювання з обов'язковим поєднанням відповідальності перед суспільством. Нині потрібні широко досвідчені професіонали, відповідно до міжнародних стандартів, здатні конкурувати на ринку праці та прогнозувати свої результати без шкідливого впливу на навколишнє середовище і суспільство. Підвищення обізнаності щодо соціальної відповідальності у ВНЗ України можливе лише завдяки інтенсифікації освітнього процесу відповідно до нової морально-етичної парадигми освіти, яка базується на загальних закономірностях міжнародних ділових етичних відносин і досвіді світової бізнес освіти з урахуванням ментальності та особливостей діяльності.

Болонський процес освіти в Україні започаткував реформування системи вищої освіти і професійної підготовки для забезпечення якості фахівців, яка передбачає глибоку професійну компетентність і соціальну відповідальність при вирішенні завдань науково-технічного прогресу, соціального і культурного розвитку. Вхідження України у Болонський процес актуалізувало проблему створення, збереження і розвитку національних українських університетів. Сутність цієї проблеми у діалектиці процесів глобалізації і націоналізації вищої освіти в Україні.

Соціальна відповідальність вищих навчальних закладів пов'язана з тим, що саме у системі вищої освіти формується інтелектуальна еліта нації. Фахівці

з вищою освітою є показником освіченості, цивілізованості країни, її професійного, наукового потенціалу і конкурентоспроможності.

Особливостями формування соціальної відповідальності ВНЗ України є дотримання принципів та етики соціальної відповідальності, адже саме ВНЗ є генератором соціальних норм поведінки та здійснює соціальний контроль за їх дотриманням.

Функції соціальної відповідальності:

1. Відповідальність перед персоналом.
2. Відповідальність перед споживачами (якісні послуги). Впровадження міжнародних систем управління якістю.
3. Відповідальність перед державою (дотримання законів, сплата податків).
4. Відповідальність перед конкурентами (дотримання норм антимонопольного законодавства та норм ділової етики).
5. Відповідальність за сталий розвиток (дотримання стандартів в сфері екології, запровадження міжнародних стандартів в сфері екологічного менеджменту) [3].

Принципи соціальної відповідальності:

1. Підвітність. Організація повинна бути підвітною за вплив на суспільство та довкілля.

2. Прозорість. Організація повинна розкривати в зрозумілій, збалансованій і правдивій формі політику, прийняті рішення і свою діяльність, за які вона несе відповідальність, включаючи фактичний і можливий вплив їх на суспільство та довкілля.

3. Етична поведінка. Поведінка організації повинна ґрунтуватися на принципах і правилах, що базуються на цілісності, чесності, рівності, розумному керівництві, добропорядності

4. Зацікавлені сторони організації. Організація поважає і розглядає інтереси її зацікавлених сторін. Зацікавлені сторони організації – особи або групи, які мають інтерес у якій-небудь діяльності організації.

5. Правові норми. Відносно норм права, закони викладені в письмовому виді, загальнодоступні і втілені в життя у відповідності до встановлених процедур. У контексті соціальної відповідальності повага правових норм означає, що організація дотримується всіх законів і правил.

6. Міжнародні норми. Міжнародними нормами є принципи, очікування або стандарти поведінки, що є універсальними і витікають із традиційного міжнародного права, загальноприйнятих принципів міжнародного права, або практики міжнародного суспільного права, такої як міжнародні конвенції.

7. Права людини. Організація поважає права, які права, прописані у Всесвітній Декларації по правах людини; визнає те, що ці права носять загальний характер, що означає їхню застосовність у будь-якій країні, будь-яких культурах [4].

За кордоном практика впровадження принципів соціальної відповідальності вже давно набула популярності та використовується як компаніями так і університетами. Серед університетських ініціатив найуспішнішими та найвідомішими є ініціативи навчальних закладів США. У США принципи

соціальної відповідальності мають широке використання серед університетів, коледжів та шкіл.

Цікавим є активне залучення університетів Китаю (принципи «Зеленого офісу»). На думку австралійців, для проведення глобальних змін необхідно починати з себе, тому поширення впровадження принципів соціальної відповідальності в університетах є таким масовим. Студенти розробляють свою методику і обмінюються даними і досягненнями з іншими вищими навчальними закладами та іншими організаціями.

Тенденція розвитку соціальної відповідальності в співтоваристві університетів по всьому світу:

1. Глобальна мережа університетів по інноваціях (GUNI) – міжнародний форум для обговорення проблем, що стоять перед вищою освітою, в тому числі і по соціальній відповідальності [6].

2. Глобальний альянс Громадських Досліджень (GACER) – сприяння співтовариству університетів в партнерстві в області досліджень з метою впливу на розвиток політики в ключових регіональних і глобальних просторах.

3. Кафедра ЮНЕСКО – наукові дослідження і соціальна відповідальність у вищій освіті - надання допомоги країнам в створенні співтовариства знань. Це спільна установа створює нові формації знань у рамках партнерських стосунків між університетами (академіків), громад (громадянське суспільство) і урядом з метою розвитку нових виробничих потужностей; нових рішень актуальних проблем [1].

4. Мережа цивільних і соціальних обов'язків освіти (The Talloires Network on Civic Roles and Social Responsibilities of Higher Education об'єднує 200 університетів по усьому світу - просування ВНЗ з метою формування соціальної відповідальності по зміцненню демократичного громадянства.

5. CURA (Community University Research Alliance) – фінансування наукових досліджень, щоб стимулювати діяльність наукових установ [5].

6. У Малайзії – уряд сприяє ВНЗ в розробці стратегічних планів по формуванню соціальної відповідальності із застосуванням інновацій в декількох малайзійських університетах.

Щодо українського досвіду, то останнім часом активізувалася робота щодо розвитку соціальної відповідальності у ВНЗ України, проте вона містить окремі елементи запровадження основних ідей і принципів соціальної відповідальності, таких як соціальна робота, принципи «Зеленого офісу».

Серед вищих навчальних закладів питання соціальної відповідальності поступово отримує

розгласу і популярності. Так, наприклад окремі елементи соціальної відповідальності застосовуються в деяких вузах України (принципи «Зеленого офісу, соціальна робота): Університет «КРОК», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний торговельно-економічний університет, Національний університет «Києво – Могилянська академія», тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, ВНЗ несуть соціальну відповідальність за ефективне використання суспільних (державних) ресурсів з метою підвищення ефективності роботи, забезпечення єдності навчання і виховання, включення здобувачів вищої освіти і викладачів у різні соціальні практики (їх суспільну відповідальність). Тому, одним із головних напрямів розвитку ВНЗ України на сучасному етапі повинно стати запровадження функцій і принципів соціальної відповідальності у стратегію розвитку своєї діяльності, а також застосування основних ідей у щоденній практиці.

Список використаних джерел

1. Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку : Всесвітня конференція з вищої освіти [Електронний ресурс]. — ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 року. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_011. — Дата останнього доступу : 15.07.2015.

2. Новий міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bcdst.kiev.ua/index.php/news/1-latest-news/56>. — Дата останнього доступу: 12.07.2015.

3. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: навчальний посібник/ О.П. Гоголя, І.П. Кудінова. — К.: Видавництво Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2008. — 79 с.

4. Соціальна відповідальність : навчальний посібник / В.К. Гришук. — Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. — 152 с.

5. Community-University Research Alliances [Electronic resource]: Access: <http://www.sshrc-crsh.gc.ca/funding-financement/programs-programmes/cura-aruc-eng.aspx>.

6. Higher education at a time of transformation : new dynamics for social responsibility, GUNI, 2009. — 249 p.

МОСКАЛЬ

Наталія

Володимирівна

moskalnf@gmail.com

УДК 657.6:65.016.

АУДИТОРСЬКІ ПРОЦЕДУРИ ТА МЕТОДИ САНАЦІЙНОГО АУДИТУ

PROCEDURES AND METHODS OF AUDIT OF SANATION

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту ЛНУ ім. І. Франка

У статті систематизовано процедури та методи санаційного аудиту, враховуючи нормативні вимоги і наукові дослідження у цій сфері. Основні процедури санаційного аудиту: оцінка санаційної спроможності; оцінка якості підготовки плану санації; оцінка ефективності запланованих санаційних заходів; оцінка досяжності плану санації; оцінка форми та змісту плану санації.

В статье систематизированы процедуры и методы санационного аудита, учитывая нормативные требования и научные исследования в этой сфере. Основные процедуры санационного аудита: оценка санационной состоятельности; оценка качества подготовки плана санации; оценка эффективности запланированных санационных мероприятий; оценка достижимости плана санации; оценка формы и содержания плана санации.

The article systematized procedures and methods of audit of sanitation, taking into account the regulatory requirements and research in this area. The main audit procedures: the evaluation of ability for sanitation; the assessment of the quality of development the plan of sanitation; the evaluation of the effectiveness of planned sanitation measures; the assessment of attainability the plan of sanitation; the evaluation of form and content the plan of sanitation.

Ключові слова: санаційний аудит, санаційна спроможність, план санації, аналіз фінансового стану, етапи аудиту, аудиторські процедури

Ключевые слова: санационный аудит, санационная состоятельность, план санации, анализ финансового состояния, этапы аудита, аудиторские процедуры

Keywords: audit of sanitation, ability for sanitation, plan of sanitation, financial analysis, stages of audit, audit procedures

ВСТУП

Організаційне забезпечення певного виду аудиторських послуг включає мету, цілі, завдання, предмет, об'єкти та напрями аудиту. Аудиторські процедури складають найбільш деталізований рівень організаційного забезпечення, вони описують конкретні дії, які потрібно виконати на кожному етапі аудиторського процесу для досягнення мети, враховують черговість цих дій та взаємозв'язки між ними. Сукупність способів виконання аудиторських процедур складає методіку аудиту. Кожен вид аудиторських послуг, зокрема, санаційний аудит, потребує розвитку організаційного та методичного забезпечення, удосконалення процедур та методів його проведення. Різні аспекти санаційного аудиту висвітлені у працях А.М. Поддєрьогіна, О.О. Терещенка, С.Я. Салиги, М.К. Колісник, В.Г. Боронос, Т.М. Білоконь, А.І. Белової, Т.А. Говорушко, Т.В. Булович, К. Ларіонової, А.К. Шари, Т.М. Костанецької та ін. На нашу думку, аналіз та узагальнення результатів цих досліджень, розробка на їх основі рекомендацій щодо застосування процедур та методів аудиту представляє науковий інтерес.

МЕТА РОБОТИ полягає у систематизації процедур та методів санаційного аудиту, враховуючи

нормативно-правові вимоги і наукові дослідження у цій сфері.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є діалектичний метод, що забезпечив проведення моніторингу основних результатів попередніх досліджень. При поєднанні системного підходу та загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, конкретизація, групування, узагальнення) сформовано систему процедур санаційного аудиту. Використання індуктивного підходу та моделювання дало змогу здійснити вибір ефективних методик санаційного аудиту.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведення аудиту є послідовним процесом, що починається з його організації, а завершується формуванням незалежної думки аудитора і представленням замовникові відповідного підсумкового документа [1]. Формування думки відбувається на основі аудиторських доказів, які отримуються шляхом виконання процедур аудиту. У Міжнародних стандартах контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг до процедур аудиту віднесено процедури оцінки ризиків, тести

заходів контролю та аудиторські процедури по суті [2]. О. А. Подолянчук виділяє такі процедури: запит, перевірка, спостереження, зовнішнє підтвердження, повторне обчислення, повторне виконання, аналітичні процедури [3].

Методи аудиту, на нашу думку, є способами здійснення аудиторських процедур. До кожної процедури аудитор підбирає один чи декілька методів, що відповідають змісту процедури та дозволять отримати найкращі аудиторські докази в результаті її проведення. В. Г. Боронос пропонує такі методи санаційного аудиту: аналіз, синтез, спостереження, інвентаризація, контрольні заміри, експертиза, документальна перевірка, опитування, інспекція, запит, аналітичний огляд, вибіркова перевірка, анкетування, тестування, методи аналізу (читання звітності, галузевий порівняльний аналіз, коефіцієнтний аналіз) тощо [4]. На думку О. О. Терещенка до головних методів санаційного аудиту належать такі: опитування (анкетування); факторний аналіз відхилень; аналіз сильних і слабких сторін; розробка сценаріїв; портфельний аналіз; метод ланцюгових підстановок; нуль-базис бюджетування; вартісний аналіз; трендовий аналіз [5].

Деталізацію та систематизацію процедур і методів санаційного аудиту, на нашу думку, доцільно здійснювати враховуючи його етапи. Пропонуємо виділити вісім основних етапів санаційного аудиту.

Перший етап «Ознайомлення з підприємством, його економічними характеристиками, фінансовим станом та санаційною концепцією» включає такі аудиторські процедури (і методи їх виконання): 1. Ознайомлення з підприємством (отримання усних чи письмових відповідей на питання: як керівництво клієнта оцінює фінансовий стан; чи отримувало підприємство збитки за минулий рік та попередні періоди; які тенденції зміни ліквідності балансу; чи існує не сплачена своєчасно заборгованість та який її розмір; чи є загроза припинення діяльності; чи наявні підстави для порушення справи про банкрутство; чи проведення санаційного аудиту призначене судом; як керівництво оцінює розроблену санаційну концепцію). 2. Оцінка ризиків, пов'язаних з діяльністю клієнта, його кризовим станом та необхідністю санації (тест на оцінку ризику). 3. Оцінка можливості і здатності аудиторської фірми виконати завдання з санаційного аудиту (перевірка компетентності аудиторів з питань санації, завантаження їх завданнями, наявності типових робочих документів для санаційного аудиту). Результат виконання процедур: прийняття рішення про можливість надання аудиторських послуг конкретному суб'єкту господарювання.

Другий етап «Визначення та узгодження умов надання аудиторських послуг» включає такі процедури (методи): 1) оцінка обсягу робіт, змісту аудиторського звіту, суми оплати (розрахунки, експертна аудиторська оцінка); 2) складання договору про надання аудиторських послуг; 3) узгодження умов аудиту та укладання договору з клієнтом.

Третій етап «Розробка плану та програми санаційного аудиту» передбачає планування необхідних для наступних етапів аудиту процедур та

методів, визначення їх послідовності, періоду виконання, виконавців та способу оформлення результатів.

Четвертий етап «Експрес-оцінка достовірності бухгалтерського обліку та надійності системи внутрішнього контролю» включає такі процедури (методи): 1) оцінка облікової політики (нормативно-правова перевірка); 2) дослідження структури облікового та контрольного підрозділів, розподілу обов'язків і повноважень між їх працівниками (логічна та нормативно-правова перевірка, аналіз ефективності); 3) дослідження стану контролю за збереженням активів, санкціонування доступу до документів та комп'ютерних систем (спостереження, огляд, опитування); 4) перевірка документообігу та порядку зберігання документів (огляд, опитування); 5) вибіркова перевірка критичних ділянок обліку, для яких характерний підвищений ризик помилок і переключень (документальна, арифметична, логічна, нормативно-правова перевірка); 6) оцінка результатів контрольних заходів за попередній період, кількості та суттєвості виявлених помилок, адекватності рекомендацій, розроблених для їх виправлення, та своєчасності їх впровадження (дослідження документів, аналіз відхилень).

П'ятий етап «Аналіз фінансово-господарської діяльності, причин та характеру кризового стану» включає такі процедури (методи): 1) аналіз виробництва та реалізації продукції (аналіз асортименту, структури і якості продукції, робіт та послуг, аналіз обсягів, ритмічності та якості виробництва, аналіз попиту, стану ринку та обсягу реалізації продукції (послуг), аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції); 2) аналіз активів та ресурсів (аналіз стану і використання необоротних активів; аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та їх використання, аналіз використання трудових ресурсів); 3) аналіз розрахунків (аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості); 4) аналіз фінансового стану (аналіз структури балансу, аналіз фінансових результатів і рентабельності, фінансової стійкості, оборотності активів, ліквідності та платоспроможності); 5) оцінка кризового стану (аналіз причин, ознак та глибини фінансової кризи)

Шостий етап «Оцінка санаційної спроможності» включає такі процедури: 1) аналіз зовнішнього середовища підприємства; 2) аналіз позицій на ринку та можливостей збільшення обсягів реалізації; 3) аналіз конкурентних переваг; 4) оцінка внутрішніх резервів; 5) оцінка можливостей залучення зовнішніх інвестицій; 6) прогнозування можливих стратегій фінансової санації; 7) прогнозування тенденцій зміни ліквідності, прибутковості та платоспроможності. Для виконання цих процедур необхідно застосувати методи економічного аналізу, прогнозування, опитування експертів.

Сьомий етап «Оцінка достовірності та ефективності плану санації» є ключовим етапом санаційного аудиту. Процедури цього етапу пропонуємо поділити такі групи:

1. Оцінка якості підготовки плану санації. Аудитор повинен дослідити: хто розробляв план

санації, чи володіли ці особи достатньою компетентністю; які методи застосовувались при підготовці плану; на підставі якої інформації приймалися рішення про санаційну концепцію, чи була ця інформація достовірною та повною; якими були завдання санації та яких результатів очікують від її проведення; з якою точністю робились розрахунки та який діапазон припустимих відхилень. При цьому варто застосувати метод опитування осіб, що розробляли план санації, та метод порівняння інформації, отриманої з підприємства, з інформацією, сформованою аудитором самостійно в результаті оцінки достовірності обліку і контролю та аналізу фінансово-господарської діяльності на попередніх етапах аудиту.

2. Оцінка ефективності запланованих санаційних заходів. Ефективність – співвідношення між запланованими результатами та ресурсами, що використані для їх досягнення [4]. Це визначення дає змогу обчислити ефективність санації як відношення додаткового прибутку до санаційних вкладень. Додатковий прибуток розраховується як різниця між розміром прибутку до та після застосування санаційних заходів. Зазвичай, підприємства у кризовому стані отримують не прибуток, а збиток, який у розрахунку буде додаватись. Щоб оцінити ефективність санації необхідно встановити критерій для порівняння. Якщо додатковий прибуток буде дорівнювати санаційним вкладенням, ефективність буде дорівнювати одиниці. Очевидно, такий план санації є неефективним, бо його впровадження дозволить тільки повернути вкладені ресурси. Яким має бути прийнятне значення ефективності залежить від багатьох чинників: специфіки діяльності підприємства, розміру санаційних вкладень, тривалості санації. Аудитор повинен з'ясувати очікування керівництва щодо ефективності санації та визначити їх адекватність.

Додатковими важливими показниками ефективності санації, які повинен дослідити аудитор, на нашу думку, мають бути: відновлення та забезпечення стійкої платоспроможності, досягнення прийнятного рівня ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості, забезпечення конкурентних переваг та стійкої позиції на ринку.

Методи оцінки ефективності санаційних заходів: арифметична та логічна перевірка, аналіз трендів та коефіцієнтів, прогнозування, експертна оцінка, функціонально-вартісний аналіз.

3. Оцінка досяжності плану санації. Досяжність – реальність досягнення запланованих заходів з використанням наявних ресурсів, сильних сторін та можливостей підприємства [4]. Оцінюючи досяжність аудитор повинен перевірити правильність розрахунку потреби у додаткових ресурсах для санації та можливість їх отримання. Доцільно надіслати запити до інвесторів, кредиторів, банків з проханням офіційного підтвердження їх участі у санації та гарантій своєчасного фінансування запланованих заходів. План санації буде досяжним, якщо у ньому враховано дійсний фінансовий стан підприємства, негативні наслідки кризових явищ, недоліки організації, виробництва, постачання, збуту та

управління, а внутрішні резерви, сильні сторони та конкурентні переваги не переоцінено. Також аудитор має перевірити порядок покриття збитків минулих періодів, та врахування усіх податкових наслідків санації. Методи оцінки досяжності плану санації: опитування, розрахунок, логічна, арифметична та нормативно-правова перевірка, експертна оцінка.

4. Оцінка форми та змісту плану санації. Аудитор повинен розглянути: чи містить план санації зрозумілий опис усіх суттєвих обставин та інформації, на підставі якої його складено; чи дохідливо та деталізовано описані санаційні заходи; чи є несуттєва або недоречна інформація; чи відповідає структура плану санації нормативним вимогам, зокрема, основна його частина повинна включати загальну характеристику підприємства та його діяльності, результати діагностики кризового стану, план заходів з відновлення платоспроможності, прогноз наслідків впровадження цих заходів, порядок внесення змін та інші додаткові умови. Доцільними методами аудиту будуть формальна, логічна та нормативно-правова перевірка плану санації.

Восьмий етап «Узагальнення результатів аудиту, формування та подання звіту» включає систематизацію інформації з робочих документів, формування думки аудитора щодо фінансового стану, санаційної спроможності, достовірності та ефективності плану санації, розробку рекомендацій щодо виправлення помилок, недоліків та вдосконалення санаційної концепції, а також, ознайомлення користувачів аудиту з його результатами.

ВИСНОВКИ

Аудиторське судження формується на підставі аудиторських доказів, які отримуються шляхом виконання процедур аудиту. До основних процедур санаційного аудиту, на нашу думку, відносяться: ознайомлення з суб'єктом господарювання; оцінка ризиків, пов'язаних з його діяльністю, кризовим станом та необхідністю санації; оцінка можливості і здатності аудиторської фірми виконати завдання з санаційного аудиту; визначення та узгодження умов надання аудиторських послуг; експрес-оцінка достовірності бухгалтерського обліку та надійності системи внутрішнього контролю; аналіз фінансово-господарської діяльності, причин та характеру кризового стану; оцінка санаційної спроможності; оцінка якості підготовки плану санації; оцінка ефективності запланованих санаційних заходів; оцінка досяжності плану санації; оцінка форми та змісту плану санації; узагальнення результатів аудиту, формування та подання звіту. Виконання цих процедур потребує використання таких методів аудиту: опитування; тестування; розрахунки; формальна, логічна, нормативно-правова, арифметична, документальна перевірка; експертна оцінка; огляд; спостереження; вибіркова перевірка; порівняння; методи економічного аналізу; прогнозування; методи узагальнення результатів аудиту.

Список використаних джерел

1. Дмитренко І.М. Аудит (за міжнародними стандартами) / І.М. Дмитренко. – К.: Кондор, 2013. – 398 с.

2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Ч. 1. / Переклад з англ. О.Л. Ольховікова [та ін.]. – Вид. 2013 р. – К.: Міжнародна федерація бухгалтерів; Аудиторська палата України, 2014. – 978 с.

3. Подолянчук О.А. Процедури одержання

аудиторських доказів / О.А. Подолянчук // Економічний часопис – XXI. – 2014. – № 1–2(2). – С. 60–63.

4. Боронос В.Г. Управління фінансовою санацією підприємств: навчальний посібник / В.Г. Боронос, І.Й. Плікус, І.М. Кобушко. – Суми: СумДУ, 2010. – 437 с.

5. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.

ПАНТЮХОВА

Анна Володимирівна
anna_pantuyhova@mail.ru

аспірант кафедри бухгалтерського обліку, Київського національного торговельно-економічного університету

УДК 657:332.33

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

MANAGEMENT ACCOUNTING OF AGRICULTURAL RESOURCES

У статті розглянуто діючі методичні підходи до формування облікових даних про земельні ресурси сільськогосподарського призначення, які використовуються на правах оренди. Розроблено рекомендації щодо виділення даних якісного та кількісного характеру про використання і відновлення земельних ресурсів із застосуванням методів управлінського обліку, які дозволять обґрунтувати вибір вихідних показників діяльності суб'єкта господарювання в процесі планування.

В статье рассмотрены действующие методические подходы к формированию данных о земельных ресурсах сельскохозяйственного назначения, используемых на правах аренды, в системе управленческого учета. Разработаны рекомендации по выделению данных качественного и количественного характера об использовании и восстановлении земельных ресурсов с использованием методов управленческого учета, которые позволят обосновать выбор исходных показателей деятельности предприятия в процессе планирования.

The article describes the current methodological approaches to the formation of data on land resources for agricultural purposes, which is used on wholly rented holding in the system of management account. The recommendations are drawn for the allocation of qualitative and quantitative data on the use of nature and restoration of land resources using management accounting techniques. These will justify the selection of the base values of the company in the planning run.

Ключові слова: земельні ресурси, стан ґрунтового покриву, забезпечення відновлення земельних ресурсів, оренда, деградація

Ключевые слова: земельные ресурсы, состояние почвенного покрова, обеспечения восстановления земельных ресурсов, аренда, деградация

Keywords: land resources, the state of soil, ensure the recovery of land, rent, degradation

ВСТУП

В умовах якісної та кількісної обмеженості земельних ресурсів інтенсифікація їх використання суттєво впливає на стан ґрунтового покриву. Це зумовлює необхідність виділення та узагальнення даних щодо якісного складу продуктивних земельних ресурсів в процесі ведення господарської діяльності. Формування даних такого характеру можливе при використанні методів внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, що представлений інтегрованою системою підготовки й забезпечення інтерпретованих відповідним чином даних, для забезпечення необхідною інформацією внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [1-4, 10].

Питання методології та організації управлінського обліку висвітлені у працях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених: Ф.Ф. Бутинця, І.О. Бланка, С.Ф. Голова, Т.В. Давидюк, Дес Дерлоу, З.Ф. Канурної, О.В. Карпенко, Ю.І. Литвинець, М.О. Любимова, П.Н. Майданевича, Н.С. Мартинова, Л.В. Нападовської, О.А. Шапорової, О.Ф. Ярмолук [1-10].

Основну увагу дослідники приділяють питанням організації управлінського обліку та оптимізації формування облікових даних. Проте залишається ряд не вирішених питань наукового та прикладного характеру, зокрема щодо виділення інформації у системі управлінського обліку про стан ґрунтового покриву земель, що знижує рівень обґрунтованості управлінських рішень у сфері раціонального землекористування.

МЕТА РОБОТИ полягає у вивченні діючих методичних підходів до формування облікових даних про використання земельних ресурсів в системі внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, розробці рекомендацій щодо виділення даних про стан та напрямки використання і відновлення земельних ресурсів, які формують ключові показники в системі управління підприємством для прогнозування та планування його подальшої діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети дослідження використано наступні методи наукового пізнання: системно-структурний, порівняння, аналіз, синтез та метод абстрактно-логічного зв'язку. Інформаційна

база дослідження представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених з питань управлінського обліку земельних ресурсів, нормативно-правовими документами.

РЕЗУЛЬТАТИ

Особливістю управлінського обліку є його орієнтованість на внутрішніх користувачів [11]. Тому така система обробки та підготовки інформації не обмежується ретроспективними даними у вартісному вираженні, а орієнтує користувача на проведення планування господарської діяльності. Якість інформації безпосередньо залежить від постановки завдань та результатів, які мають бути досягнені в процесі управління [5, с.108].

Ф.Ф. Бутинець, З.Ф. Канурна та Т.В. Давидок виділяють наступні завдання управлінського обліку:

1. Збір, обробка, узагальнення, зберігання та передача необхідної інформації для оперативного управління підприємством і прийняття ефективних управлінських рішень.

2. Перевірка законності та доцільності господарських операцій, забезпечення збереження господарських засобів та коштів.

3. Визначення підсумків господарської діяльності та оцінка ефективності діяльності підприємства в розрізі центрів відповідальності.

4. Складання внутрішніх звітів [1].

Досягнення поставлених завдань в системі управлінського обліку сільськогосподарських підприємств сприятиме підвищенню ефективності використання їх ресурсного потенціалу, зокрема земельних ресурсів, і, як наслідок, – забезпечення оптимального результату. Основними завданнями управлінського обліку земельних ресурсів є формування комплексних даних про стан земельних ресурсів в процесі їх використання. Це, в свою чергу, потребує ідентифікації джерел формування інформації щодо об'єкта обліку, з урахуванням основних факторів впливу на ступінь суттєвості даних, закріплення індивідуальної відповідальності за їх достовірність, виділення центрів відповідальності відповідно до організаційної структури суб'єкта господарювання [1, с.45;2, с.758 ;3, с.406].

Формування облікових даних безпосередньо залежить від організаційної структури підприємства, відповідно до якої визначаються джерела та напрямки інформаційних потоків. Нами було досліджено порядок формування облікових даних на підприємствах аграрної сфери Кіровоградської області, зокрема ТОВ «Агрофірма «Перлина степу», ПСП «Деметра» та ТОВ «Агро Стар-С», виділено особливості їх організаційної структури (Рис. 1).

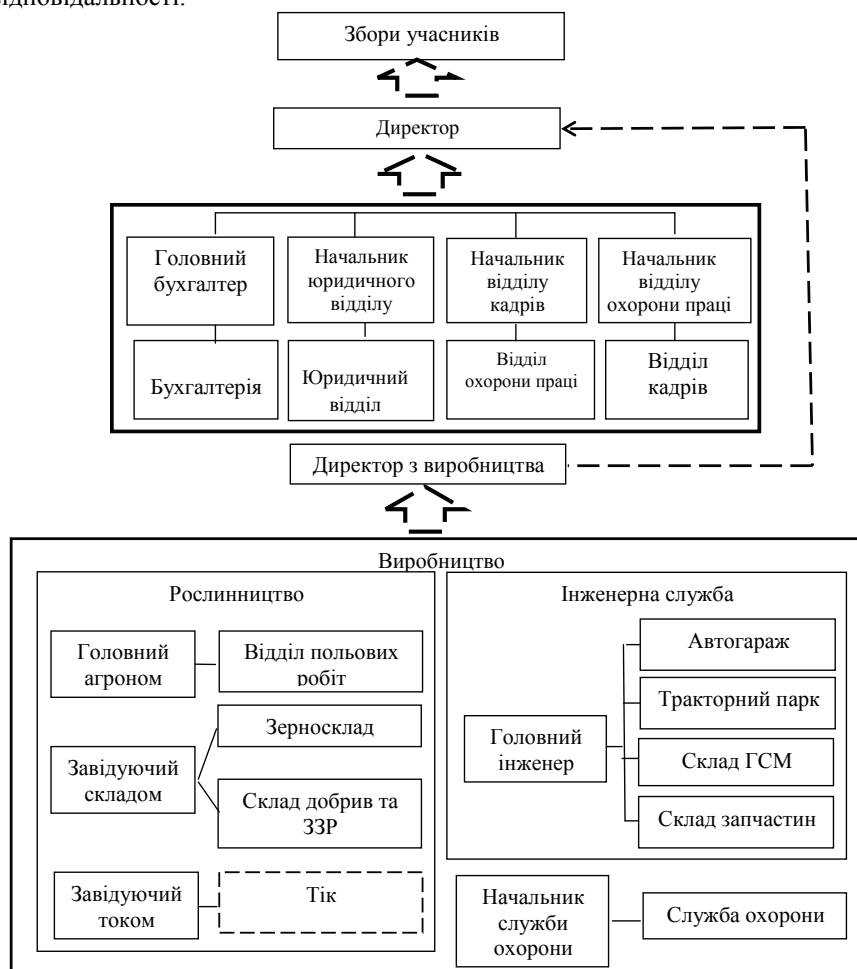

Рис. 1. Організаційна структура ТОВ «Агрофірма «Перлина степу», ТОВ «Агροстар-С», ПСП «Деметра»

Таблиця 1

Вихідний опис земельних ділянок (внутрішнє користування) [розроблено автором]

ПІН	ПІБ орендодавця	Договір №, дата реєстрації	Строк оренди	Площа га	Нормативна грошова оцінка 1 га станом на	Розмір орендної плати	Дані агрохімічного паспорта

Основними користувачами «Вихідного опису» є бухгалтерія, що використовує дані для ведення обліку земельних ділянок, нарахування орендної плати та відділ виробництва для якого основними даними є показники якісного стану ґрунтів та їх площа. Це зумовлює необхідність виділення групувальних ознак, відповідно до яких кожен із підрозділів підприємства узагальнюватиме найбільш суттєву інформацію для забезпечення своїх функціональних обов'язків.

В системі бухгалтерського обліку дані щодо земельних ділянок, які використовуються на правах оренди відображається на рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» [12-13]. В системі фінансового обліку порядок обліку активів на позабалансовому рахунку чітко не закріплено. Підприємства самостійно визначають форми первинного обліку з врахуванням вимог чинного законодавства та

напрямки групування інформації, які не перевантажують облікові реєстри. Проведене анкетування сільськогосподарських підприємств та вивчення досліджень вітчизняних науковців дозволило визначити три основні ранжувальні ознаки, які використовуються для групування даних: відповідно до орендодавців, за цільовим призначенням та за строком дії договорів оренди [6, 8, 14]. Інформація, сформована за даними ознаками, є фрагментарною так як не дає можливості оцінити стан об'єкта обліку, що негативно впливає на обґрунтованість рішень в сфері ефективного використання та відновлення земельних ресурсів. Тому, дані доцільно групувати за двома напрямками – використання та відновлення земельних ресурсів, виділивши шість рівнів деталізації облікових даних (Рис. 2).

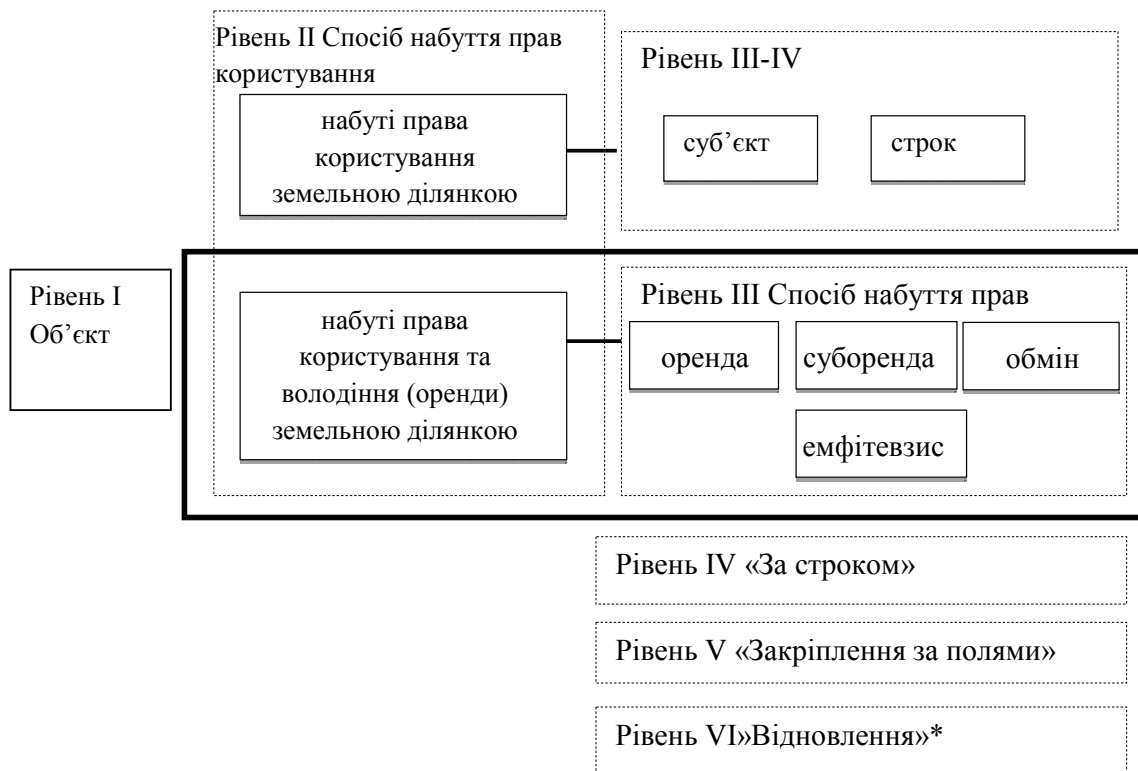

Рис. 2. Групування аналітичних даних щодо використання земельних ресурсів для цілей управлінського обліку [авторська розробка]

На першому рівні ідентифіковано об'єкт щодо якого проводиться систематизація та узагальнення даних – земельні ділянки. На другому рівні узагальнюються дані щодо форми набуття прав користування земельними ділянками з врахуванням

обмежень (на правах постійного користування (сервітут) та правах оренди.

Інформація щодо набутих прав постійного користування – сервітут узагальнюється за двома рівнями, за суб'єктами та строком використання, і є простішою на відміну від прав, що поєднують

володіння та користування та потребують виділення додаткових форм, таких як оренда, емфітевзис, суборенда та інше.

В процесі ведення господарської діяльності підприємства групують земельні ділянки за місцем розташування, утворюючи поля (земельна ділянка(ки), які використовуються під посіви). Тим самим укрупнюючи об'єкт обліку [9]. Це спрощує визначення якісних характеристик в процесі бонітування і складання агрохімічного паспорта. Агрохімічна паспортизація земельних ресурсів сільськогосподарського призначення проводиться з метою контролю за зміною показників родючості та забруднення ґрунтів [15].

На шостому рівні проводиться групування даних щодо якісного стану земельних ресурсів (використовуються оптимально, поліпшені, деградовані, вилучені з обороту) з визначенням причин деградації (порушення порядку застосування сівозмін, природні катаклізми, техногенні аварії та ін.).

На основі даних «Вихідного опису земельних ділянок (внутрішнє користування)» агроном (головний агроном), який очолює відділ польових робіт, визначає посівні культури, добрива та засоби захисту рослин, що мають бути внесені та інше. Якщо земельна ділянка використовується підприємством декілька сівозмін підряд, то для планування обсягів виробництва також використовується книга історії полів (документ, до якого вносяться дані про призначення, розміри та основні характеристики земельних ділянок (полів), якісні показники ґрунту, а також відомості про ефективність їх використання, урожайність сільськогосподарських культур, способи обробітку ґрунту, періодичність і кількість внесених агрохімікатів, засобів захисту рослин, здійснені меліоративні та природоохоронні заходи) [16]. Такі дані є основою для складання технологічної карти («план» технології виробництва з урахуванням статей витрат для отримання необхідного урожаю). Результати проведених заходів фіксуються у книзі історії полів, яка буде використовуватися при плануванні наступної сівозміни.

Для укладання договору оренди наявність агротехнічного паспорта є обов'язковою. Це ускладнює визначення якісних показників стану об'єкта оренди на момент передачі у користування. Для виділення даних такої направленості нами було запропоновано використовувати додаток до договору оренди «Екологічний баланс», який міститиме інформацію щодо стану ґрунтового покриву (вмісту гумусу, азоту, фосфору, калію та ін.), сівозміни (визначення культури), внесення добрив (органічних та мінеральних), засобів захисту рослин [17]. Така інформація дозволить визначити найбільш оптимальні культури для посіву та спрогнозувати витрати на їх вирощування, визначити планову собівартість продукції.

Структуру посівів агроном визначає з урахуванням просторового розміщення земельних ділянок та даних щодо урожайності попередніх сівозмін. Планова урожайність визначається з

урахуванням середньої врожайності по підприємству та по району за даними державної служби статистики.

Дана інформація дозволяє визначити структуру майбутніх витрат на посівну (змінні: заробітна плата, соціальні відрахування, засоби захисту рослин (далі ЗЗР), добрива, паливо-мастильні матеріали, послуги інших організацій, матеріали, запасні частини; постійні: орендна плата, єдиний податок, інші) та джерела їх фінансування.

Найбільшу частку у структурі змінних витрат займають витрати на мінеральні добрива, ЗЗР та пальне. Дані статті витрат безпосередньо залежать від валютного курсу. Витрати на заробітну плату більш стабільні, так як мінімальні показники заробітної плати не змінні.

Окремо розглядаються постійні витрати, зокрема оренда плата за використання орендованих земель фізичних осіб та сільських рад, єдиний податок та інші, які залежать від змін у чинному законодавстві [18]. На основі складеної калькуляції Директор з виробництва затверджує виробничий план, фіксуючи основні посівні культури.

Якісний стан ґрунтового покриву поля визначається після завершення сівозміни (землі використовуються оптимально, якість ґрунтового покриву поліпшено, землі піддані деградації чи вилучені з обороту), що дозволяє зрозуміти чи правильно було визначено структуру посівів та чи був обґрунтованим вибраний перелік ЗЗР та добрив. За результатами проведеного аналізу, у разі погіршення стану ґрунтового покриву, відділ польових робіт визначає причини деградації (за рахунок порушення порядку сівозмін, застосування ЗЗР, природних катаклізмів та техногенних аварій) та суб'єктів господарювання, які винні у погіршенню стану ґрунтового покриву.

До відділу бухгалтерії подається Звіт відділу польових робіт «Про стан земельних ресурсів», який містить дані про вид деградації, номер поля, порушені площі та необхідні і проведені заходи по відновленню земельних ресурсів. На основі поданого звіту бухгалтерія проводить розподіл коштів «Забезпечення відновлення земельних ділянок сільськогосподарського призначення», здійснює розрахунок для створення нового «Забезпечення» на відновлення властивостей ґрунтового покриву, виділяючи інформацію щодо стану земель, чинників, що зумовили вплив та суб'єктів, якщо збитки завдано іншим суб'єктом господарювання [17]. Проте, чинним Планом рахунків не передбачено виділення витрат на відновлення земельних ділянок в окрему групу [12]. Для обліку такого виду витрат підприємства використовують робочий план рахунків.

У зв'язку з тим, що витрати на відновлення стану ґрунтового покриву можна віднести на ту або іншу земельну ділянку (поле), а відповідно і культуру, що вирощується на даній земельній ділянці (полі), то витрати на відновлення є об'єктом обліку «Витрат на виробництво» (рахунок 23), зокрема рослинництва.

В робочому плані рахунків ТОВ «Агрофірма «Перлина степу» та ТОВ «Агро Стар-С» до рахунку 23 відкрито такі субрахунки 2-го порядку: 231.1

«Рослинництво» - виробництво (посівний матеріал, ЗЗР, зарплата, амортизація, нарахування, пальне), 231.2 «Машино-транспортний парк» - ремонтні роботи щодо основних засобів, що забезпечують процес виробництва, 231.3 «Допоміжне виробництво» - накопичення даних щодо витрат на транспортування на тік та очистку врожаю. На досліджуваних підприємствах робочим планом рахунків також не передбачено виділення витрат на відновлення земельних ресурсів.

Для групування даних щодо відновлення стану ґрунтового покриву пропонуємо виділити аналітичний рахунок 231.4 «Витрати на відновлення земельних ділянок» (за напрямками відновлення). За дебетом даного рахунку ведеться облік створення

забезпечення на відновлення земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, а у разі його не створення - безпосередньо витрати на відновлення відповідно до планової калькуляції на відновлення земельних ділянок. Це дозволить сформувати дані для проведення аналізу витрат на відновлення та провести розрахунок показників для оцінки їх ефективності.

Узагальнення інформації щодо використання та відновлення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, зокрема земельних ресурсів, проводиться в управлінському звіті [7]. Побудова системи звітування проводиться з урахуванням організаційної структури підприємства (Рис. 3).

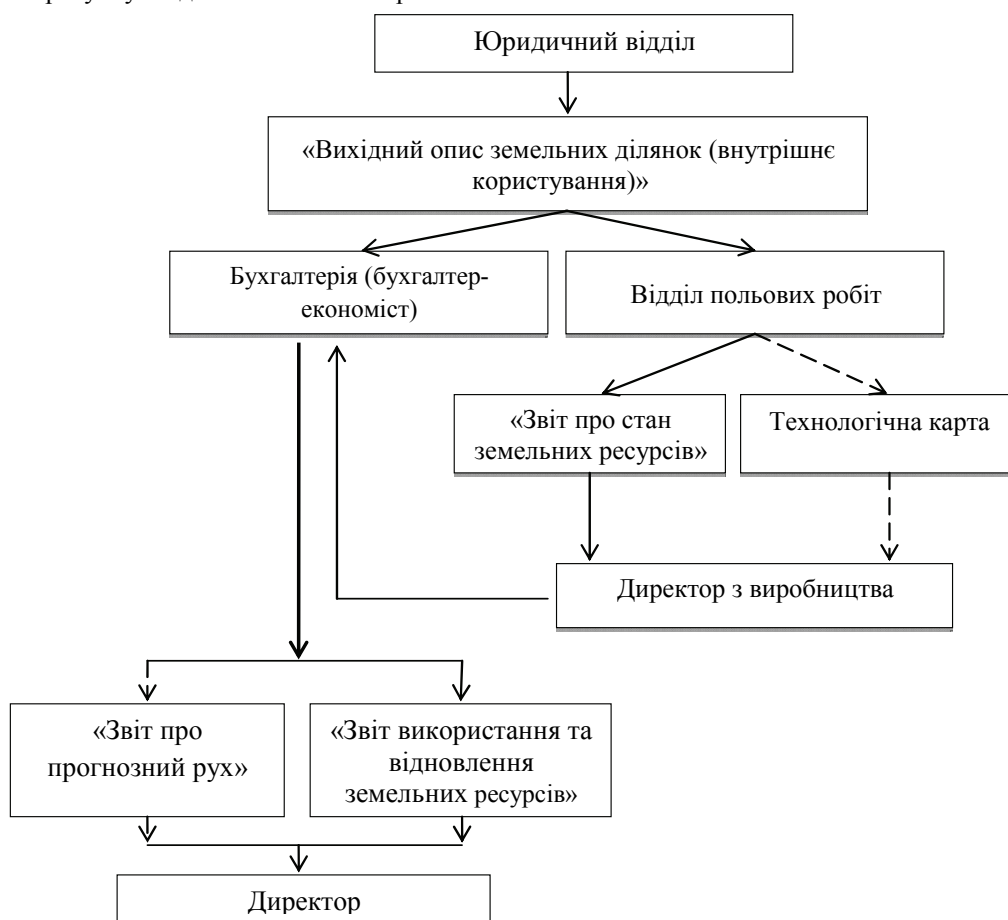

Рис. 3. Схема формування управлінського звіту щодо використання та відновлення земельних ресурсів

----- планові значення показники
 — фактичні значення показників

Відповідно до наведеної організаційної структури сільськогосподарських підприємств (ТОВ «Агрофірма «Перлина степу», ТОВ «Агростар-С») дані щодо земельних ресурсів групуються за центрами відповідальності. Це дозволяє закріпити відповідальність за достовірність даних, визначити строки подання та перелік елементів звіту, виділених з урахуванням вимог до управлінської інформації (стислість, точність, своєчасність, адресність,

достатність, корисність, економічність, доступність, зіставність, доцільність, аналітичність) [10]. Так, юридичний відділ формує «Вихідний опис земельних ділянок (внутрішнє користування)», відділ польових робіт - «Звіт про стан земельних ресурсів» та Технологічну карту (показники у натуральному виразі). Технологічна карта узгоджується з Директором з виробництва. Дані звіти подаються у бухгалтерію для переведення у вартісні показники бухгал-

тером – економістом. Якщо ж організаційною структурою підприємства передбачено «Планово-економічний відділ», то дані розрахунки проводить економіст. Бухгалтер-економіст узагальнює дані у «Звіті про прогнозний рух грошових коштів» та «Звіті про використання та відновлення земельних ресурсів».

У «Звіті про використання та відновлення земельних ресурсів» узагальнюються дані за двома

напрямами: використання та відновлення земельних ресурсів. Перший блок містить дані щодо вихідних характеристик земельної ділянки та результатів її використання. У другому блоці узагальнюються дані про якісний стан земельних ділянок та витрати на їх відновлення. У Звіті визначено показники, які дозволять оцінити ефективність використання та відновлення земельних ресурсів.

Таблиця 2

Звіт про використання та відновлення земельних ресурсів*

[розроблено автором]

I «Використання земельних ресурсів»							
Параметр узагальнення	Культура	№ Поля	Показник		Період		+/-
			Кі-ть	Сума	XX	XX+1	
1.1 Характеристика земельної ділянки							
Орендодавець							
Цільове призначення							
Кадастровий номер							
Орендна плата							
Податки:							
Єдиний податок							
Податок з доходів фізичних осіб							
1.2. Використання							
Площа:							
-відповідно до документів							
-засіяна							
-загиблі посіви							
- інші							
Добрива (у розрізі)							
ЗЗР (у розрізі)							
Проведені роботи (у розрізі)							
Урожайність							
II «Відновлення земельних ресурсів»							
2.1 Стан земельних ділянок							
Земельні ділянки:							
- використовуються оптимально							
- деградовані (у розрізі)							
Сівозміна							
Утворено поживних речовин							
Винос поживних речовин (у розрізі)							
Баланс поживних речовин							
Зміна урожайності +/-							
2.2. Витрати на відновлення							
Капітальні поліпшення (у розрізі)							
Створене «Забезпечення відновлення земельних ділянок»							
Витрати на відновлення земельної ділянки							
Добрива							

* У звіті використовуються розрахункові показники

Такі дані дозволяють спрогнозувати структуру змінних витрат виробництва, обсяги виручки та виділити чистий грошовий потік в процесі господарської діяльності, сформувавши «Звіт про прогнозний рух грошових коштів».

Враховуючи специфіку виробничого циклу сільськогосподарського підприємства, періодом подання управлінської звітності про використання земельних ресурсів та їх відновлення доцільно

визначити квартал. Це підвищить рівень контрольованості господарських операцій в процесі виробництва та забезпечить достовірність даних не лише управлінської звітності, а й фінансової та сформує необхідний інформаційний базис для проведення поточного аналізу.

Бухгалтерська управлінська звітність щодо результатів використання та відновлення земельних ресурсів дозволяє провести прогнозування та

визначити найбільш оптимальні напрямки діяльності суб'єкта господарювання. При цьому система показників звітності виступає індикатором, що визначає доцільність прийнятих рішень в системі землекористування з урахуванням як внутрішніх так і зовнішніх факторів.

ВИСНОВКИ

З урахуванням викладеного зазначимо, що основними факторами, які визначають доцільність використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення у виробництві є якісний стан ґрунтового покриву та їх площа. Це зумовлює необхідність виділення даних у натуральному вимірі, з подальшим їх використанням у плануванні діяльності підприємства, що можливо при використанні методів управлінського обліку.

В процесі дослідження було проаналізовано організаційну структуру сільськогосподарських підприємств Кіровоградської області та виділено, що їх структура не є типовою, проте має певні сталі складові (наявність юридичного відділу, бухгалтерії, підрозділу виробництва та ін.). Для оптимізації обліку земельних ресурсів запропоновано управлінські звіти, зокрема «Вихідний опис земельних ділянок (внутрішнє користування)», «Звіт про стан земельних ресурсів», в яких дані групуються за двома ознаками: напрямком використання та відновлення земельних ресурсів. Інформація такої направленості дозволить виділити дані щодо стану ґрунтового покриву в системі управління підприємством для прогнозування та планування його подальшої діяльності.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік / Ф.Ф. Бутинець, З.Ф. Канурна, Т.В. Давидюк. – 3-є вид., переробл. і допов. – Житомир: Рута, 2005. – 479 с.
2. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк. – 3-е изд., перераб. и доп. – Киев: Ника-центр, 2007. – 768 с.
3. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник / С.Ф. Голов. – Київ: "Лібра", 2006. – 701 с.
4. Нападівська Л.В. Управлінський облік: підручник. – 2-ге вид., доопрац. та допов. / Л.В. Нападівська. – Київ: КНТЕУ, 2010. – 647 с.
5. Дес Дерлоу Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / [пер. з англ. Р.А. Семків, Р. Л. Ткачук]. — К.: Наукова думка, 2001. — 242 с.
6. Майданевич П.Н. Направления совершенствования учета земельных ресурсов сельскохозяйственных предприятий Украины / П.Н. Майданевич, Н.С. Мартынова // Культура народов Причерноморья. - 2011. - №2012. - С.46-48
7. Шапорова О.А. Бухгалтерская управленческая отчетность как система учетно-аналитической информации / О.А. Шапорова, Е.А. Тюхова, Н.В. Куканова // Финансы и кредит.-43 УЭК, 7/2012)

<http://uecs.ru/uecs43-432012/item/1460-2012-07-23-05-37-14>

8. Ярмолюк О.Ф. Облік земельних ресурсів на сільськогосподарських підприємствах: дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.Ф. Ярмолюк; Ін-т. аграр. економіки УААН. — К., 2008. — 200 с.

9. Литвинець Ю.І. Обліково-контрольне забезпечення управління орендними земельними відносинами в сільськогосподарських підприємствах дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Ю.І. Литвинець; Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - К., 2013.

10. Карпенко О.В. Класифікація управлінської звітності як основа розуміння її сутності / О.В. Карпенко, М.О. Любимов // Фінансова система України: зб. наук. пр. – Острог: В-к НУ «Острозька академія», 2011. – Вип. 16. – С. 145–151.

11. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»: від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291 [Електронний ресурс]: Мінфін України.- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99/page>

13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1046.172.0>

14. Земельний кодекс України: станом на 11.08.13 р. [Електронний ресурс]: Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

15. Порядок ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки: затв. наказом Мінагрополітики та продовольства України від 11.10.2011 № 536 [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

16. Проект Закону України "Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості" [Електронний ресурс]: Міністерство аграрної політики та продовольства України - Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/6338>

17. Пантюхова А.В. Методичні основи фінансового обліку використання і відновлення земельних ресурсів сільськогосподарського призначення / А.В. Пантюхова // Науковий вісник ХДУ. Серія «Економічні науки».-2014.-Вип. 8(3).-с.214-219.

18. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-IV (станом на 01.04.2015) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

19. Бухгалтерський облік у сільському господарстві: навч. пос. для студ. вищ. навч. закл./ М.Я. Демяненко, В.В. Зіновчук, О.М. Петрук, Т.В. Барановська [та ін]; за ред. Ф.Ф. Бутинця та М.М. Коцу-патрого.- Житомир: ПП «Рута», 2003.-512.